

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

6/2

TARTALOM

Joachim H. Knoll: Formális és nem-formális felnőttoktatás – avagy a szakképzés és az általános képzés közötti ellentmondás félreértése. Rövid eszmefuttatás 1

Heitler László: Kör-Kép Páparól – Képzőművész Kör – Képzőművészeti Szabadiskola 5

Tóth Zsuzsanna: Fesztiválok ürügyén, talán valami másról is... 8

Dukrét Géza: Partiumtudat, honismeret, műemlékvédelem 13

Hosztót – Palágyi Klára falutörténetéről (Heitler László) 17

A népművészet és a népi iparművészet kérdései a Kárpát-medencében – Beszélgetés Barsi Hajnával (Buzási Béla) 18

Prokné Timner Gyöngyi: Zala megyei alkotók 21

Arcképek

Lévai Józsefné (1924-2001) 22

Hazag Mihály: Gondolatok a közművelődési rendelet megalkotásához 23

Romhányi András: A határontúli magyarság közművelődés-szakmai képzésének támogatása 26

Harangi László: Felnőtt-tanulási fesztivál, vagy felnőtt tanulók hete 27

Mátyus Aliz: Művelődés Hete – Felnőtt-tanulási Fesztivál – 2001 májusában 28

Sághy Erna: Olvasás éve – olvasástanulási mozgalom 30

Kiss Ernő: Kettős feltámadás – Közvetlen sorok a II. Közművelődési Nyári Egyetemről 31

III. Közművelődési Nyári Egyetem – Szeged, 2001. június 27–30 (Török József) 32

Könyvismertetés - könyvajánlás

Kézikönyv a kisebbségi kulturális tevékenységhez (Bódi Zsuzsa) 33

Bóka Mária könyvválogatása a 2000. október–december között megjelent könyvekről 34

Felhívás

SZÍN 6/2 – 2001. április

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.

Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Hazag Mihály (Kazincbarcika – Miskolc), Horváth Attila (Szolnok), Jagasics Béla (Zalaegerszeg), Kary József (Eger), Romhányi András (Magyar Művelődési Intézet), Szabados Péter (Kaposvár).

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

e-mail: kalmazj@mmi.hu

Magyar Művelődési Hálózat Információs Rendszere MMHIR www.mmi.hu

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Évi hat szám ára áfával: 607 Ft + postaköltség.

Borítóterv: Szűts Eszter.

E számunkat Heitler László festőművész rajzaival illusztráltuk.

ISSN 1416-6925

FORMÁLIS ÉS NEM-FORMÁLIS FELNŐTTOKTATÁS – AVAGY A SZAKKÉPZÉS ÉS AZ ÁLTALÁNOS KÉPZÉS KÖZÖTTI ELLENTMONDÁS FÉLREÉRTÉSE

Rövid eszmefuttatás

A tanulmány létrejöttét Pordány Sarolta animálta Prof. Dr. Joachim H. Knoll magyarországi tartózkodása során, 2000 áprilisában. A bochumi egyetem Felnőttoktatási Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára előadó körútja során az „EU képzéspolitikai és a felnőttoktatás európai dimenzióban”, „Európa – szövetségi állam vagy államszövetség, európai identitás”, „Kisebbségek és kisebbségpolitika akkulturáció és kirekesztés között” címen tartott előadásokat Pécsen, Debrecenben és az ELTE Tanárképző Főiskolai Kar Művelődés-szervezési Tanszékén). A személyes eszmecsere során elhangzott anyagot megformázta és gondozta: Pordány Sarolta.

Számos – a XIX. század hagyományainak túléléséből eredő – oka van annak, hogy a formális és nem-formális felnőttoktatás/továbbképzés között egymástól kölcsönösen elhatároló (rehabilitációs) viszony áll fenn. Az okok között természetesen vannak olyan félreértések is, amelyek a német és a közép-európai művelődéstörténetben a XIX. század elejétől jelen vannak. Ezekben a félreértésekben bizonyos fokig Humboldt is hibás, de ugyanúgy Humboldt értelmezői is, akik szerint Humboldtot egyfajta szektorális újhumanizmus talaján kell értelmezni, és ezért a neveléssel kapcsolatos elképzeléseit célmentesnek (zweckfrei) kell tekinteni.

Ebből adódik a szakképzésnek mint célirányos képzésnek, és az általános képzésnek/művelődésnek mint célmentesnek a dichotómiája, melyeknél a műveltséggel kapcsolatos polgári fel fogás az utóbbinak jóval nagyobb értéket tulajdonított.

Ezt az antonímiát Georg Kerschensteiner és Eduard Spranger munkái csak századunk elején oldották fel, amikor például Kerschensteiner a szakképzésnek nagyobb önálló értéket tulajdonított, és azt az általános művelődéssel összekapcsolta, vagy amikor Spranger a következő három fokozatot megkülönböztetve állítja fel csoportjait:

Alapfokú oktatás – szakképzés – általános művelődés/képzés. Az általános műveltség az emberi fejlődés summája és legmagasabb foka.

A német oktatási intézmények messzemenően követték ezt a művelődéstörténeti vonalat, a gimnáziumokat a XIX. században olyan intézménynek tekintették, amelyekben mértékadó, azaz újhumanista képzést, erkölcsöket és kultúrát közvetítettek.

A 20-as évek elején létrehozott német népfőiskolák először ugyancsak a célmentes művelődés mellett kötelezték el magukat, és a szubjektív művelődési/tanulási szükségletek hangsúlyozását az objektív (szakmai és politikai) művelődési szükségletek kiegyensúlyozása révén csak 1932-ben, a Prerow-i képlet nyomán enyhítették.

Ez a történeti kitekintés szükséges ahhoz, hogy megérthessük a mai előítéleteket és helytelen irányba vivő érveléseket. Németországban, a felnőttoktatásban a hatvanas években bekövetkezett úgynevezett realista fordulattal a népfőiskolákon fokozott mértékben tért hódít a bizonyítványokat, végzettséget nyújtó kurzusoknak a kínálata, valamint a szisztematizálás és a szakmai orientáció. Ezt a folyamatot a 70-es évek közepén egy konszolidálási formával zárják le, és azóta a Német Szövetségi Köztársaság tartományainak felnőttoktatási törvényeibe is be-

került. A népfőiskolákat tartalmi szempontból általában olyan intézményekként határozzák meg, amelyek a politikai, szakmai és általános képzés szolgálatában állnak, vagy mint például Észak-Rajna-Vesztfália esetében, olyan intézményeknek, amelyeknek 7 feladatkört kell betöltenitük:

- iskolai végzettséget biztosító oktatás,
- szakképzés,
- politikai képzés,
- tudományos oktatás/képzés,
- a szabadidőt és a kreativitást szolgáló képzés,
- szülő- és családnevelés és
- személyekre összpontosító képzés.

Ezért tehát már nincs létjogosultsága az objektív művelődési szükségleteket figyelmen kívül hagyó, a csak a személyre irányuló képzés célmentes eszméjének. A szakmai orientáltság felé forduló tendencia bírálói alkalmanként ezt a tendenciát a népművelés kommunikatív funkciója elárulásának tekintették.

Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy az általános művelődés – vagy jelen esetben a nem-formális felnőttoktatás – tartalmát már nem fogalmazhatjuk meg a klasszikus új-humanista értelemben. Ma az általános képzés először is szakmai orientáltságú általános képzés, tiszta megjelenési formájában tehát mintegy összekötő kapcsot képez a formális (továbbképzés és átképzés) és a nem-formális (szociokulturális) programkínálatok között.

A Szövetségi Köztársaság népfőiskoláira ma kettős opció jellemző, egyrészt

- a célcsoport orientáltság, amelynek révén a társadalomban jelentkező hiányosságokat igyekeznek korrigálni (rehabilitáció) a szakmai alaposság vonatkozásában is, vagy pedig új feladatokat oldanak meg,
- és ennek következtében az oktatás tartalmai az erőteljesebb szakmai orientáltságra helyeződtek.

Ezeknek a feladatoknak a szolgálatában állnak többek között olyan témák és tartalmak, mint:

- idegennyelv-oktatás, különös tekintettel a szakmai területhez közeli (gazdasági angol, informatikai angol stb.)
- egyéni és gazdasági felhasználási célú adatfeldolgozás és szövegszerkesztés,
- vezetési ismeretek és személyzeti ügy – a problémamegoldó magatartástól egészen a személyes menedzsmentig,
- interkulturális tanulás mint az üzemi légkör javításának eszköze.

Azaz a feladatkörök bővülnek, és a korábbi feladatokat pedig igyekeznek a munka világának igényeihez igazítani.

A 70-es évek végén így tehát a népfőiskolákon uralkodó tartalmi kérdésekkel és legitimitációjukkal kapcsolatos válsághelyzetet a továbbképzés új dimenziója váltotta fel. A BMBW-nek az 1986-ban elkészült „Továbbképzési tézisek”-kel kapcsolatos szakvéleménye a jövő továbbképzésének az útját pontosan ebbe az irányba terelte, a szakvélemény szerint az intézményeknek figyelembe kell venniük

- a piaci kelendőséget,
- a szakmai orientáltságú általános képzés új tartalmait

- és a továbbképzés más fenntartóival (Vörös Kereszt, szövetségi reszortokhoz tartozó vezetőképző akadémiák, stb.) kialakítandó sokféle együttműködési formát.

A népfőiskolák így tehát a továbbképzésben szakmák fölötti, azokat átfogó funkciót töltenek be.

Már az NDK igen merev, elömenetelt biztosító (a szakmai előléptetési fokozatok meghatározása) felnőtt szakképzése (felnőtt szakmai képzése) is tudta, hogy a szakmai, és az egyes szakmákat átfogó oktatást egymással össze kell kapcsolni, annak érdekében, hogy a magasabb szakmai igényeket támasztó szakmákat átfogó képesítésekkel is (vezetési ismeretek, személyzeti fejlesztés és irányítás etc.) bővítsék. A Szövetségi Köztársaság tekintetében is érvényes az, hogy a szakmai képzést szakmákat átfogó felnőttoktatásnak kell kísérnie; ez a nézet indokolja a szakképzési intézmények (üzemek, szövetségek) és a szakmák fölött álló intézmények (népfőiskolák) közötti együttműködést.

A felnőttoktatás fogalma és feladata a szupranacionális alkotmányú EU-ban csak egy hosszabb fejlődési folyamat után érvényesülhetett, mint a tagállamok szuverenitási jogainak szerves részeként tekintett spektrum.

A terminológiával kapcsolatban

A fejlődés terminológiai vonatkozásokban is tükröződik; kezdetben az Európai Közösség a „szakmai képzést” általában a gazdasági rendszert és egyesülési folyamatot kísérő intézkedésnek tekinti, a 70-es évek közepén a harmonizációval kapcsolatos elképzelésekben már olyan fogalmak merülnek fel, mint a „szakmai felnőttoktatás” és a „bevándorló ifjúság képzése”, ma pedig a felnőttoktatás és a szakmai és általános képzés csaknem egyenrangú feladatokként szerepelnek egymás mellett. A Szövetségi Köztársaságban az Oktatási Tanács (Bildungsrat) strukturális tervével (1970-ben) kezdődött a felnőttoktatás és továbbképzés fogalmi elhatárolása, és az Oktatástervezés Szövetség-Tartományok-Bizottságának oktatási kerettervében (1973) úgy tűnik, szilárd helyet kapott. Ezeket az EGK/EU nem valósította meg.

A továbbképzés EGK/EU-n belüli geneziséhez

Az 1957. 3. 25-i „Római Szerződések” (Európai Szén és Acél Unió, Európai Gazdasági Közösség, EURATOM) a funkciók leírása és a feladatkörök meghatározása során nem említi a szakmai felnőttoktatást/továbbképzést, és a szabályozási hatásköröket inkább a gazdasági- és munka-erőpiac politikájának összefüggésébe utalják. Ezt követően a szakmai képzés és szakmai továbbképzés az európai gazdaságpolitika fontos témájává léptek elő, és az EGK ezekkel koncepcionálisan és stratégiaileg is foglalkozott, mivel úgy tűnt, hogy az EGK ebben a vonatkozásban – beavatkozási lehetőségeinek köszönhetően – koordinációs és egységesítő szerepet tölthetne be. Az 1973-as úgynevezett Dahrendorf memorandum nyomán elindult egy, a harmonizációs koncepciókkal kapcsolatos szakmai vita, amelynek végső konzekvenciája az volt, hogy az európai oktatási rendszert egységes minták, intézkedések, célok és jogosítványok segítségével meg lehetne valósítani. Ezt követően az EGK mindenestre egy olyan politikára tért át, amely a nemzetállami oktatáspolitikusokat csupán csak egy nagyfokú rugalmasságra és együttműködési hajlandóságra kötelezte. Ez a stratégia tükröződik a Tanács és a Tanácsban tömörülő oktatásügyi miniszterek 1976. 2. 9-i döntésében, amely döntés már fő címében is meghatározza a kooperáció mértékét, és az új feladatköröket:

- a közösségek és a nem tagállamok állampolgárainak, va-

lamint gyermekeiknek jobb oktatási- és képzési lehetőségei,

- az európai oktatási rendszerek ekvivalenciájának javítása,
- az oktatásügyi terület aktuális dokumentációjának, valamint az aktuális statisztikáknak az összeállítása,
- a felsőoktatás területén való együttműködés,
- idegennyelv-oktatás
- valamennyi oktatási formába korlátlan bekerülést biztosító esélyegyenlőség.

A fejlődés provizórikus végső pontját azután a Maastrichti Szerződésben (az Európai Közösség alapításának szerződése, 1992. 2. 7-i változat) „Az általános és szakmai képzés és ifjúság” című, 126. és 127. cikkelyben lefektetett, a felnőttoktatással/továbbképzéssel kapcsolatos célkitűzések alkotják, amelyek a 3. b. bekezdés szubsidiaritással kapcsolatos fenntartásai mellett a következőket mondják ki: „Azokon a területeken, amelyek nem a Közösség kizárólagos hatáskörébe tartoznak, tehát amelyeken a szakképzés nem az Európai Közösség közvetlen hatáskörébe tartozik, azokon a Közösség csak annyiban tevékenykedhet a szubsidiaritás elve alapján, amennyiben ezt a tevékenységet az előirányzott intézkedések céljait figyelembe véve a tagállamok szintjén nem lehet kielégítő módon megvalósítani.” A szubsidiaritás elve például a Szövetségi Köztársaságban megköveteli, hogy az alkotmányjogi föderalista garanciákba nem szabad beavatkozni; a szövetségi kormány részéről a szuverenitási jogok átadása csak a szakképzéssel kapcsolatos kompetenciájának a keretében történhetne. Az EK bizottságának korábbi elnöke, G. Thorn, a fentiekben vázolt fejlődési folyamatot kapcsolatban a következőképpen vélekedett: „A vak harmonizációs vagy a minden áron végrehajtott közösséggé alakulás a kizárt céloknak éppen az ellenkezőjét érné el.” A jelenlegi állapottal kapcsolatos értékelés igen eltérő, egyesek csaknem túlzott reményt fektetnek a felnőttoktatás/továbbképzés támogatásába és fejlesztésébe, mások viszont úgy vélik, hogy ami a támogatási intézkedéseket illeti, a szerződés szövege nem tartalmaz többet, mint a már meglévő gyakorlatot. K. Künzel a 126. cikkely nyomán bekövetkezett tényállásváltozásokat a következőképpen foglalja össze: „Az EK tagállamai a 126. cikkely felvételével az általános képzés területén a közösségi felelősség mellett szállnak síkra, ..., különösen az 'oktatásügy európai dimenziója' révén.... A 127. cikkely a „szakmai képzéssel” foglalkozik, és azt a korábbi gyakorlathoz képest erőteljesebben elhatárolja az általános képzéstől, és ennyiben nagyobb mértékű biztonságot teremt a fogalmat illetően.”

Tartalmak

Akkor, amikor az EK a szakképzést a munkaerőpiaci és gazdaságpolitikai kontextusból vezette le, a feladatoknak a következő súlypontjait nevezi meg, amelyeket azonban nem azonnal és állandóan kell konkrét gyakorlati akciókban megvalósítani:

Fiatalok és felnőttek első képzése; a belépési/átállási problematika, azaz az iskolából a munka világába való átállás szabályozásai; az első, alapképzési szakasz után olyan sérüléseket szenvedett személyek rehabilitációja, amely sérülések már kizárják, vagy megnehezítik a tanult szakmába való átállást; különül újra integrálódást; átképzés; szabad munkahelyválasztás; egyenlő bér egyenlő munkáért (többek között a férfiak és nők egyenlő bánásmódban való részesítése); a szakképesítések kölcsönös elismerése; a szakképzéssel kapcsolatos nemzetközi törvényhozás.

A 70-es években az EK-án belüli szakképzési politika intenzívebbé válik, és 1973-ban a „Kutatási és oktatási munkaprogram”, valamint az „Akcióprogram” (1976. 2. 6.) révén temati-

kai szempontból és távlataiban is részletesebben jellemzik. Ezzel összefüggésben a felsőoktatási politikát is az EK oktatáspolitikájának területévé nyilvánítják, amely területen nyilvánvalóan könnyebben érhető el a harmonizáció, mint a többi oktatási területen. Az egyetemi/akadémiai fokozatok egymáshoz igazítása, és azoknak kölcsönös elismerése mellett a történelem, kultúrtörténet, gazdaságtudományok, jogtudományok, politológia és társadalomtudományok területén folytatott posztgraduális tanulmányok során Európa és az európai egységesülési folyamat történetét, jelenét és jövőjét tudományos feldolgozás tárgyává kell tenni (Firenzei Európai Felsőoktatási Intézet, 1972).

Az elsőként bevezetett intézkedések közül itt példaként a nemzetállami oktatáspolitikák fölötti tervet említjük meg, nevezetesen a munkaerő piaci helyzet miatt kivándoroltak gyerekei oktatásának, azok speciális szükségleteihez alkalmazkodó oktatási struktúrák és programok kialakítását (a Tanács 1977. július 25-i irányelve).

A Minisztertanács (oktatással kapcsolatos) 1984. júniusi *Következtetéseiben* lefektetik a jövő oktatáspolitikai munkájának fő elveit. Ezekben kifejezetten szerepelnek a „Felnőttoktatási akciók”, azonban ezeket még nem fejtik ki részletesen.

- Képzés és szakképesítés,
- képzési rendszerek,
- az élelmiszeripar területén folyó képzés,
- vendégmunkások szakmai képzése,
- távoktatási keretek között folyó szakképzés
- szakmákkal kapcsolatos tanácsadás,
- nőknek nyújtott szakképzés.

A felnőttoktatás/továbbképzés tartalmi fejlődésében első és gyakorlati mérföldkövet jelent a Maastrichti Szerződés, melynek 126. cikkelyében a Közösség tevékenységének a céljait a következőképpen fogalmazza meg:

Az oktatásügy területén az európai dimenziók kialakítása, különös tekintettel a tagállamok nyelveinek megtanulása és terjesztése révén; a tanulók és oktatók mobilitásának az elősegítése a diplomák és a tanulmányi idők egyetemeken által is történő elismerésének a támogatása révén; az oktatási intézmények közötti együttműködés támogatása; a tagállamok oktatási rendszereinek keretében felmerülő közös problémákkal kapcsolatban információs- és tapasztalatszerések kialakítása, a fiatalok számára és a szociális gondozók cseréjének megteremtése, és annak támogatása; a távoktatás támogatása.

Az EU oktatáspolitikájának koncepcionális elveit a Maastrichti Szerződés nyomán a következő években különösen segíteni fogja „Az egész életet végig kísérő tanulás európai éve” (1996), amelyhez többek között a következő témákat választották ki: az általános képzés és műveltség jelentősége, a szakmai és az általános továbbképzés támogatása, az életet végig kísérő tanulás motivációja, az oktatási- és gazdasági intézmények közötti együttműködés, az európai eszme támogatása. A szakképzés és a szakmai továbbképzés koncepcionális fejlesztését a továbbiakban a tanuló társadalom, a szakképzés, és az európai eszme geometriai háromszögén belül a Fehér Könyv Az oktatás és tanulás Európai bizottsága segítségével az általános és szakmai képzés teszi. A kognitív társadalomhoz vezető úton (1996) ezt különösen preferálják, és egyúttal felszólítanak a nemzeti rendszereken belüli különösen nagyfokú rugalmasságra (iskola és munka világa, munkahelyi továbbképzés, nyelvoktatás, a végzettségnek az ekvivalencia elvén való elismerése, stb.).

Különleges intézmények

A Firenzei Európai Felsőoktatási Intézet mellett – amely az

EK tudománypolitikája megvalósításának a záloga – az európai oktatáspolitikát EK/EU keretek között koncepcionálisan is figyelemmel kíséri és támogatja a „Szakképzést támogató Európai Központ (European Centre for the Development of Vocational Training, Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle, CEDEFOP). Ezt a központot 1975-ben Berlinben hozták létre, és azt a feladatot kapta, hogy „a Közösség szintjén támogassa és fejlessze a szakképzést és a felnőttek állandó továbbképzését”. A központ mellett, annak munkáját kísérően működik a „Task Force Humanresource, Allgemeine und Berufliche Bildung, Jugend”. A tagállamokban folyó szakmai továbbképzésről készült statisztikai dokumentációban és leírásban e két intézmény tevékenysége összemosódik. Az általános- és a szakképzést állandóan összefüggésbe hozzák a közösségi céllal, és azt a munkaerő piaci igényei szempontjából tekintik. A Task Force inkább oktatáspolitikai funkcióit azokban a memorandumokban lehet fellelni, amelyek a „Közösség 90-es évekbeli szakképzési politikájával” és az „Európai Közösség Felsőoktatásával” foglalkoznak. Ezek közé tartozik „Az EK-n belüli nyitott távoktatás” is. A CEDEFOP ezzel szemben olyan feladatokat lát el, amelyeket más nemzetközi szervezetekben szintén külön kutatási- és dokumentációs intézmények teljesítenek. Az éves beszámolóiban leírják a projekteket, és főként azokat kísérik különös figyelemmel, amelyekben nyilvánvaló az a törekvés, hogy a szakmai továbbképzés területét lehetőleg igen táyan értelmezzék. Ezek között a projektek között többek között a következők találhatók: A szakképesítések összehasonlíthatósága, szakmai- és képzési profilok, szakképzés és regionális fejlesztés, szakképzési rendszerek finanszírozása, a szakképzés területén nyújtott dokumentációs szolgáltatások. Szakképzés, terminológia és adatbankok, szakképzéssel kapcsolatos publikációk, szakképzés és a vállalatok nagysága (small and medium enterprises), az oktatók képzése, stb. A „CEDEFOP kiadványok” ezeket a projekteket a felnőttoktatás/továbbképzés számára nyilvánossá, hozzáférhetővé teszik, a „CEDEFOP-flash” a szakképzési szintéren jelentkező aktuális beszámolókkal szembeni igényeket elégíti ki.

Támogatási intézkedések

Az EK támogatási intézkedéseit nemcsak a Maastrichti Szerződés irányozza elő, mely intézkedések messze túlmutatnak a szakmai képzési érdekeken, és egészen az iskola- és a felsőoktatás területére kiterjednek. Így például az oktatási minisztereknek a 70-es években (1974.6.6.) Luxemburgban megtartott konferenciáján megfogalmazták azt a javaslatot, hogy támogatni kell a modern idegen nyelvek oktatását és tanulását, valamint az idegen nyelv tanárok cseréjét. Ennek során anyagilag is biztosítani kell a „hallgatók, tanárok és kutatók fokozott mobilitását”. Azóta a támogató aktivitások mértéke és illetékessége oly mértékben kibővült, hogy ma azt a laikus már át sem tudja tekinteni. A felnőttoktatással/továbbképzéssel kapcsolatos, nagy volumenű és multinacionális dimenzióban folytatott tudományos munkák is csak ezen támogató intézkedések révén váltak lehetségessé. Példaként itt a Walter Leirmann által kezdeményezett DELPHI projektet említenénk meg, amelynek keretében az európai oktatási rendszerek felnőttoktatásának és népművelőinek, felnőttoktatási szakembereinek arcúlatáról készítették tanulmányt.

Különböző célcsoportokat és különböző támogatási szándékokat is figyelembe vettek, melyeknek során iskolákat, egyetemeket és a felnőttoktatás/továbbképzés oktató intézményeit részesítik előnyben. Az 1992-es adatok szerint a legismertebbek

az ERASMUS, a COMETT, a LINGUA, a TEMPUS és a PETRA voltak. 1996 óta a PETRA, FORCE, az EUROTEC-NET, COOMETT és a LINGUA projekteket a Leonardo programban fogták össze, amelynek 5 évre első lépésben 670 millió ECU-t biztosítottak, és amely már címében is tükrözi a Maastrichti Szerződés 127. cikkelyében kitűzött célokat: "Az Európai Közösség szakképzési politikája megvalósításának akcióprogramja".

A szubsidiaritás elvének előírása miatt pillanatnyilag nem lehet felbecsülni a felnőttoktatásnak/továbbképzésnek az európai egyesülési folyamat keretében való további fejlődését és alakulását.

Irodalom:

Bundeszentrale für politische Bildung (Hg.): Politische Bildung für Europa. Die europäische Dimension in der politischen Bildung der zwölf EG-Staaten, Bonn 1991.

Cleve, Bernd van: Erwachsenenbildung und Europa. Der Beitrag politischer Bildung zur Europäischen Integration – Bilanz und Perspektive aus pluralismustheoretischer Sicht, Weinheim 1995.

Delors, Jaques: Learning: The Treasure within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the twenty-first-Century. Paris UNESCO 1996, in: Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung, 24 (1996), S. 253–258.

European Association for the Education of Adults (Hg.): Innovation and Adult Education, Amersfoort 1995.

European Commission (Hg.): Teaching and Learning. Towards the Learning Society. White Paper on Education and Training, Luxembourg 1995.

European Society for Research on the Education of Adults. Institute of Education, University of Wrocław (Hg.): Adult education and active democratic citizenship. European Research Seminar. Presenters: Joachim H. Knoll; Peter Mayo; Mieczysław Marczuk, Poland,

Wrocław (10.09.–13.09.1994) 1994.

Feuchthofen, Jörg E. et al.: Europäisches Handbuch Weiterbildung. Neuwied 1994.

Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung, 22 (1994), Themenheft „Bildung in Europa für Europa – ein Thema der Erwachsenenbildung“.

Jamar, Jimmy: Allgemeine Informationen. Europäisches Jahr des lebensbegleitenden Lernens, Brüssel 1996.

Knoll, Joachim H.: Europa nach Maastricht zwischen Fortschritt und Beharrung, in: Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung, 24 (1996), S. 209–240.

dies.: Internationale Weiterbildung und Erwachsenenbildung. Konzepte, Institutionen, Methoden, Darmstadt 1996.

Kommission der Europäischen Gemeinschaft (Hg.): Memorandum der Kommission über die Berufsbildungspolitik der Gemeinschaft für die 90-er Jahre, Brüssel 1991.

dies.: Memorandum zur Hochschulbildung in der Europäischen Gemeinschaft, Brüssel 1991.

dies.: Lehren und Lernen – Auf dem Wege zur kognitiven Gesellschaft, Luxemburg 1996.

dies.: Mitteilung der Kommission an den Rat. Allgemeine und berufliche Bildung in der Europäischen Gemeinschaft. Mittelfristige Leitlinien: 1989–1992, Brüssel 1989.

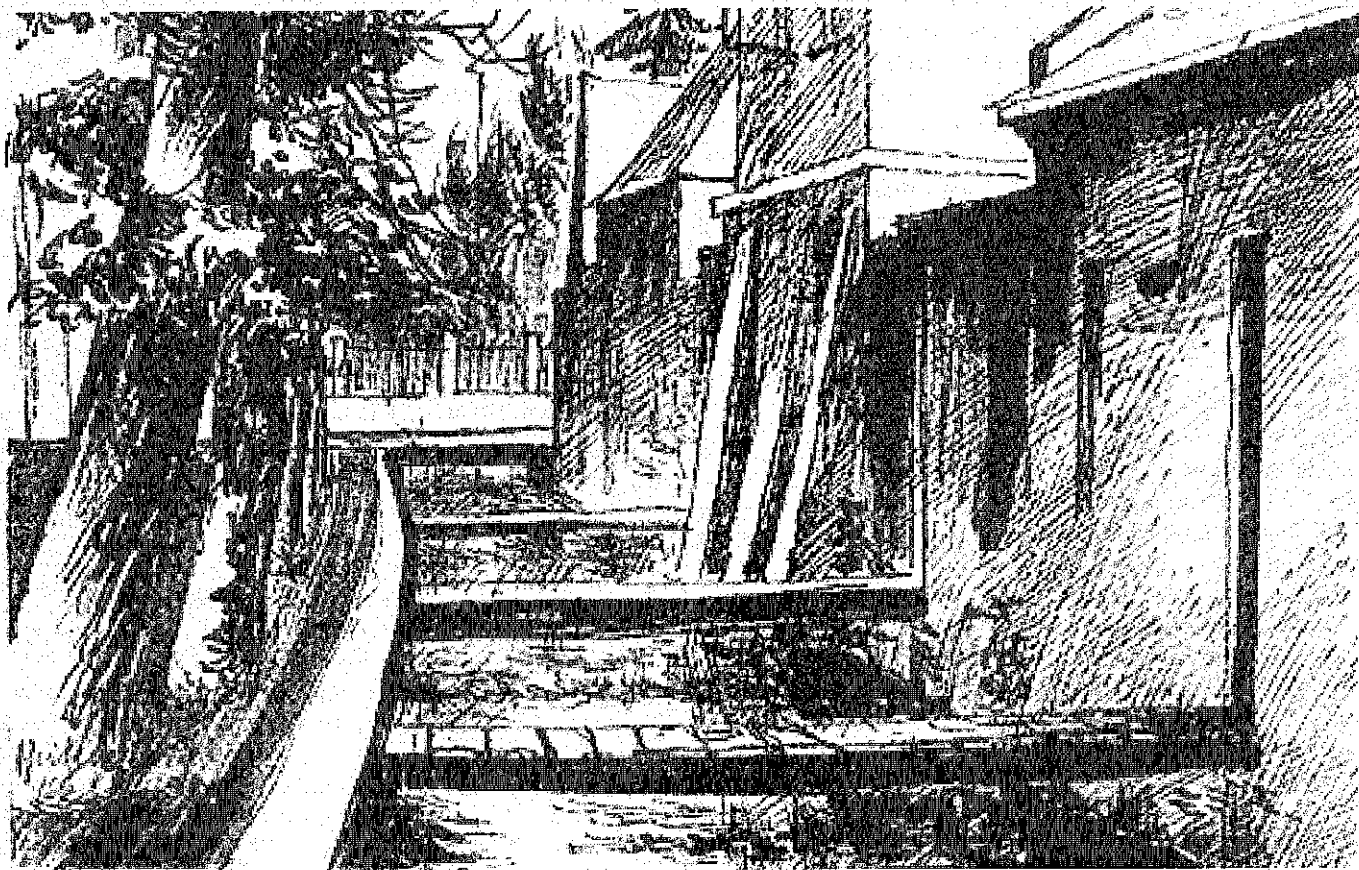
Künzel, Klaus: Ansätze und Irritationen europäischer Weiterbildungsforschung, in: Bildung und Erziehung, 50 (1997), 3, S. 331–354.

Müller-Solger, Hermann et al.: Bildung in Europa – Die EU – Fördermaßnahmen, Bonn 1997.

der.: 1996 – Das Europäische Jahr des lebensbegleitenden Lernens, in: Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung, 24 (1996), S. 176–180.

Schleicher, Klaus/Boa, Wilfried (Hg.): Realisierung der Bildung in Europa. Europäisches Bewußtsein trotz kultureller Identität? Darmstadt 1994.

Siraala, Eeva: Lifelong Learning in Europe, Helsinki 2 (1996).

KÖR-KÉP PÁPÁRÓL

Képzőművész Kör – Pápai Képzőművészeti Szabadiskola

Helsinki óta mindenki művész – aki annak mondja magát.

Helsinki óta minden művészet – amit annak mondanak. Az emberek és eszmék szabad áramlásának rendje kívánja meg ezt.

Előbb szakmai mércéhez kötődött minden mesterség elismerése. Azé is, amelyet képzőművészetnek neveznek. Szépmesterséget mondtak 150–200 évvel ezelőtt. Ferenczy István, „az első magyar szobrász”, aki pásztorlánykát faragott ki klasszicista ízléssel és műgonddal márványból, egyenesen a szépmesterségek kezdetének nevezte el a megjelenített eseményt: ifjú férfi arcvonásait ágdarabbal a földre karcolja a leányzó.

Igényünk efféle művelésére máig sem veszett el. Élt jó fél évszázaddal ezelőtt is, amikor a Pápai Képzőművészeti Szabadiskola hivatalosan is megalakult. Rosszul mondom: hivatalossá vált a busásnak nem mondható, de érdemleges állami támogatással. Megalakulnia nem kellett, megvolt már bizonyos formában hosszú ideje. Folytatni, kiteljesíteni lehetett a munkát. Az új idők új szeleinek megfelelően új név is esedékessé vált: Pápai Képzőművészeti Szabadiskola.

Az ötvenedik évforduló alkalmából a 2000. év tavaszán nagy visszatekintő kiállítást rendezett a pápai Jókai Művelődési Központ saját helyiségeiben, azaz a Somogyi József Galériában. A város közepén álló barokk műemlék épület egymásba nyíló öt termében gazdagon és sokrétűen sorakozott föl a szabadiskola múltját és jelenét fölidéző sok rajz, festmény, szobor, fénykép, dokumentum. Amit pedig az emlékezet őrzött meg, az A Kör címmel szerény méretű, de gazdag tartalmú könyvben jelent meg a tárlattal egy időben. A Kör volt ugyanis a bensőséges műhely legközkeletűbb neve, vagy kicsit bővebben: Képzőművész Kör.

Másutt az országban, hogy hasonlót rendeztek volna, arról nem tudok, pedig számos városban élt ötven év óta a pápaihoz hasonló szabadiskola, így ok és alkalom lett volna a visszatekintésre. Rájuk is gondolva véli indokoltnak a pápairoól itt szót ejteni a sorok írója, aki személyes emlékeit is tudja társítani az ötvenes évek elejéről a „hivatalosakkal”.

A gyökerek mélyre nyúlnak. Aki rajzolni–festeni–mintázni akart Pápán, azaz effélék tanulásához érzett kedvet, hosszú ideje megtehetette az iskolai oktatáson túl is. Pontosabban szólva a tanórákon kívül, de az iskolákhoz kötötten. A háború után országszerte megindult szabadiskolai szerveződés nem a semmiről indított el valamit, sikeres munka folyt már hosszú ideje, legfőnnebb a keretek lettek mások.

Jókai festész, Petőfi színész, Orlai Petrich Soma pedig költő szándékozott lenni itteni közös diákoskodásuk idején 1841–42-ben. Jókai szülővárosában „hetente háromszor látogatta a Királyi Rajz Oskolát. Remekül ment a rajzolás, tizennégy–tizenöt esztendő fejfel már Révkomárom legfőbb egyházi és világi vezetői arcképezte” – írja a kezdetekről monográfusa Nagy Miklós. Kihez fordulhatott ez ügyben Pápán?

„Városunk régi jegyzőkönyveiben (...) az 1819-ik évben találunk egy Fiszter Jakab-féle rajziskolai alapítványt.” Ezt az adatot az 1905-ben kiadott, Pápa város egyetemes leírása című könyvben találtam. 1874-ben Vargha Gábor helybeli építész nyitott a Barát utcában rajziskolát, és még ugyanebben az évben elkészült a „városi rajzterem”. 1876-ban a városi közgyűlés

„Herz Dávid akad. festészt választotta rajztanárrá”. Herz az ipariskolában – túl az órarendi oktatáson – a helybeli iparosok rajzi továbbképzését is megszervezte. Sokan jártak be télidőben, az építési munkák leállása idején – ácsok, asztalosok, kőművesek, festők, kovácsok és mások. Nem ok nélkül lett a pápai építőipar nagy tekintélyű 1900 táján itthon és külföldön.

A bencés gimnáziumban a két háború közti időben Boksay Endre tantervi munkáján túlmenően a felsős diákoknak szabadkézi rajzot, festészetet tanított, ahogy utódja Bodó Aurél is. Tanítványaik közül legtöbbre Nemcsics Antal professzor, a szintén nemzetközi hírű tudós festőművész vitte.

Az állami tanítóképzőben a két Buday Lajos – apa és fia – volt a rajztanár ugyanebben az időben. Elsősorban az ifjabb munkálkodásában játszott tekintélyes szerepet az új, a modern oktatási módszerek alkalmazása a rajzi-művészeti oktatásban. Számos tanítványa közül itt a Kossuth-díjas festő Kokas Ignácot kell említenem.

A református kollégiumban Losonczy Jenő munkálkodott az 1900-as évek első szakaszában. A kötelező órarendi feladatokon túl, délutánonként szabadkézi rajzot tanított. Lepkéket, kikötött madarakat, állatokat rajzoltak például, hímestojás-gyűjteményt hoztak létre – mindez akkor modern cselekedetnek minősült.

Az ipariskolában Bodolay Jenő végzett értékes munkát, akihez a Képzőművészeti Főiskoláról 1928-ban hazakerülő Závory Zoltán társult. Utóbbi rendkívüli tenni akarással és ehhez alkalmas képzettséggel végezte iskolai és azon túli munkáját.

„Forradalmat jelentett Pápán minden feladatra vállalkozó és azt meg is oldó készségével. Oklevél tervezeteinek, plakátjainak figuráit, motívumait fogkefével spriccelve, trükkös áttűnőseket éreztetve, montázsokkal operálva vitte papírra. Ez az akkori modernség igencsak hatásos volt” – írja Závoryról Cziráki Lajos.

Losonczyt 1932-től A. Tóth Sándor követte a reformátusoknál, aki megelőzően közel három év londoni, párizsi, berlini tájékozódással toldotta meg főiskolai tanulmányait. Amit ládáiban és főként fejében hozott haza, az valódi korszerű piktúra és eszme volt – és maradt még sokáig. Velük, ha előállt az egészen más előzményekhez szokott városban, semmi sikere nem volt – sem képpel, sem eszmével. Maradt számára a tanári munka terpe, melyen valódi sikere lett két ágon is: a rajzolás-festés és a bábozás tanításában, művelésében. Az általa megteremtett jó körülmények között „művészi rajz” elnevezéssel folyt délutánonként a munka, heti 4–6 órában. Tanítványai között gyarapította tudását Somogyi József szobrászművész, Mórítz Sándor festő, a költő Nagy László (aki eredetileg festőnek készült) –, hogy csak néhány hírességet említsék.

A rajztermi foglalkozásokra, főként művészeti előadásokra kultagok is bejárhattak. Az érdeklődés a negyvenes évek közepére megnőtt, a munka az iskola zavarása nélkül nem volt folytatható – önálló szakkör szervezése vált időszerűvé.

Benne volt a levegőben – ahogy mondani szokás – az ilyenféle szerveződések igénye a háború utáni pezsgő, valóban fel szabadult szellemű pár esztendőben – kórusoktól a színjátszókig, táncosoktól a versmondókig. A képzőművészet területén sem

volt ez másként, szabadiskolák, szabad líceumok, szabad akadémiák jöttek létre országszerte állami szorgalmazással, és nemes szándékkal. Pápán az alapok hosszú ideje készen voltak már, a munkának rendje és rangja volt, csak élni kellett a kínálkozó új lehetőséggel, megjárva az akkori hivatal útjait, lépcsőit. Íme: a Pápai Képzőművészeti Szabadiskola engedélyezési ügyében a pápai Körzeti Szabadművelődési Hivatal vezetőjének felirata a vallás és közoktatási miniszterhez:

Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr!

A pápai rajztanárok munkaközössége az elmúlt években jó eredménnyel megtartott rajz- és művelzeti tanfolyamok folytatásaként a jelen munkaévben képzőművészeti szabadiskola szervezését vette tervbe. A hivatkozott rendelet szempontjainak megfelelően összeállított, mellékelten felterjesztett „Tervezet” szerint kérem a szabadiskola részére a működési engedély megadását. A szükséges államsegélyt rendes havi ellátmányokból biztosítani tudom.

Pápa, 1948. december 16.

Könczöl Imre
szabadművelődési felügyelő

A kérelem és munkaterv méltánylásra talált: a VKM Szabadművelődési osztálya 1949. január 5-én kelt levelében értesítette Veszprém megye szabadművelődési felügyelőjét, hogy a Pápai Képzőművészeti Szabadiskola működését engedélyezi. Veszprémből a felügyelő viszont 1949. április 28-án kelt feliratában tájékoztatta a minisztert: a szabadiskola a Pápai Állami Gimnázium épületében 1949. január 26-án kezdte meg működését, és a tervezet szerint 1949. június 4-én fejezi be tevékenységét. A hallgatók létszáma 25 felnőtt és 39 diák.

Hiszek én a híreknek, az írásnak meg kívált hiszek, ám egy másik iratban, melyet a VKM Szabadművelődési osztálya küldött „valamennyi szabadművelődési felügyelőnek – székhelyé”-re, egyebek közt ezt olvasom:

„Az alábbi képzőművészeti szabadiskolák működéséről van tudomásunk, illetve az alábbiak kérvényezték működési engedélyt: Baja (Rudnay Gyula), Budapest, Derkovits Akadémia (Beck András), Debrecen (Dr. Tóth Ervin), Dombóvár (Sarkantyú Simon), Hódmezővásárhely (Kamotsai István), Nyíregyháza (Berki Nándor), Pécs (Martyn Ferenc), Szombathely (Radnóti Kovács Árpád), Miskolc (Döbröczeni Kálmán), Pápa (A. Tóth Sándor), Tokodaltáró (Juhász Antal), Szeged (Winkler László), Budapest, Dési Huber Kör (Kapos Nándor), Kalocsa (Tóth Menyhért).”

Ezek után, hogy a Pápai Képzőművészeti Szabadiskola évről-évről pontosan valójában mikor indult, megmondani nem tudom, de – az örületbe kergetni magam és olvasóimat nem akarván – olyan nagyon nem is akarom. Munkája és szerepe szerint valódi szabadiskola Pápán már jóval előbb működött, ezt tudjuk. Az idézett iratok szerint „minisztériumi szinten” is tudtak róla, ám teljesen hivatalossá tétele – aláírással, pecséttel, némi pénz folyósításával – 1949 elejére teljesült.

Élet a KÖR-ben

A szabadiskola tagja 1952-től voltam hosszán, később több szakaszban vezetője is, így személyes jellege és – merem remélni – hitele van annak, amit ide írok. Emlékezetemet élesre állítottam, de mint óvatos duhaj, az általam elérhető összes oldalról-helyről igyekeztem ellenőrizni és megerősíteni a leírtakat.

Az indulás tájékaról egyik alapító tag, 1975-től több évig a Kör vezetője, Szalay László ezt jegyezte föl: „Egyes funkciókat:

gazdasági vezető, könyvtáros, körfelelős – kivétel nélkül arra érdemes munkásfiatalok kapták.” A Kör 1952-es évi – mondjuk – tablóján ezt így láttam rajzban és rigmusban elbeszélve. Szemben egymással két férfiú profilja mód fölött karakteresen, alatta a versezet: „Halász Dezső – Orbán Pista, / Így kezdődik a taglista. / A Kör e két oszlopa: / Felelőse – könyvtárosa.”

Halász a textilgyárban volt dekoratőr, Orbán az Elektromaxban. Balatoni Sándor, aki „körszervezőként” működött – fényképész. Horváth Sándor vasutas – az ő köri megbízatása most nem jut eszembe. Viszont „A szertáros kis Mészáros, diák tag” – mondta egy keszeg gimnazistáról, Mészáros Lászlóról a tabló, melynek neve-címe is volt: „IRKA-FIRKA a Pápai Képzőművész Kör újságja, ebben van a lepergett év találóan megfirkálva.” Így volt, szentigaz.

Vezetőink ilyenképpen jelentek meg találó arcmásrajzzal: „Rajzol, tanít, szervez, lángol / Körvezetőnk A. Tóth Sándor.”

Cziráki elgondolkodó ábrája alatt azt olvastam: „Mintáz, fest és filozofál Cziráki, / Szavaira sok hallgató kíváncsi.”

A hozzájuk mérten is idős Hénel Gusztáv körött lánykafekék tűntek föl: „Guszti bácsi a kislányok barátja, / Rajzaikat híven korigálja.”

Ott szerepelt a szabadiskolák országos szervezője-felügyelője, az akkori Népművelési Intézet Képzőművészeti osztályának vezetője is arcmásával. Kilétét és szerepét szintén versikéből tudtuk meg: „Fischer Ernő gazdánk szemét rajtunk tartja. / Hízik a KÖR szépen, de sovány a gazda.”

Fischer mester, akivel jósorsom évtizedek múltán összehozott, és aki atyai barátságába fogadott, kérésemre az évforduló alkalmából elküldte emlékezését ezekről az időkről, pár mondatát írásom végén idézni szándékozom. Előbb azonban a jószág táplálásáról valamit: „Gazdasági helyzetünkre jellemző, / Hogy fizetett a lepergett esztendő. / Év elején egy hónapot, / A végén meg két hónapot / Ellátmányt a KÖR nem kapott.” – És a rajz hozzá: Kiforgatott nadrágzsebekkel férfialak áll velünk szemben...

Tagdíjat nem, vagy csak időszakosan fizettünk. Az alapító rendelkezések valamelyikében egyébként olvasom is: a költségek harmadánál több nem hárítható a tagságra. Nálunk talán ennyi sem hárult. A pénzből modelldíjra is futotta valamennyi, és a modell néha a magunk köréből került ki.

„Jó dolog a KÖR-be járás, / de még jobb a modell-állás. / Mert a KÖR-ben ingyen tanulsz, / s pénzt keresel – ha megszerulsz.”

A nyurga kamasz, aki a rajzon is valóságos modellként tűnt föl a vers fölött 1952-ben, mára a modern hazai piktúra itthon és határainkon túl elismert, sikeres jelese: Hencze Tamás.

A gimnáziumból pár év múltán a Jókai Kultúrház egyik épületének két helyiségébe költözhettünk – tágas műterem és szertár-könyvtár állt itt rendelkezésünkre. És a környék a városon átfolyó Tapolca folyócskával, a piactér öreg fűzfáival, dinyaárusaival...

„Nyáron tájképezés naponta ment végül, / a kultúrház környéke festőivé szépül.” – Így a híradás.

Csak a szépre emlékezem? – kérdezheti olvasóm. Gond is adódott, például „a köri pénzek helyes felhasználása” terén – írja Szalay, és Irka-Firka pedig így mutatta ezt: Férfifigura feszül neki fúrójával függőlegesen mutatkozó rajzolt körnek. Fúrja. Ez az első része a képregénynek. A másodikon ugyanez a figura a földön elterülve, a fúró pedig benne a pocakjában. Alatta a krimi nótásan elmesélve: „Ritka búza, ritka árpa, ritka rozs. / A KÖR-fúrás is ritkán takaros. / Fischer elvtárs nem ült fel a szavadra. / Menjen bele a fúró a hasadba!”

Hááát – ez talált. És hatott. Több fúrásra nem emlékszem...

Ki rajzolta-költötte az idézett és még sok többi híradást? A. Tóth Sándor – ha még nem írtam volna. Született pedagógus személyiség, és kitűnően képzett művész, akinek rangját, műveinek (melyek raktárjában várták föltámadásukat 1974–75-ig, és melyekre mostanában neszel föl a budapesti műítészi, még inkább műkereskedői siserehad, nagy üzletet szimatolva, és nehezen fogva föl a valóságot: elkésett...) értékét, emberi-művészi jelentőségét anno igazánból mi tudtuk néhányan, akik vele, körötte voltunk, s akiknek ő számolatlanul adta tanácsait, intelmeit mindenhez – a pikúrától a bicska használatán át a családi élet adódó gondjainak megoldásáig. Festett-rajzolt folyvást jót és még jobbat, de a harmincas évek szerény számú termésének feszes formaalakításához, mély emberi szavához mérten kevésbé lebilincselő módon. Erejét ránk szánta, munkája az örökös magvető lett, és talán így volt jó. Derűs volt, tevékeny, örült minden eredménynek – a mieinknek is, akár az önmagáénak. Népművelést, közművelődést szoktak emlegetni régebben efféle munkálkodásról szólva. Ha meggondolom, hogy a vásári bábjátzás nemzetközi viszonylatban is megbecsült alakja volt fiatalon A. Tóth Sándor, akkor ezeket a kifejezéseket nevével együtt emlegetnem aligha lehet indokolatlan.

Túlléptem már az illő terjedelmet, és még mennyi mindentől kellene szólnom! Valamit azért elérhet ez a töredékes történet is: biztatást adhat a szabadiskolák történetének és szerepének átfogó vizsgálatához. Még idejében vagyunk, fél évszázad még földeríthető.

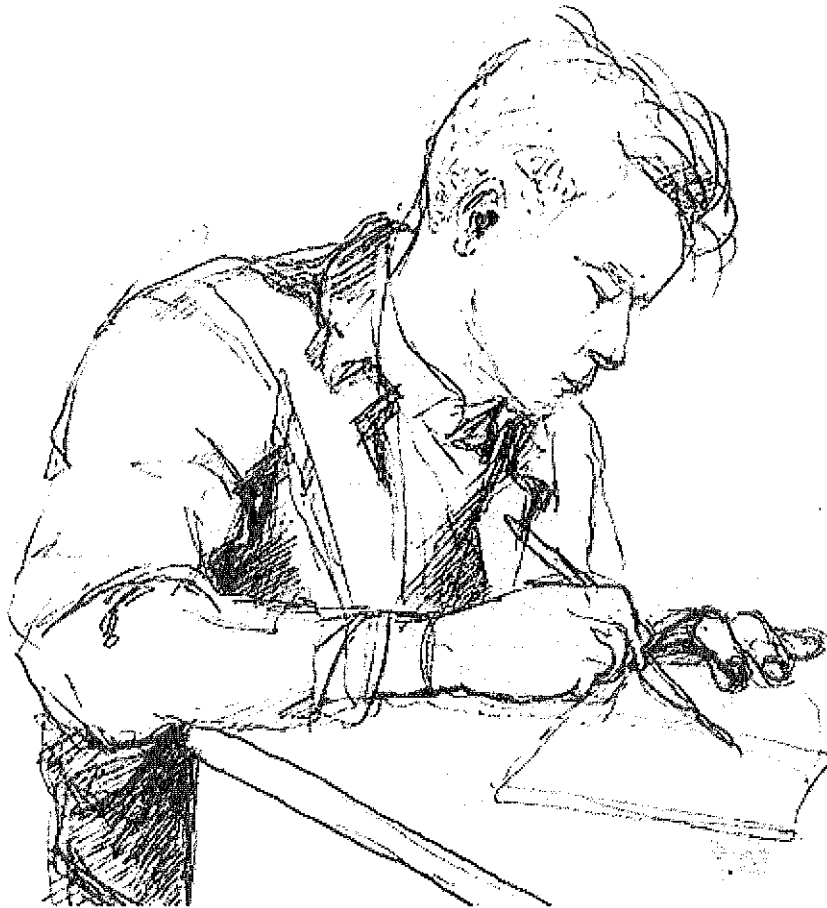
A mienkről összegzően még valamit: Hányan tanultak a Körben csak 1949-től számítva is hosszabb-rövidebb ideig?

Általános iskolás korú az ötven év során ezer bizonyosan

gyarapodott felismerésben–ismeretben–gyakorlatban vezetője keze alatt. Az ifjúsági és felnőtt tagság sem lehetett sokkal kevesebb. Sokukból lett tanár, mérnök, dekorátor, festő-mázoló, keramikus, textiltervező, szabó, kirakatrendező, nyomdász, fodrász, ács, orvosdoktor például, szóval aki akár közvetlenül is hasznosította formatanulmányait. És hivatásos művész is vagy húszan.

Fontosak ezek a részletek, de a lényeg az egész: a munka megismerése, az ismeretek és a művészetek szellemiségének átélése, amiről Fischer Ernő emlékezésében beszél: „Többről van itt szó – számotokra és számomra is –, mint csak egy évforduló, emlékezés aktusáról! Mert mit tud és mit képes felmutatni az emlékezés tükre életünk mai megvilágításában, mit képes átélhetővé, megszépítő erővé tenni. A letisztult értékeket, minőségeket! Emberi valóságunk mára is érvényes igazi értékeit. Azt, amit akkor – történelem, kultúra és civilizáció, város és hagyomány, egyén és közösség együttthatása jelentett. A szellemi, lelki, erkölcsi konzekvenciákat. Azt, amit tovább kell-kellene adni, mint megbecsült értéket ma is!”

A KÖR kedvező és nehéz körülményei közt egyaránt tudott iskola, műhely, otthon, baráti közösség lenni, amely befogadott, tanított, segített mindenki arra érdemeset. Megerősített tudásban és emberségben, a művészetek emberformáló szellemiségében, és a körülöttünk zajló világban való eligazodásban. Abban, hogy fényes célokat lássunk magunk előtt, és abban is, hogy járás közben a lábunk elé nézzünk. Hogy eszmény, és ahhoz méltó tudás legyen a fejünkben, a zsebünkben pedig madzag és bicska, mert mind az előbbi páros, mind az utóbbi kettő nélkül könnyen kerülhetünk nehéz helyzetbe. Elfeledkeznünk pedig a régi mondásról semmiképpen nem ajánlatos: „Ars longa, vita brevis.”

FESZTIVÁLOK ÜRÜGYÉN, TALÁN VALAMI MÁSRÓL IS...

A 2000. év indulásakor már tudtuk, sok tennivaló vár ránk színjátszókra, hiszen a hagyományos találkozókhoz idén – a Millennium jegyében – számos egyéb, felmenő rendszerű fesztivál is csatlakozott. Hogy csak a legnagyobbat említsem, pl. a Magyar Millennium „Kultúrával a Nyugat kapujában” Nemzeti Fesztivál rendezvényfolyama (erről azonban majd az országos szakági bemutatók lezajlása után, 2001 második félévében szeretnék szólni).

A hagyományos, nagy és kisebb fesztiválok mellett (Balasagyarmat, Kazincbarcika, Zsámbék, Adács) – 9. alkalommal került megrendezésre a Weöres Sándor Gyermekszínház Tárlalkozó, sokadszor az Országos Diákszínház Fesztivál, a Szakmunkástanulók Színház Fesztiválja, ötödször a Scherzo, a zenés színpadok találkozója. Voltak kisebb jelentőségű találkozók, megyei, regionálisak; a falusi színjátszók Sümegen megrendezett Veszprém megyei találkozója, falusi műhelyfesztivál a Szabad Színházok Egyesülete, és egyetemi színház fesztivál a pécsi JESz (Janus Egyetemi Színház) rendezésében, a VII. Globe Fesztivál – ahol a drámatagozatosok mutatkozhatnak be –, sorolhatnánk. (Egyáltalán nem említtem azokat, amelyek túlmutatnak az amatőrökön, a MASZK szegedi fesztiválját, a „Thealter”-t, vagy a nyírbátori Szárnyas Sárkány Hetét, ahol inkább az alternatív létezésben dolgozó csoportok voltak jelen, és természetesen az Alternatív Színházi Szemlét sem.)

Úgyis mondhatnánk, 2000 a fesztiválok éve volt.

Nyugodtan eltöprenghetnénk azon, kell-e egyáltalán ennyi találkozó, ennyi fesztivál, van-e ennyi „szufli” az amatőr színházban. Nem tudnék egyértelmű választ adni, de abban bizonyos vagyok, hogy a fesztiválok, találkozók megjelennek számára fontos az élmény, a megmérettetés lehetősége, a másokkal való találkozás. Ahol erre gondot fordítanak – és a legtöbb helyen igen –, ott a találkozók egyfajta továbbképzésként is működnek, hiszen a zsűri eszmeifuttatásai mindig a segítő szándék és a tanulás-képzés szándékával fogalmazódnak meg. (Vannak persze területek, ahol anomáliákat találunk. Ilyen például a diákszínház. Mert nem lehet összemérni egy gimnázium és egy drámatagozatos középiskola teljesítményeit.)

Tendenciák és kategóriák

Mielőtt a 2000. év fesztiváljairól összegzést készítenék, azokkal a tendenciákkal foglalkozom, amelyeket a fesztiválok tükröznek.

„Egy tündérkorszak küszöbén” – adta a XV. ifjú Horváth István Nemzetközi Amatőr Színház Fesztivál műsorfüzetében megjelent írásának címét Soltész Tibor. A kissé – ám bevallottan – színpadias kifejezést igen megkedveltem. Optimista, szeretetteli megállapítás. De vajon tényleg újabb fellendülés előtt állunk? Vajon a fiatalok a színházhoz fordulnak, mint kifejezőeszközhöz? Jó volna hinni, hogy igen. Talán mégsem ez a pontos látélet. A magyar amatőr színház bármennyire is színes és sokféle ágas-bogas, nem vagyok meggyőződve megáldott tündérkorszakáról.

A fesztiválok felbukkanó társulatok különféle arculatot mutatnak. A tendenciák kirajzolódása ugyan nem mindig krisztálytisza, valójában több irányvonalat figyelhetünk meg. Ezek elkülönítését nagyban segítik a réteg-fesztiválok is. (Miközben kategóriákba próbálom szorítani az általam felismertnek vélt

jellegzetességeket, tisztában vagyok ennek képtelenségével, hiszen ami az egyik csoportra igaz, annak igazsága kibicsaklik a másikonál, ugyanakkor bizonyos típusok mégiscsak érvényesek a különbözőségeik megfogalmazásakor.)

Természetesen természetesen alapul a korosztályi különbségeket, a gyermek, diák, fiatal felnőtt, felnőtt és nyugdíjas korosztály által játszott darabok tanulságait levonva. A legfontosabb különbséget azonban én nem a korosztályokban, nem is a játszott darabok műfajában, hanem abban látom, milyen intenzitással, milyen céllal és milyen vezetővel dolgoznak a csoportok. Más, ha a játzó személy szerepfelvételre képes, azaz önmagát és tapasztalatait átlényegítve színházi eseményt hoz létre. És más egy, a külsődleges ábrázolás szintjén bemutatott cselekménysor.

A.) Ilyen értelemben láthatóan elkülönülnek a feladat-végrehajtó csoportok, az egy-feladatra-szerveződtek, a pusztán lelkesek. Mit értek ezalatt? A gyerekeknek azt, hogy egy iskolai műsorban való szereplésre, az osztályközösség összekovácsolására, egy fesztiválra „hoznak össze” valamit. A nyugdíjasoknál azt, hogy egymás mulattatására, a falusi csoportoknál, hogy a közönség alkalmi szórakoztatására szerveződnek. A csoport tagjai egyes hozzáállással, de bizonyos felelősséggel a többiek iránt működnek, nem a színház, hanem a játék a domináns. Választott darabjaik sokszor tréfás, humoros jelenetek, vagy erősen érzelmes sztorik.

Gyerekcsoportoknál gyakoriak a színtelen-szagtalan meseadaptációk, esetleges dramatizálások, szerkesztett műsorok. A vezető a csoport egészére koncentrálna, sem a kiemelkedőknek nem segít, sem a gyengéket nem „húzza fel”. Jó esetben – a vezető személyétől függően – a közösségi létezés és a játék öröme kiérezni az előadásból. Vannak negatív példák, amikor a „múszáj megcsinálni” unalmát, gyötrelmét véltük látni a gyerekszereplőkön.

A csoportok ebben a kategóriában nem feltétlenül akarnak színházat csinálni. Rengeteg mosolygató hibát fedezhet fel előadásaikban a zsűri.

B.) A másik – talán a legnépesebb – csoportban ambíciók dolgoznak. A színházcsinálás vágya működik, a játék, az utazás öröme, gyakran igen kevés színházi tudással. A csoportok között vannak régi, jónévű csoportok utódjai, vagy csoportok nagy ambíciókat tápláló vezetővel. A kőszínházi előadásokat próbálják másolni, onnan ellesett eszközökkel, szerepformálásokkal. Megfigyelhető, hogy a könnyebb ellenállás irányába haladva, szinte kizárólag a külsőségekre fordítanak gondot. Ezekben a csoportokban hiányzik legjobban a képzés. S mert az így létrehozott előadások közvetlen környezetükben legtöbbször nagyon pozitív visszajelzést kapnak, megrekednek egyazon szintjükön.

Diákszínházak és falvak műkedvelő társulatai tartoznak ide, évente egy alkalommal létrehozott produkcióikkal.

C.) Az értő, jó vezetéssel dolgozó színház csoportokban, amelyekben a motor – az egész társulatot működtetve – maga a vezető, sikeres darabválasztás esetén jelentős dolgok születhetnek. A társulat tagjai tisztelik egymást, becsülik egymás képességeit és szorgalmát, jó játéknak és tanulási lehetőségnek tekintik a színházást. Legtöbbször képesek valódi szituációkká formálni a színpadi helyzeteket, éllettel megtölteni és önmagukból

táplálni a szerepet.

Több gyerek, sok diák és néhány felnőtt színjátszó csoport mutatkozott ilyenek 2000-ben. Felfedezett hibáik tanulságosak, és józűen javíthatók. Ők azok a színjátszók, akik nyitottak a többiekre is: megnézik az előadásokat, meghallgatják a zsűrit, s ha tehetik, vitáznak, érvelnek.

D.) A valódi színházcsinálás irányába tartó csoportok nagyon sokat dolgoznak. Elsősorban ez különbözteti meg őket minden más amatőr csoporttól. Szó sincs szabadidő-kitöltésről, szinte mindent a színházuknak rendelnek alá. Kellő időt fordítanak műhelymunkára, tréningre, beszédgyakorlatokra... Ha igényességük – különösen a fény- és hangtechnika terén – követeleti és megteremti a nagy beruházásokat, üzleti alapra helyeződve kénytelenek tovább dolgozni, előadásokat kell termelniük, hogy bevételre tegyenek szert; folyamatosan pályázniuk kell, hogy a megteremtett feltételeket üzemeltetni tudják. Sok szerencsével, a megfelelő támogatók fellelésével ők lesznek az alternatív színházak.

Külön kategóriaként jelennek meg a színészképző iskolák, művészeti iskolák, vagy épp a drámatagozatos diákok csoportjai. Van közöttük, ahol valódi munkával, valódi értékeket szem előtt tartva képezik a növendékeket, s előfordul ennek az ellenkezője. S ilyenkor hiába, hogy nem szándékosan teszik tönkre ezeket a fiatalokat, de, tönkre teszik, s ahogy indulataim is mutatják, az effajta tevékenységet tartom a legkárosabbnak.

Elnézem, ha idősebbek művelik, és felháborít, ha fiatalok.

A drámatagozatos diákok előadásaira is ez vonatkozik. A felelős, jó szemű és biztos ítéletű tanárok a legjobbat hozzák ki tanítványaikból. A felszabadított, de energiáikat a jó irányba mozgatni nem képes diákok esetében könnyen elszabadulhat a pokol. Rendezői elképzelés nélküli, szabadjára engedett, kaotikus előadás születik.

Igaz, az előadások között előfordul, hogy a fésületlenek hordják a legtöbb izgalmat.

Nem soroltam a fenti kategóriákba az egyetemi színjátszás előadásait, de azért, mert nincs személyes tapasztalatom az ideai egyetemi színjátszó találkozóról. A más fesztiválokon látott egyetemi színházi előadások alapján úgy tűnik, hogy besorolhatók a fenti „D”-be.

A kép, amelyet bemutattam, a felmenő rendszerű találkozón rajzolódik ki. Érdekes lenne tudni a fesztiválokon meg nem jelenő csoportokról is. Tanulmányozni lehetne, hogy a közművelődésben elfoglalt szerepük és a támogatottságuk alapján milyenek az amatőr színjátszók. Nyilván más helyzetben vannak a fenntartóval rendelkezők, az egyesületbe tömörültek, a kezdeti lépésekkel bajlódók, az iskolától támogatást kapók, vagy a próbateremért könyörgők. Más a pályázati bugyrokban megmártóztak, és a pályázatírásban járatlanok helyzete. Mindezeket kutatva lehetne reális képünk az amatőr színjátszásról.

A fesztiválokról

A fesztivál-év Balassagyarmaton indult. 2000. január 21–23. között immár 27. alkalommal került megrendezésre, hagyományosan a Magyar Művelődési Intézet aktív részvételével, a Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napok. Ez a színjátszó találkozó, amely valaha az irodalmi színházak találkozójaként jött létre, s olyan nagy sikerű és sokáig visszhangos események tanúja és helyszíne volt, mint a „Szóljatok szép szavak” országos mozgalommá szélesedett rendezvényei, nem pusztán hagyomá-

nyai fényében él. Bár néhány évvel ezelőtt még nem lehettünk volna benne biztosak, most úgy tűnik – sikerült megújulnia.

Jól szervezett, pontosan zajló fesztivál tanúi voltunk, ahol nem pusztán a sokszínű paletta néhány kiemelkedő alkotásának örülhettünk, de a rendkívül jó közönséget alkotó színjátszók „együttesének” is. A hangulatot a helybeli „mosolygós” szervezők és figyelmes házigazdák biztosították.

A látott előadások – végül is összesen 14 – izgalmas képet mutattak, még akkor is, ha akadt közöttük elhibázott és szakmailag értéktelen előadás is. Általánosságban elmondható, hogy az előadások többsége egy újfajta érzékenységgel reagál korunk problémáira, például a fiatalok a szubkulturális peremhelyzetre, erkölcsi kérdésekre. Találkoztunk ún. szerzői színházzal, amelyet groteszk költőiség lengett be; megjelentek a klaszikusok, akik között Molière-től Strindbergen át Ionesco-ig széles a skála. Felbukkant egy „népszínműves” csongrádi társaság, ízes színjátszással, id. Posta István vezetésével.

A megjelent társulatok mindegyike sok munkát fektetett előadásaiba. Kiemelkedőnek bizonyult a debreceni Tabak Színház előadása, *Aranyzógekkel kiert hazugságok* címen, és az Elő-Tér Művészeti Iskola *Selejtesek* című előadása. Figyelemre méltónak az Adyák Színház *Sítlusgyakorlatok*-ja.

A „hagyományosok” között az egyik legnagyobb, legjelentősebb a kazincbarcikai Ifjú Horváth István Nemzeti és Nemzetközi Amatőr Színjátszó Találkozó. A kazincbarcikai találkozó külföldön is egyike a legismertebb magyarországi rendezvényeknek, legalábbis színjátszó-berkekben. Az immár 28 éves fesztivál valaha előremutató színházi kísérletek helyszíne volt, s mint ilyen, részese lett a magyar színház történetnek. Sorolhatnánk a színészeket, rendezőket, akik ifjúságuk meghatározó fesztiváljait élték meg itt, de a nagynevű csoportokat is, amelyek itt értek el kiugró sikereket, s ezek nyomán külföldi meghívásokat, újabb sikerekkel.

Ascher Tamás, a Katona József Színház rendezője hosszú évek óta a zsűri tagja, sajnos 2000-ben ezt nem tudta vállalni. Egy interjúban (Sándor L. István – Színház, 1992/11.) így emlékezik a zsűri-értékelésekre, amelyek a találkozó egyik vonzerejét jelentik:

„Ezek a beszélgetések az évek során valóságos politikai és művészeti diskurzusokká alakultak át, mindenféle félelem és óvatosság nélküli eszmecserekké. Számomra a kazincbarcikai fesztivál mindig is alkalmas volt arra, hogy a teatralitásnak és egyáltalán a színházcsinálásnak egy másféle atmoszférájába kerüljek... Lehetőséget jelentett, hogy kapcsolatba kerüljek másfajta életstratégiákkal és magatartásokkal.”

Természetesnek mondható, hogy a találkozó egykori „forradalmi” jellege háttérbe szorult, mint ahogy az élet más területein is változások következtek be. Ám a kazincbarcikai fesztivál ma is jelentős eseménye a hazai színjátszó életnek.

A XV. ifjú Horváth István Fesztivál 2000-ben az Internet bővületében szerveződött. Mámorító érzés volt felfedezni, hogy a Hálón közzétett felhívásra hány helyről érkeztek érdeklődő drótposta üzenetek. Személytelenebb ez a kapcsolat, mint a telefon, de – idegen nyelvű kommunikációt is hozzászámítva, mégiscsak egyszerűbb, van mód változtatni, meggondolni, valamivel választékosabban kifejezni magunkat, mint a pillanat kínzó szorításában megszületett telefonbeszélgetésekben.

A fesztivál – éppen az Internet miatt – előzetesen soha nem látott színességűnek ígérkezett, ugyanis olyan aita/iata központokhoz is elküldtük a felhívásokat, amelyek eddig nem képviseltették magukat a találkón.

Az előválogatás után (ami videók, fényképek, újságcikkek, nemzeti aita-központok ajánlásai alapján történt) a meghívott külföldi együttesek között volt argentin, svéd, norvég, litván, bolgár, orosz... Dél-Amerika különös aktivitást mutatott, de nagyon örültünk északi barátaink jelentkezésének is. Izgalmas lett volna összevetni ilyen távoli kultúrák egymásmellettségét. Sajnos, többnyire anyagi problémákra hivatkozva a bolgár, orosz csoportok, más okok miatt a svéd, norvég – az utolsó pillanatban! – lemondták részvételüket.

A találkozón végül 6 külföldi és 10 magyar csoport vett részt, összesen 18 előadással. A fesztiválnapok mindegyikén komoly szakmai tanácskozás zajlott – olykor parázs összecsapásokkal – a hozzáértő és felelősen értékelő zsűri vezetésével. A zsűri tagjai: Fodor Tamás rendező, Nánay István kritikus, Sándor L. István kritikus több oldalról, több nézőpontból jártak körül egy-egy előadást, élvezetesen és érdeklődéssel boncolgatva azt is, amivel nem értettek egyet.

Kísérletképpen Fodor Tamás bevezette, hogy az előadásokról szavazzanak (nyílt) pontozással a tanácskozás résztvevői, egytől ötig. Az így kialakult listában a vezető a Janus Egyetemi Színház *Nap, árnyék, boszorkány* című előadása volt, amit a zsűri kevésbé tartott értékesnek, noha elismerte kiválóságait. A zsűri által megítélt fesztiváldíjakat a budakeszi Kompania Csoport, a budapesti Panboro Mozgásszínházi Társulat, és a nagydíjat a Szárnyak Színháza nyerte.

A fesztiválnapokat, amelyeken az előadások sokszor éjszaka nyúlóan zajlottak, különböző kiegészítő programok zárták; ismerkedési est, nosztalgia discó, diaporáma, rock-koncert. Bár 2000-ben először kevés csapat tudta vállalni, hogy a fesztivál teljes időtartamát Kazincbarcikán tölti, a hangulat jó volt, az eszmecsere és barátkozások megindultak. Ahogy *Hugh Lovegrove*, az aita/iata tiszteletbeli örökös elnöke fogalmazott záróbeszédében, „kulturális géncserékre” adott lehetőséget Kazincbarcika, amelynek neve fogalom lett. Sándor L. István, a zsűri szövegíróje is megerősítette, hogy szükség van erre a találkozóra, s elmondta, ámbar az amatőr színjátszás és az alternatív színházi létezés közötti határmezsgyéek igen színes kínálatot teremtettek itt Kazincbarcikán, a fejlődés irányvonalaai meghatározhatatlannak.

A találkozón rendszeresen részt vesznek külföldi megfigyelők, nemzeti aita/iata központok küldöttei, akik viszik tovább az itt látott előadások hírénevét, szerte a világban. Idén Angliából, Ausztriából érkeztek vendégek – a csehországiak váratlanul távol maradtak (egyzetések után egyszerűen nem érkeztek meg), valamint jelen voltak a határon túli magyarság színjátszóinak képviselői Erdélyből, Felvidékről, Kárpátaljáról.

Az Intézet részvétele, ha lehet, idén még dominánsabb volt, a szervezés minden stádiumában erőteljesen részt vettünk. Készült egy beszámoló a fesztivál után, amelyet angol és magyar nyelven az Intézet honlapján is megjelentettünk, illetve az eredetileg meghívott nemzeti központoknak, csoportoknak is elküldtünk. Ez a beszámoló már tartalmazta az előzetes felhívást a 2002-es, XVI. találkozóra. A jelentkezések, érdeklődések szinte azonnal megindultak. *Máté Lajos* augusztusban vett részt egy csehországi fesztiválon, amelynek ideje alatt tartották a CEC (az aita/iata Közép-európai Bizottsága) konferenciáját. Itt hangzott el a felkérés, legyünk 2002-ben házigazdái a CEC konferenciának, és így legyen a barcikai találkozó a CEC regionális fesztiválja. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához benyújtott tervezetet elfogadták, eszerint a NKÖM ígéretet adott a szükséges költségkeret előteremtésére. Bízunk abban, hogy a kiemelt szerepkör még nagyobb érdeklődést bizto-

sít a fesztiválnak, Kazincbarcikának, és hazánknek, s még nagyobb szerepű előadások nézői lehetünk majd.

Ugyanakkor a jövő fesztiváljain törekedni kellene a tökéletesebb technikai lebonyolításra, és arra is, hogy a város lakossága bevonódjék az eseményekbe.

Kilencedik alkalommal került megrendezésre Zsámbékon a **Határon Túli és Hazai Amatőr Színjátszók Találkozója**, amely több egy egyszerű találkozóval. Kapcsolatokat, élő és ápolott kapcsolatokat, valódi törődést jelent mindazok számára, akik a határon túli magyarság képviselőiben érkeznek ide, immár egy évtizede, változó összetételben, sok visszatérő csoporttal.

A határon túli magyarság színjátszóit nincsenek különösképpen elkényeztetve (idehaza sem mindenki!), és nyilvánvalóan nehéz helyzetükben sokszor olyan elmaradottságokat rögzítenek, amelyből való kilépésen, túllépésen csak a találkozók nyitott szelleme, az itt kapott szakmai értékelés, és az itt folyó oktatói munka során nyílik lehetőség. Az a tevékenység, amely a zámabéki Művelődési Ház szervezésében, minden nehézséggel dacolva, évről évre folytatódik, tiszteletreméltó és hiánypótló tevékenység.

A 2000. évi Határon túli és hazai színjátszó fesztivál kicsit szűkebb keresztmetszetet mutatott, mint az előző években – ennek elsődlegesen a nehéz anyagi helyzet az oka. Mindazonáltal tartalmas és szép napokat töltöttünk együtt. A kinti együttesek elé – ahol szintén egyre nagyobb teret hódít a mozgásszínház – méltó példa állítatott a Panboro Mozgásszínházi Társulat előadásával. A *Vendetta* az együttes előadásában már több nagyhírű fesztivál vendége és díjazottja is volt, legutóbb Kazincbarcikán és Dániában szerepeltek.

A határon túli csoportok közül igen szépen, egységes, tiszta világot alkotva szerepelt a szlovákiai Fülel Apropó Diákszínpada, Arany János műveiből összeállított előadásával. Lehetett találni pontokat, amelyek továbbgondolásra szorulnak, de a látványvilág, a megszólalás hitelessége, az énekek szép hangzása, a paraszti élet kellékeinek leleményes és kreatív használata különleges élménnyé alakította programjukat.

A másik szlovákiai csoport, a dunaszerdahelyi Fókusz Diákszínpad *Fehérlő fia* című előadása – a Jókai Napok (Komárom) fődíjasa – Zsámbékon nem mutatta a legmeggyőzőbb formáját, de ereje így is átsugárzott. Az ismert mese ősi világokat idézett fel, mitikus jelenetei erővel telítettek.

A fiatalok jelenléte, még ha nem is mind diákszínpadi formációkban dolgoznak, igen jelentős volt. A somorjaiak mozgásszínházi előadása, a *Hókirálynő* ismert meséjét transzformálta jelenkorunkra, és szándékai szerint a drog-problémát állította fókuszba. Bár kételyek támadtak azzal kapcsolatban, hogy egy epikus dramaturgián nyugvó adaptáció telíthető-e ilyesféle plusztartalmakkal, a csapat szimpatikus, ígéretekkel teli.

Kevésbé volt megnyerő, ugyanakkor nagy kvalitásokat és személyes hitelességet színpadi személyiségeket sorakoztatott fel a Zentáról érkezett Thea Trupp. A fiatalok az etűd-sorozat során komoly munkát, tehetséges színészi jelenléteket produkáltak, dacára a külsődleges jegyekkel élő rendezői elképzelésnek.

A fesztiválon két hagyományos színjátszó előadást láttunk. Mindkettőnek nagy érdeme, hogy az ifjúság mellett az idősebb korosztály is – széles korosztályi skálán – szereplője.

A vajdasági Nagykikindáról érkezett csoport (Egység Művelődési Egyesület) Syngé: *A nyugati világ bajnoka* című előadásával azt a színházat képviselte, amely minden túlzása, a megvalósítás döccenői és a szerepértelmezés esztétikailag néhol

megkérdőjelezhető volta dacára a hitelesség mintapéldáját nyújtotta. Egyetlen hazug pillanattal sem találkozunk, legfeljebb gyengébb, néhol az általánosságot súroló megoldásokkal. A csapatban a kivételes színészi erővel bíró tagoktól a kisebb szerepekben most felnövő fiatalok sokat tanulhatnak. Természetesen a rendezői elképzelések néhol felülvizsgálatra szorulnának, erre is remek alkalom volt most a zsámbéki találkozó, ahol a külső szem, a jelenlévő szakértők véleménye vélhetően tovább formálja majd az előadást.

A sepsiszentgyörgyi Visky Árpád Színpad Goldoni már örökértékűnek ítélt darabját, a Mirandolinát *A fogadósné* címmel játszotta. A vígjáték három felvonásban zötyögőre sikerült, a helyzetek, situációk nem lettek tisztázva.

A fentebb felsoroltak mind-mind alkalmat és okot adtak a szakmai megbeszélésre, a zsűri – Nánay István, Sándor L. István és Fort Krisztina – közreműködésével.

Tanulás, okulás, továbbképzés. Mindaz, ami ezeknek a zsámbéki találkozóknak a legfőbb értéke. Mindamelllett, hogy a személyes találkozások élménye, a kapcsolatok élő volta tovább erősíti a színjátszók hitét, erejét – az elszigeteltségben is.

A fesztivál zárásaként, igazi színházi ritkaság gyanánt, a Tirana-i Nemzeti Színház (Albánia) vendégszereplésében, fergeteges előadásban láttuk Gogol Revizorát. A teljesen puritán színpadon, meglehetősen igénytelen jelmezek és kissé esetleges világitási effektusok közepette hatalmas színészi erővel telített, sok mozgással kombinált vígjátékot láttunk. Igaz, a számunkra érthetetlen és furcsa hangzású albán nyelvből csak a nemzetközileg ismert szavak foszlányait hámoztuk ki, a színészi munka azonban még azokat is átszűrte a szövegértés problémáin, akik nem ismerik magát a darabot.

A bevezetőben már említett adácsi IV. Országos Falusi Színjátszó Találkozó és Konferencia, amellyel a kétezredik év fesztiváljainak sorát zártuk, negyedik alkalommal került megrendezésre. (Az első apropóján írtam a falusi színjátszás helyzetéről még 1997-ben a *Színben*.)

A Heves megyei Művelődési Központ, a Magyar Művelődési Intézet, a Szabad Színjátszásért Egyesület és a helyiek – elsősorban a Zéta Kulturális Egyesület, a helyi József Attila Művelődési Ház, a Veritas Színpad – megkülönböztetett szeretettel készítik elő évről-évre ezt a találkozót. A résztvevőktől ugyanis mindig olyan őszinte öröm a visszajelzés, ezek a színjátszók olyan zártak és mégis olyan nyitottak, hogy nem lehet másképp közelíteni hozzájuk.

A falusi színjátszás, mint olyan, mondják egyesek, nem is létezik. Nem lehet élesen elválasztani ugyanis a színjátszás különböző rétegeit egymástól. Mint a témával több éve foglalkozó szakember, bizton állíthatom, hogy a kérdés nem egyszerű. A négy évvel ezelőtt újraindított találkozó, amely meghitt helyszínre talált Adácson, azt bizonyítja, hogy éppen a színjátszók-nak az a rétege, amely falun (vagy kisebb településen) él, és falusi közönségnek játszik, nem mérhető ugyanazon mércével, mint a többi színjátszó csoport, illetve feladatait tekintve is mást képvisel.

Az év utolsó találkozója meglehetősen „árnyékosan” indult. Beárnyékolta az a szerencsétlen baleset, amelyben a Sitkei Színkör rendezője, Soltis Lajos és két vezető színésze, Figer Szabina és Kurucz László életüket veszítették, s amelynek során a csoport vezetője, Nagy Gábor is súlyosan megsérült. Csoportjuk ezért nem is tudott a találkozón részt venni, érdeklődéssel várt új bemutatójuk így elmaradt.

Az előzetes jelentkezésekből néhányat ki kellett szűrniük,

főként a találkozón bemutatni kívánt mű hosszúsága (időkorlátok) miatt, vagy éppen azért (mint a GNM Színitanodát), mert nem feleltek meg a kiírásban szereplő feltételeknek, miszerint falun él és/vagy falusi közönségnek játszó csoportok nyernek meghívást. Sor került viszont olyan csoportok bemutatására, amelyek a Magyar Millennium „Kultúrával a Nyugat kapujában” Nemzeti Fesztivál felmenő rendszerű versenysorozatában nyerték el a részvétel lehetőségét, mint megyéjük legjobbjai. Így végezetül 10 csoporttól 12 darabot láttunk Adácson a másfél nap alatt.

A bemutatók mellett – az előző alkalmaktól eltérően – szekciósüléseken és gyakorlati műhelyfoglalkozásokon volt mód részt venni. A mozgástréninget Uray Péter tartotta, dramaturgiai kérdésekkel Soltészky Tibor foglalkozott, improvizációs és más játékos játéktechnikákkal Jomagam. *Hol tart ma a falusi színjátszás és merre tovább?* – címmel Kiss László és Katona Imre vezettek beszélgetést. Lengyel Pál az *Ugyanaz másképpen – a vagy, mi van a szöveg mögött?* című foglalkozását tarotta meg.

A programok azt bizonyították, hogy a csoportok igénylik a továbbképzést, az oktatást, s erre saját erőből nem sok lehetőségük van.

A zsűri tagjai (Katona Imre, Kiss László, Lengyel Pál, Soltészky Tibor és Uray Péter) kimerítően értékelték a bemutatókat.

A legjobb előadás díját a Csesztregről érkezett színjátszók nyerték el. Remenyik Zsigmond: *Pokoli dísznótor* című művét adták elő. Előadásuk nem csupán igényességével lepte meg a közönséget, de a groteszkbe hajló előadásmóddal is. Egészen kivételes színészi megformálásokat láttunk, s valószínűsíthető, hogy a csoport a saját közegében, a megszokott körülmények között még ezt is túlteszti. Nem véletlen, hogy a „Kultúrával a Nyugat kapujában” Nemzeti Fesztivál megyei döntőjén ők voltak a továbbjutók.

Tavaly bukkantak fel a falusi színjátszók között a Mezőszilasról érkezett Ideiglenes Társulás színjátszói. Előadásukat, amely *Pistuka és Katóka* címmel három erdélyi népmesét ötvözött vásári játékká, összeszokott csapatmunka, ígéretes színészi megformálások tették élvezetessé. A zsűri értékelésekor kiemelte a mesében szereplő állatfigurák pár jellemző vonással megrajzolt plasztikusságát. Szereplésükkel a legígéretesebb fiatal csoportnak kijáró Junior díjat nyerték el.

A helybeliek, akiknek színjátszó múltja meglehetősen nagy és sikerekben gazdag, ezúttal is zenés darabban jelentkeztek. Molnár Ferenc: *Doktor úr* című darabját ezúttal még befejezetlen állapotában láttuk, amiből azonban így is kiderült, hogy remek figurákat sorakoztat fel, nincs benne szereposztásbeli tévedés! Két szereplőjét a zsűri, minden probléma dacára, színészi díjban részesítette: Szekeres Jánosnét a Doktorné, Túri Józsefet pedig Puzsér figurájának megformálásáért.

Bár szakmailag meglepő nem volt a darabválasztásokban, megjegyzendő, hogy a szadai Lenolaj Színház *Pomádéjával* most először bukkant fel Adácson „igazi” musical, eddig többnyire zenés játékok, operettek, vagy csupán kuplékkal színesített előadások voltak. A csoport fiatal tagjai jó színházi érzékkel, de kevés gyakorlattal fogtak a feladat megvalósításához, amely éppen a műfaj szigorú kritériumait tekintve sok kívánnivalót hagyott maga után. Ugyanakkor élénk jeleneteket, következtességet, színházban való gondolkodást lehetett felfedezni. Az éneklés minőségét nem mindig volt alkalmunk megfigyelni, hiszen a play back technika erre kevés módot ad, de időnként meg-megszóllalt egy-egy ígéretes hang. A csoport más műfajokban is próbálkozik, s ívesen látnánk őket más fesztiválokon is.

A legtöbb csoport fiatal felnőttekből és középkorúakból állt, akikhez közelállónak és szakmailag könnyebben megvalósíthatónak tünnek Móricz egyfelvonásosai. Örülünk, hogy ezek közkézen forognak, bár néha szűknek tünik a kiválasztásra kerülő darabok köre. A Csongrádi Színtársulat *A dinyék és a Lélekvándorlás*, a sajkócazi Akkord Művészeti Társulás *A dinyék és a Dufka pofon* című ismert Móricz darabokat mutatta be, különböző erényeket felmutatva. Mindkét csoport igényes, látszik rajtuk a folyamatos munka, a csoport összehangoltsága.

A Héregről érkezett csoport ugyancsak Móricz darabot játszott, a *Csiribirt*. Igazán jó karaktereket sikerült találniuk, ám ellentétben az előző években felvillantott játékkészséggel, most sok minden egyszínűre sikeredett.

Kezdeti lépéseit teszi a színpadon szinte valamennyi tagja a Bándi Színjátszókörnek. Az anyag, amit megformáltak, igen kedves a kezdő színjátszók körében, noha a zsűri most is erősen vitatta annak valódi, főként nyelvi értékeit. Baranyi Ferenc műve, *A lónak vélt menyasszony* mindamelllett harsány vásári komédiázás lehetőségét nyújtja, ha bátran és megrajzoltan adják elő. Most itt halványabb megoldások keveredtek harsányabbakkal. A nagyon rokonszenves társulatnak felrótták, hogy az egyik fiúszerepet lány játszotta, de hát ez a kisteleptülségek egyik nagy problémája, kevés a színjátszásra vállalkozó ifjú férfi.

Visszatérő vendége az adácsi Találkozóknak a szenttamási Arany János Művelődési Egyesület színjátszó csoportja. Ferge-tegesen megoldott vígjátékot láttunk tőlük legutóbb, ahhoz képest ez az előadásuk statikus volt. A nem túl igényes darabot Kalló Flórián írta, címe: *Négyen éjfélkor. A jóféle sztorit ígérő*

cím társalgási darabot takar, de nem lehet tagadni, hogy a remek színjátszók néhány jelenete jól eltalált pillanatokot rögzített. Játékuk – sokkal rövidebb időtartammal – élvezetes lehetett volna.

Zavarbaejtő és szívmengető előadást láttunk az örménykúti Hagyományörző Egyesülettől, elsősorban azért, mert jelenlétük igen szimpatikus volt, és az általuk sugallt és képviselt értékeket valamennyi résztvevő fontosnak találta. Meleg, családias közösségük szinte ismeretterjesztő szándékkal elevénített fel a népi hagyományból néhány munkafolyamatot, *Hogyan lett a magból fonál?* címmel. Mesélőkedvük és énekeik jóízű húsz percet adtak valamennyiünknek, de előadásuk színházi szemmel nézve értékelhetetlennek bizonyult. Ennek ellenére örülünk jelenlétüknek.

Ha összegezni kellene az év fesztiváljainak tanulságát, röviden és tömören annyit lehetne, kellene írni, bár csak még több lenne ezekből a rendezvényekből. (Miközben persze időnként éppen a torlódások miatt számuk soknak is tünik.) Nem csupán azért, mert tanulságos alkalmak ezek, hanem mert a színjátékos létformához kötődően nyitott találkozások, emberi léptékű kapcsolatteremtések színterei.

Érdekes és fontos lehetne a felbukkanó darabok elemzése, a csoportok összetételének és munkamódszereinek vizsgálata, a fesztiválokhoz kapcsolódó foglalkozások értékelése – de ezek messzi vizekre vezető utak. Így az új évezred küszöbén én csak megköszönöm a Sorsnak, hogy a találkozókön megismert lelkes örültek és megszállottak egyikének vallhatom magam.

PARTIUMI TUDAT, HONISMERET, MŰEMLÉKVÉDELEM*

Epilógus

A honismereti mozgalom gyökerei visszanyúlnak a múlt századig. Központjában a népi és nemzeti tudatnak, a nemzeti önismeretnek és identitástudatnak a szolgálata és erősítése áll. Olyan önkéntes, egyéni vagy közösségi tevékenység ez, amely a szülőföld, a haza történelmének, múltjának megismerését, tisztelétét, és a nép önbecsülését szolgálja. Több évtizede segíti sorskérdéseink feltárását, megismerését, hagyományaink ápolását, értékeink őrzését.

Már 1992-ben felmerült egy honismereti szövetség megalakításának szükségessége. Még ebben az évben feladatul kaptam főtitkarságot Tőkés László püspök úrtól egy tervezet összeállítását a helytörténeti- és néprajzi kutatómunka megszervezése, valamint emlékhelyek létesítése és ápolása érdekében. E tervezetbe került az is, hogy az Emlékhely Bizottság egy honismereti lapot indít Partiumi lapok címmel, valamint egy ismertető füzetet műemlékekről és emlékhelyekről, Emlékhely Kiskönyvtár címen. Így alakult meg az Emlékhely Bizottság 1993 május 19-én, 12 alapító taggal.

Fölöttébb szükséges voltáról

Elengedhetetlenül szükség van arra, hogy felkutassuk, felmérjük és megismerjük műemlékeinket. De történelmi örökségeinkhez nem csak a közismert műemlékek tartoznak, hanem népi építészeti emlékek (lakóházak, gazdasági épületek, pinccék), temetők, művészeti és régészeti értékek, ipartörténeti emlékek, sőt a népművészet és népi hagyományaink is. Mindezek előfordulnak legeldugottabb falvainkban is, ezeket nem ismerjük, s lassan eltűnőben vannak. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a 24. órában vagyunk.

Általános gyakorlat, hogy mindenütt csak a műemlékekkel foglalkoznak, ha foglalkoznak, de történelmi helyeinkkel, emlékhelyeinkkel nem sokat törődnek, vagy nem is ismerjük azokat. Ezért szükséges ezek feltárása is. A sarkigazságok közé tartozik, hogy az a nemzet, amely nem becsüli meg saját történelmi örökségét, eltűnik a történelem süllyesztőjében. Ugyanakkor nagy hiányosságok mutatkoznak a helytörténeti kutatás, feltárás terén is. Városaink múltjáról számos tanulmányt olvashatunk, történelmét különböző időszakokban feldolgozták, megírták. De falvainkról alig, vagy éppenséggel semmit sem tudunk. Még azok helytörténete sincs feltárva, ahol jelentős műemlékek találhatók. Nem beszélve egyes tájegységek területén lévő települések kölcsönhatásainak feltárásáról. Hisz egyes várak, kolostorok vagy vásárhelyek formáló tényezői voltak a környező településeknek. Mindezek megismerése, feltárása és közzététele hozzájárulna egy egészséges lokálpatriotizmus kialakulásához. Főleg az ifjúság körében fontos szerepe van a szülőföldhöz való kötődésnek. A lokálpatriotizmus jelentős eszköze lehetne a kivándorlás megállításának.

És mi teszi szükségessé, hogy mindezt partiumi szinten végezzük? Létezik a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság, melynek tevékenysége felöleli egész Erdélyt, de a Partiumban csak Szatmárnémetiben van fiókjá. A Kriza János Néprajzi Társaságnak csak néhány tagja van a Partiumban. Az EMKE Nagy-

váradon csak papíron van. Az Erdélyi Múzeum Egyesület nem sokat tud felmutatni e régióban. E hiányosságok nem véletlenek. A Partium valahogy mindig mostohagyermek volt, amely nem tartozott igazából sem Erdélyhez, sem az anyaországhoz. Így is bántak vele, és most is így bánnak vele. Pedig mindig nagy értékeket adott a nemzetnek. Az ok, hogy megfélemlenek rólunk abban is keresendő, hogy a szélén vagyunk, hogy nem ismernek minket, nem tudják mi van itt (még mi sem), hogy nem hallatjuk szavunkat. Túlzottan szerények vagyunk.

Hogy mi tartozik a Partiumhoz, vagy más szóval a Részekhez, ezt a történészek is vitatják. Eredetileg a tiszántúli kárpátaljai területek kapták e nevet, beleértve a Bánságot is. Ennek eldöntése a történészek dolga. De nekünk, akik itt most élünk, egyértelműen adódik, hogy az a terület, amely Erdély és a határ között terül el: Máramaros, Nagybánya és Szatmár vidéke, a Szilágyság, Bihar, Arad és Temesvár vidéke, a Bánság.

Egy önálló tájegységet csak összességében lehet feltárni, s csak azok által, akik rajta élnek. Eddig is voltak lelkes emberek, akik igyekeztek feltárni szűkebb patriájukat, s ennek érdekében kisebb-nagyobb egyesületeket, társulatokat hoztak létre. Alapos munka az ilyen kis egyesületekben folyik a legjobban. Ahol nincsenek ilyen egyesületek, létre kell hozni. A Bizottság nem egy egyesület, amely magába akarja olvasztani a többi egyesületeket, hanem egy honismereti szövetség, amelynek feladata, hogy e szervezetek, egyesületek munkáját összehangba hozza, közös mederbe terelje, hogy létre tudjunk hozni egy partiumi szintű műemlékvédelmet, helytörténeti feltárást, összeállítsunk egy partiumi művelődéstörténelmet, egy alappályát, segítsünk kialakítani egy partiumi gondolkodásmódot, egy partiumi műveltséget.

Mindezek után most már meghatározhatjuk a Bizottság célkitűzéseit:

történelmi örökségünkhöz tartozó összes műemlékeink, népi építészeti emlékeink és emlékhelyeink felkutatása, feltárása és ismertetése, ezek ápolása, az aktív műemlékvédelem segítése, helytörténeti feltárómunka,

egy partiumi szintű műemlék-, helytörténeti-, néprajzi alappályát, valamint dokumentációs és fotodokumentációs bázis kialakítása, a hozzátartozó könyvtárral, amely idővel regionális kutatóközpont kialakításához vezetne,

partiumi művelődéstörténelem összeállítása, a partiumi identitás tudatosítása, a partiumi lokálpatriotizmus, gondolkodásmód kialakítása,

a fiatalok honismereti nevelése.

Partiumi tudat

A Partium és hozzátéve a Bánság, valóban egy különálló tájegység, mind történelmi, mind művelődési szempontból. E terület lakói toleránsak, széleslátókörűek, és érzékenyek az újra. Sajátos helyzetünk és történelmünk alakította ezt ki. Várad mindig kulcspozíciót töltött be a történelem folyamán, Erdély és az anyaország között. Szent László városa, a Boldog Várad, a reneszánsz műveltség egyik alappillére volt, majd a reformáció fellegvára. Innen indult ki a felszabadító harc, amely felment egész Magyarországot a török iga alól. Várad a Holnaposok városa is, a modern magyar irodalom megteremtője, a peceparti Párizs. Püspökei mindig a nemzet legnagyobbjai közé tartoztak. Ma is. De ki nem ismeri a híres nagybányai festőiskolát, vagy a

*Az írás 1999 őszén készült, így beszámoló jellegű adatai – melyek az első hét évben elvégzett munka bámulatra méltó nagyságáról tanúskodnak – ekkori érvényűek.

Bánság példamutató toleránsságát, ahol több nemzetiség szoros barátságban élt mindig egymással. Nem véletlen, hogy olyan fiakat adott a nemzetnek, mint a Báthoriak, Kazinczy Ferenc, Arany János, Ady Endre, Kós Károly, s jelenleg itt hirdetik igéjüket Tőkés László és Tempfli József püspökök.

De miért is beszélünk partiumi szellemről? Megértéséért újra csak a történelemhez fordulunk. Alap a Szent István-i nyugati keresztény gondolkodás, és tolerancia minden néppel szemben. Már akkor megfelelt a mai európai gondolkodásmódnak. Valamint a Szent László-i igazság, igazhit és lovagi gondolkodásmód. Sírja mellett istenítéleti (igazságszolgáltató) hely alakult. Újonnan megkoronázott királyaink első útja ide vezetett. Az anjou-kori lovagvilág Szent Lászlót tekintette eszményképének. E kultusz ma is él Nagyváradon. Erre épült rá Andrea Scolari, majd Vitéz János püspökök munkássága, akik Váradon alakították ki a magyar reneszánsz kultúra első műhelyeit. Mátyás király fiatal korában Vitéz János udvarában szívta magába a könyvek szeretetét, s vitte magával a reneszánsz kultúrát Visegrádra.

A 16. század második felétől beszélhetünk a tulajdonképpeni Partiumról, a Részekről. Várad kisugárzása már ekkor a reformáció jegyében történt. Itt voltak az első hitviták. Várad Erdély legfontosabb végvára lett. Fejedelmei második fővárosuknak tartották. A főkapitány rangja felértékelődött, tulajdonosa a fejedelem után a második ember lett. Hadbaszállás esetén, amely a határon túra szólította a fejedelmet, a váradi főkapitány volt a helyettese. Várad főkapitányai közül Báthori István, Báthori Kristóf, Bocskai István, II. Rákóczi György fejedelmi trónra került.

A nagy fejedelmek idején Várad iskolaközponttá alakult. Szellemi kisugárzása újra megnőtt. Virágzik a könyvnyomtatás Hoffhalter, majd Szenczi Kertész Ábrahám vezetése alatt. Megkezdik a biblia kinyomtatását. Az 1660-as török ostrom alatt az iskola Debrecenbe költözik, ahol meghonosítják az itt kiépült oktatási rendszert, s ettől számítjuk a Debreceni Kollégium felvirágzását. A nyomdát Kolozsvárra szállítják, ahol befejezik a Biblia kinyomtatását.

A kuruc háborúk után a barokk újjáépítés kora következett. 1780-ban megnyílt a királyi jog-akadémia. A Tiszántúl fiatal-sága itt ismerkedett meg a jog- és társadalomtudományokkal, közigazgatással, politikával, itt készült fel a nemzeti reformokra. A romaságnak is nem egy vezető személyisége került ki innen, többek között Gójdú Emánuel. E kultúrával való érintkezés vontta maga után azt, hogy Samuil Vulkán román püspök cirill helyett latin betűkkel adta ki Váradon pásztorleveleit.

A 19. században az Alföld egyik legtekintélyesebb városává fejlődött. Nagyvárad a modern magyar irodalom megteremtője, a Holnaposok városa lett. A híres Emke kávéházban találkoztak a Holnaposok, mint Ady Endre, Juhász Gyula, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Babits Mihály, Balázs Béla, Miklós Jutka. Nagyvárad szellemisége mindig kiható az egész Partium területére, sőt tovább mutatott.

1899 decemberében Temesvártól indult el a forradalom, s terjedt szét az egész országban, megváltoztatva a történelmet. A forrongó világban a Partium nyugodt maradt. A változás csendben, vértelenül zajlott le. Nagyvárad ma is a csend városa, ahol a különböző etnikumok mindig békésen megfértek egymás mellett.

Mint láttuk, a Partium és vele a Bánság, mindig külön álló régiót alkotott. Minden időkből nyitott volt nyugat felé, magába szívta annak pozitív szellemi hatásait, elkerülve az anyaország erős politikai ingadozásait. Szorosan kapcsolódott mindig

Erdélyhez, de toleránsan felfogva és elkerülve annak konzervatívizmusát, átvéve annak szellemi kisugárzását és a transzilvánizmust. Mivel gyakran átmeneti és ütköző zóna volt, alkalmazkodnia kellett minden idők változásaihoz, de mindig úgy, hogy pozitívan kerüljön ki belőle. Átélt, alkalmazkodva túlélte a különböző – török, rác, kuruc, osztrák, román – impériumváltozásokat és politikai rendszerváltozásokat, s ezekből mindig sikerült toleráns viselkedésével szellemileg megerősödvé kikerülni. A partiumi ember alkalmazkodása tette lehetővé a partiumi szellem kialakulását.

Elindulás

1993. július 25-én körvonalazódott a Bizottság tevékenységi területe, s megkapta végleges nevét, mint a Partiumi és Bánsági Műemlék-védő és Emlékhely Bizottság, amely a Királyhágómel-leki Református Egyházkerület és a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség égisze alatt működik. Ökumenikus jellege miatt az Erdélyi Kárpát Egyesület Bihar Megyei Osztálya keretében működik.

1993. október 29-én Tőkés László és Tempfli József püspökök jelenlétében, közösen a partiumi megyék küldötteivel leraktuk a Bizottság alapjait és beindítottuk tevékenységét. Tőkés László püspök egy bizottság létrehozását javasolta a munka összehangolása céljából. Főbiztosnak személyemet javasolta. Ezután a megyei biztosok megválasztására került sor: Péter I. Zoltán – Bihar megye, Kovács Géza – Arad megye, Szekernyés János – Temes megye, id. Bántó Bálint – Szatmár megye, Major Miklós – Szilágy megye, Véső Ágoston – Máramaros megye, Gyarmati Gábor titkár.

A folytatás

Hat év alatt a Bizottság folyamatosan növelte tagságát, amely lehetővé tette tevékenységének bővítését, sokrétűségét. Nehéz lenne mindent felsorolni, így csak a legfontosabbakat említjük meg.

1993. szeptember 5-én emléktáblát avattunk közösen Tempfli József püspökkel Szentjobbon, ahol négy évszázadon keresztül őrizték Szent István jobbát.

1994. január 22-én az első munkatülés: feladatok kiosztása, tájegységek felosztása a tagok között, felmérőlapok megbeszélése.

Április 14-én elkészült a Partium első száma, melyet Barabás Zoltán, Dukrét Géza, Péter I. Zoltán, Radványi Károly állított össze.

Április 16-án az első félévi közgyűlésen véglegesítettük a működési szabályzatot, s bemutattuk a Partium folyóiratot.

Június 26-án emléktáblát avattunk Réven, Kulcsár Andor lelkipásztor és Márton Gabriella, Ady Endre első váradi szerelme tiszteletére.

Július 9-én emléktáblát avattunk a Lórántffy Zsuzsanna Református Gimnázium épületében Bíró József művészettörténész tiszteletére.

December 4-én – közösen a helyi szervekkel – emlékszóbat és emléktáblát avattunk Érsemjénben Fráter Lóránd tiszteletére.

1995. január 17-én a Bihari Egyházmegye lelkésztalálkozója alkalmából felhívást intéztünk az egyházközségek története, helytörténete, kisonográfiai elkészítésére; felmérőlapokat ismertettünk.

Január 31-én megfogalmaztuk a Varadinum alkalmával állítandó Szent László emléktábla szövegét, majd február 14-én véglegesítettük Tempfli József püspök úrral. Február 5-én meg-

rendeltem a táblát, melyet május 7-én avattak fel.

Március 16 az első patriumi honismereti találkozó napja.

November 18-19.: I. Partiumi Honismereti Konferencia, melynek fő témája egyházi műemlékeink voltak. Részt vett 65 személy, elhangzott 20 előadás.

1996. január 16-án középiskolás csoportokat szerveztünk az *1100 év magyar építészet a Kárpát-medencében* című vetélkedőre.

Augusztus 3-10-ig a magyar Reformátusok III. Világtalálkozóján vettünk részt, Micskén könyvbemutatón, Nagyváradon a Lórántffy Zsuzsanna szoboravatáson, Nagykárolyban a Károli Gáspár szoboravatáson.

Október 11-13.: II. Partiumi Honismereti és Néprajzi Konferencia, Bihardiószegen és Székelyhídon, melynek témája a honismereti és néprajzi munka a Partiumban.

November 28-29. Bukarest: I. Országos Műemlékvédelmi szeminárium *A romániai építészeti örökség rehabilitása* címen. Megalakult a kulturális egyesületek és szakegyesületek föderációja a történelmi műemlékek rendszeresítése, védelme és értékesítése érdekében.

1997. április 28. – könyvbemutató a Varadinum ünnepeken: Dukrét Géza, Péter I. Zoltán: *Nagyvárad, városismeret*.

Április 12-én Honismereti Találkozó – emléktábla-avatás K. Nagy Sándor tiszteletére.

Június 28-án Magyar Múzeum avatása Bogdándon.

Augusztus 25-én emléktáblát avattunk Aradon Lóczy Lajos tiszteletére.

Szeptember 26-28.: III. Partiumi Honismereti Konferencia, Bihar. Fő témája temetőink ismertetése volt. Itt mutattuk be a Partiumi füzetek kiskönyvsorozatunk első kötetét: Borbély Gábor, Csernák Béla: *Bihar* címen.

1998. február 11. – könyvbemutató: Kordics Imre – *Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben*, Partiumi füzetek 2.

Március 28. – Partiumi Honismereti Találkozó.

Április 15-én könyvbemutató – Péter I. Zoltán: *Félférfő*, Partiumi füzetek 3. – a Varadinum ünnepek keretében.

Május 19-20-án a Duna TV filmet készített a Bizottság éléről.

Június 25-én megjelent Dánielisz Endre: *Nagyszalonta – városismeret*. Partiumi füzetek 4.

Szeptember 28-án megjelent Benedek Zoltán: *Nagykároly református temploma*. Partiumi füzetek 5.

Október 9-11.: IV. Partiumi Honismereti Konferencia, Sarmaság. Fő témája az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója. Bemutattuk a Partiumi füzetek 6. számát: Bessenyei István: *Sarmaság* című kötetét.

1999. február 5-én megjelent a Partiumi füzetek 7. kötete: *Hol sírjaink domborulnak* címmel. A gyűjteményes kötet húsz temetőt ismertet.

Április 7-én megjelent Major Miklós: *Tájak, műemlékek, emlékhelyek a Szilágyságban*. Partiumi füzetek 8.

Április 29-én könyvbemutató a Varadinum keretében: Dukrét Géza, Péter I. Zoltán: *Püspökfürdő*. Partiumi füzetek 9.

Május 26-27-én Kárpát-medencei Műemlékvédő Konferencia Noszvajon. Megalakult a Kárpát-medencei Koordinációs Bizottság, melynek egyik munkacsoportjába mi is bekapcsolódunk.

Július 22-én megjelent Dánielisz Endre: *Csonkatorony a felhőkbe nyúlik*. Partiumi füzetek 10.

Augusztus 17-én megjelent Bunyitay Vince, Fodor József: *Székesegyházi Bazilika, Nagyvárad*. Partiumi füzetek 11.

Szeptember 3-5.: V. Partiumi Honismereti Konferencia,

Felsőbánya. A konferencia fő témája a várak, kastélyok, udvarházak voltak. Bemutattuk lapunk, a Partium jubileumi számát.

Szeptember 13-án megjelent Pop Alexandru: *Varadinum, a vizek határolta város és vár*. Partiumi füzetek 12.

Nyolc honismereti táborot szerveztünk fiataloknak, melyek célja állagmegőrző munkálatok, az ifjúság honismereti nevelése. Kitakarítottuk a fenesi Béla-várát, Súlyomkő-várát, Valkó-várát, Érabrány romtemplomát, Árpád és Ottomány dendrológiai parkjait.

A Varadinum ünnepek alkalmából pályázatokat hirdettünk felnőtt és ifjúsági kategóriában: 1995-ben *Szent László élete és munkássága*, melyre 59 dolgozat érkezett, melyből 38 diáké; 1996-ban *Településeink kialakulása és története*, 24 dolgozat érkezett, melyből 10 diáké; 1997-ben *Szóban élő történelem*, 28 dolgozat érkezett, melyből 9 diáké; 1998-ban *Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc a Partiumban*, 40 dolgozat érkezett, belőle 29 diáké; 1999-ben *Irodalmi emlékhelyeink* címen, melyre 23 dolgozat érkezett, melyből 17 diáké volt.

A jelen

A Bitottság irányításában változások történtek: az elnökség alelnököt is választott, Bara István szatmárnémeti építésmérnök személyében. Temes megye területi elnöke Pálkovács István temesvári mérnök, Szatmár megye területi elnöke előbb Bara István, majd Kiss Albert túrterebesi tanár, Máramaros megyéé pedig Székely József nagybányai ny. tanár lett. A Partium néhány egyesülete is felsorakozott mellénk társszervezetként: a Bihar Megyei Műemlékvédő Egyesület, a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaság Szatmár Megyei Fiókszervezete, az aradi Kölcsey Egyesület, a temesvári Ormos Zsigmond Társaság. A Bizottság tagsága elérte a 81 főt. Így kutatóprogramunk szerteágazóbb lett. Főbb kutatási programjaink rögzödtek: Műemlékeink feltárása, felmérése, felleltározása, melyben nagyobb hangsúlyt kaptak temetőink, a várak, a kastélyok, udvarházak, valamint a helytörténeti kutatómunka, településeink kialakulása, történelme. Igyekszünk minden tanulmányt, dolgozatot közzétenni, vagy a folyóiratunkban, vagy a Partiumi füzetek sorozatában.

Ötéves a lapunk, a Partium. Öt év alatt tizenhárom szám jelent meg, ezer-ezer példányszámban. Öt év teljes tartalomjegyzékét a nemrég megjelent tizennegyedik számban olvashatjuk, összesen 137 címszóban. Szerkesztésében szempont a kutatás közzététele, figyelembe véve célkitűzéseinket: történelmi örökségünk feltárása, megismerése, ismertetése és megőrzése, műemlékeink védelme, nemzeti identitásunk szolgálata és erősítése, hagyományaink ápolása, honismereti nevelés.

A Partiumi füzetek sorozatában két év alatt sikerült 12 kötetet kiadni, ezer-ezer példányszámban. Előkészületben van Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc a Partiumban című gyűjteményes kötetünk. Célunk történelmünk megismerése, identitás tudatunk, a partiumi tudat erősítése.

A jövő

Hírünk eljutott a Kárpát-medence minden részére. Az évenként megrendezésre kerülő Partiumi Honismereti Konferencia tekintélyt vívott ki magának, s azon megtiszteltetés előadását tartani. Számbaveszi a műemlékvédő társadalom. Ez kötelez. Bár sok történész van köreinkben, de a jövőben szeretnénk bevonnunk a hivatalos történészek szűkebb társadalmát is, kiknek jó része csak passzívan és semlegesen nézi tevékenységünket. Talán nem akarnak leereszkedni az „amatőr” helytörténészek szintjére? Tagságunk zömében tanárok, mérnökök,

orvosok, papok, de alapvető munkát végeznek, úgynevezett aprómunkát, amelyre majd alapozhat az általános történelem. Célunk a sok fehér folt eltüntetése.

Ki kell fejleszteni az emberek műemlék-érzékenységét, de ezt csak úgy lehet, ha feltárjuk és megismerjük műemlékeinket, azok védelmének fontosságát. Minden műemléktulajdonosnak rá kell jönnie, s tudnia kell, hogy azok karbantartásánál nem a költségek mérete a legfontosabb. Azok történelmi örökségünk részei, úgy és olyan formában kell őket megvédeni és karbantartani, ahogy elődeink ránk hagyták. Értékük főleg erkölcsi érték, csak így marad meg az utókornak. Büszkének kell legyünk arra, amit ránk hagytak ősapáink. Nem az őrzi meg igazán, aki gyönyörűen, újonnan bepucolja, s közben jóhiszeműen átalakítja mai szükségleteinek kielégítésére, s végül alig lehet ráismerni, hanem az, aki visszaállítja eredeti formájába. Nem a költséget és a fáradságot kell nézni, hanem a célt. Aki ezt nem tartja szem előtt, saját történelmét pusztítja.

Történelmünkhez tartozik településeink, kisebb tájegységeink helytörténete is. Itt nagyon kevés van feltárva. Csak városaink, nagyobb településeink történelmét ismerjük – azt is csak nagyjából –, de számtalan apró település, kistrégyó kialakulását, történelmét nem ismerjük. Egyes várak, várudalmak, kastélyok, de még udvarházak is messze kihatottak környezetükre. Nem ismerjük ezeket a kapcsolatrendszereket, történelem alakító hatásukat. Ezeket kell sürgősen feltárni, amíg állnak egyes kastélyok, egyes udvarházak, amíg élnek olyan emberek, akik még emlékeznek a volt tulajdonosokra.

Megfigyelhetjük, hogy a legtöbb helytörténeti leírás befejeződik a huszadik század kezdetével. Csak annyit tudunk, hogy virágzó épületek elpusztultak, lerombolták, vagy a nemtörődomség, az enyészet végzett velük. Nagyon kevesen foglalkoznak századunk eseményeivel. Igaz, e korszak dokumentumaihoz ma még nehéz hozzáférni, mivel még nem engedik azok megismerését. De azért fontos századunkkal foglalkozni, mert még sokan élnek, akik átéltek az eseményeket, s tőlük tudjuk feljegyezni visszaemlékezéseiket. Ez a szóban élő történelem, melyet nagy hiba lenne nem felhasználni. Tehát fel kell tárjuk, hogy az illető településen mi történt az első világháború alatt, hogyan zajlott le az impériumváltás, hogyan alakult a gazdasági és társadalmi élet a két világháború között, mi történt a második világháború alatt, hogyan hódított tért a szocializmus, az államosítás, a parasztgazdaságok felmorzsolása, tömegek elhurcolása, a kollektivizálás, hogyan működött a kollektív gazdaság, vagy az ipari vállalatok, milyen volt a városi és falusi értelmiség élete, az iskolatörténet, az egyháztörténet, milyenek az 1989 utáni változások.

Településeink temetői, régi síremlékei az utóbbi időben rohamos pusztulásnak indultak. Sajnos ehhez nagymértékben hozzájárult a vandalizmus, sőt a tudatos pusztítás. Történelmi örökségünk megismeréséhez elengedhetetlenül szükséges temetőink, nemzeti panteonjaink megismerése, felmérése, védelme. Hisz nemcsak őseink kultuszáról van szó. A temető történelmünk egy darabja. Olyan, mint egy történelemtöredék: bizonyítotték, hogy itt voltunk. Nagy személyiségeink végső nyugalóhelyei ezek, ugyanakkor művészeti és népművészeti kincstárunk részei, kultúránk gyűjtőhelyei. Sok temetőnél a 24. órában vagyunk, tenni kell valamit megmentésükért. A tudatos rombolást már nem lehet helyrehozni, vannak helyek, ahol már csak annyit tudunk tenni, hogy a régi sírköveket biztonságos helyre szállítjuk, kőtárat létesítünk. Vannak települések, ahol már ez sem sikerül, de annyit mindenképpen meg kell tennünk, hogy leírjuk, lefényképezzük, lerajzoljuk, összeszámoljuk, összeírjuk

nagy személyiségeink sírköveit, feliratait, hogy legalább ennyit megmentünk az utókornak.

Legalább ilyen fontos népi szokásaink, hagyományaink leírása. A népszokások nagyobb része már csak az idősek emlékezetében él. Itt is a 24. órában vagyunk. Ha az öregek itthagynak minket, sohasem fogjuk megtudni, hogyan játszódtott le egy keresztelés, lakodalom, virrasztás, milyenek voltak a húsvéti és karácsonyi játékok, hogyan zajlott a fonóka, a kukoricahántás, kenderdörzsölés, a regrutabál, az aratóünnep, a szüreti bál, a családon belüli élet, milyen volt a régi állattartás, és még sorolhatnám – a népviselettől, a kismesterségeken át a közösségi élet különböző formáig – hosszan a sort. Mindezeket össze kell gyűjteni, meg kell örökíteni. Egyes falvakban újrakonstruálták az egyes szokásokat, de már nem abban a formában, nem olyan erkölcsi tartalommal, csak a fesztiváltásra helyezve a hangsúlyt. A régi népi szokásoknak, játékoknak mindig mély társadalmi gyökerük volt, nevelően hatottak a közösség tagjaira, mindig gyakorlati hasznuk volt. A nép kirakatrendezvényeket nem szervezett, s mivel meg voltak győződve azok szükségességéről és hasznosságáról, nem kellett meggyőzni az embereket a részvételtől. Önszerveződésesek voltak, az öregek tapasztalatain nyugodtak. Ezeket kell megmenteni és esetleg újrakonstruálni. Nyilván ma már más erkölcsi alappal, de hitelességgel.

Össze kell gyűjteni a még megmaradt tárgyi emlékeket is. Rendkívül fontos lenne tájházak létesítése, ahol kiállíthatjuk e tárgyi emlékeket. Csak lelkes emberekre lenne szükség, akik kézbe veszik ezt az ügyet. Tárgyi emlékeink egy részét összegyűjtötték az állami múzeumok. Egy jó része, talán a legértékesebbek, a műgyűjtők és műkereskedők kezén keresztül külföldre jutott. Nagyon keveset tudtak megmenteni lelkes emberek, mint Sipos László tanár, aki Magyar Múzeumot létesített Bogdánodon, Wilhelm Sándor tanár, aki Székelyhídon hozott létre halászmúzeumot. Tájház van Svábpetriben (Szatmár megye) és Kisiratoson (Arad mellett). Most van készülődésben egy érmelléki tájház Gálospetriben (Érmihályfalva mellett), ahol Kéri Gáspár fogorvos végzi áldozatos munkáját. De mindez nem megy a lakosság hozzájárulása, jó hozzáállása nélkül.

Történelmi örökségünk feltérképezése, megmentése az utókornak mit sem érne, ha a felnövekvő új generáció képviselői közül senki sem lenne, aki átvegye tőlünk a stafétát. Ha a mai ifjúságot, jövőnk letéteményeseit nem érdekli múltunk nagysága és öröksége. Ezért rendkívül fontos nagyobb hangsúlyt fektetni az ifjúság bevonására. Fel kell hívni figyelmüket e fontos tevékenységekre, vonzóvá kell tenni e szép és nemes munkát, be kell vonni őket minden fajta tevékenységbe. Csak így érhetjük el, hogy az általunk megkezdett munkát lesz ki folytassa.

Fiatalok! Tiétek a jövő! Kapcsolódjatok be ebbe az izgalmas, felemelő és nemes munkába! Kívívjátok vele a jövő elismerését.

HOSZTÓT

Palágyi Klára falutörténetéről

Lapunk ösztönzi az írók és egykori településük kapcsolatából születő munkák létrejöttét, s figyelemmel igyekszik kíségni az országos történéseket. A magyar Millennium Kormánybiztosi Hivatala, Hosztót Község Önkormányzata és a Sümegi Fórum Alapítvány támogatásával jelenhetett meg Palágyi Klára Hosztótról írott könyve, mely lapunk szempontjából annál is fontosabb, mert a szerző először vállalkozott könyv megírására, tehát azok táborába tartozik (amatőr írók, történészek, honismerettel foglalkozók), akik azért szólalhatnak meg – miután vállalták a feltárás-megírás teljes embert igénylő munkáját – , mert készítették össze képes találkozni valamely külső lehetőséggel, amely országos méretekben nem más, mint a Millennium e tevékenységet ösztönző támogatása. Ezért is tapasztalható, hogy a falvakról elkészült könyvek bemutatása a település Millenniumi zászlójának felavatásához kötődik.

Hol van Hosztót, a falu, melynek lélekszáma napjainkban „110 fő körül mozog”? Könnyen én sem tudtam volna válaszolni erre Palágyi Klára falutörténetének elolvasása előtt, pedig nincsen messze lakhelyemtől. Annak ellenére sem, hogy járom a dunántúli tájat, a szemem és fülem nyitva, Veszprém megye újságát is olvasom... Ez még nem baj. Baj az lett volna, ha el sem készül a falutörténet – de elkészült, és könyv lett belőle.

„Kiszabadulva a pesti kőrengetegből, barangolásaim során egyszer gyönyörű tájakra leltem, ahol békesség és csönd vett körül. Megszerettem e helyet, s letelepedtem itt. A szeretetből fakadt a megismerési vágy. Boldog vagyok, hogy átadhatom a kutatásaim gyöngyszemeit az érdeklődőknek, az elregélt múlt örökösének, a mai hosztóti lakosoknak.” – írja a kötet fülszövegében a szerző.

Lám, jövevény figyelt föl a hely értékeire, érzett készítményt önmagában a múlt és a jelen vizsgálatára, majd a megismert ezer esemény, adat, történet átlátható és átélhető krónikává szervezésére, megírására. Ez sem volt véletlen. Palágyi Klára „gyökerei ide nyúlnak vissza”. „Ősei innen indultak, életútja őt ide hozta vissza.” – írja a könyv előszavában Reményi Miklós polgármester, mintegy kiegészítésül a szerző mesei hangulatú vallomásához.

A honnan jövünk? – mik vagyunk? – hová megyünk? – kérdéssor Budapestről is indíthatja az embert vizsgálódó útra családjá, ősei és általuk önmaga jobb megismerése érdekében. Egyéniség, szellemi beállítottság, igényesség kérdése, hogy kiből lesz vidéken csak nyaraló, idejét erényedten elűtő idegen, kiből pedig a helyet otthonának tekintő, azt megismerni és szeretni tudó ember. Hosztóton Palágyi Klára helybelivé vált, aki családjával tavasztól őszig él ott, lélekben azonban folyvást a falu lakója. A megismert és átélt múlt, és a többi 110 emberrel együtt élt jelen tette és teszi odavalóságává.

Mit ír a könyvben?

Mindent, ami sok évi kutatással kideríthető volt a ró-

mai kortól máig a „Veszprém megye nyugati peremén, Sümegtől 15 kilométerre északnyugatra, a Marcal folyó jobb oldalán húzódó, földhátakkal tagolt peremen, az észak-déli irányú út mentén települt kisközségről”. Ez a „minden” áttekinthetően, követhetően, világosan, tiszta magyar nyelven tárul elénk a könyvben. Legyen szó földrajzi leírásról, régészeti leletről, a község nevének alakváltozásairól, a lakosok peres ügyeiről (istenem! – mennyi volt belőlük...), birtokviszonyokról, a szabadságharc helyi eseményeiről, Deák Ferenc miniszterhez írt hosztóti levélről, templomépítésről, iskolai oktatásról vagy a falu szokásairól, úgy tárul az olvasó elé mind, hogy annak figyelmét nem csupán megragadni, de megtartani is képes.

A folyamatos jelen és a mindennapos múlt „elregélése” a szerző értelmezésében és megformálásában a jó krónikás erényeit mutatja. Aki olvassa, bátran bízhatja magát a regélőre, jó vezetőre talál a régi Hosztót és a mai Hosztót megismerésében. Az élet, az a bizonyos mindennapi tette ugyanis értékessé azt a földdarabot, melyet a könyv velünk megismertet. Akár az országában, az ő múltjukban is a bonyolult és az egyszerű, a nyugodt és a zaklatott, a drámai és a békés váltakozott. Palágyi Klára ezt a szívveréshez hasonló ritmust igyekezett kitapintani választott-megörökölt falujában, akár a messzi múltat, akár a személyesen megtapasztalt mátt vizsgálta.

(E sorok írója meglepetéssel olvasta a könyvből, hogy a névadó tótok ide nem a mai Szlovákiából, hanem a horvátországi Szlavóniából – Tótország volt a neve anno – települtek. Hogy hosszú, az egyutcás mivoltából kézenfekvően következett. Ehhez hasonló szellemi gyarapodásra a könyvet olvasva sok esélyünk van.)

Hosztót történetét sok segítséggel – családival és hivatallival – egy asszony írta meg, és a falu – ugyancsak sok segítséggel – adta ki. Keltett-e akkora visszhangot helyben és távolabb, amekkorát a nemes és hasznos cselekedet megérdemel? Bárhogy van is, a falu története elkészült, használható, hasznosítható. Bízom benne, hogy az egyezer példány mindegyike jó kezekbe kerül, és értékes olvasmányoknak bizonyul. Kivált azok, amelyiknek a polgármesternek az előszóban kinyilvánított terve szerint minden hosztóti családhoz ingyen eljutottak.

Heitler László

A NÉPMŰVÉSZET ÉS A NÉPI IPARMŰVÉSZET KÉRDÉSEI A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Beszélgetés Barsi Hajnával

Farsang végén, március 3–4-én népművészeti találkozót, konferenciát és kiállítást tartottak a kalotaszegi Mákófalván. Barsi Hajna a Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titkárságát képviselte a rendezvényen.

– Hogyan jött létre ez a kiállítás?

– Öt évvel ezelőtt erdélyi népművészek létrehozták a Romániai Magyar Népművészek Szövetségét, amelynek az volt a célja, hogy az Erdély különböző területein élő alkotókat – a fadaragóktól a gyöngyfűzőkig – összefogja, és tevékenységüket jó irányba terelje. Évente más és más helyszínen tartanak találkozót, így volt már Csíkszeredán, Székelyudvarhelyen, Alsócsernátonban és Bánffyhadon. A találkozók több részből állnak: mindenki hoz magával egy-két munkát, amit a helyszínen kiállítanak, van egy konferencia különböző meghívott előadókkal, és van egy vita a hogyan továbbról. Voltak nagyobb találkozók, ahol 50–60 kiállító is volt, de legalább 30 alkotó mindig szerepelt. Az idei összefüggésre a kalotaszegi Mákófalván került sor. Fő szervezője Kovács Pali Ferenc bútorfestő volt, a kalotaszegi helyszín ötlete is tőle származott. Nagyon színvonalasan, szinte erejükön felül megszervezték mindent.

– Milyen széles körből jöttek vendégek, látogatók?

– A magyarországi meghívottakon kívül voltak ott Kolozsvárról, Kalotaszegről, Udvarhelyről, Csíkból, Háromszékből, elsősorban szakemberek és alkotók. A környékről többen jöttek, mint távoli vidékekről, mert nehézkes a közlekedés. A csíkiak éjjel egy órakor érkeztek Kolozsvárra, úgy mentek be értük autókkal, hajnali hatkor jöttek meg az udvarhelyiek...

– Milyen programok voltak az idén?

– A rendezvénynek a helyi iskola adott otthont. A megnyitó ünnepségen a fél falu közreműködött: az iskolások műsort adtak, a református egyház kórusa énekelt, a polgármester is beszédet mondott. A megnyitó után végignéztük a kiállítást, és minden kiállított tárgynál megbeszéltük az alkotókkal, hogy mi jó, mi nem jó, mit hogy kéne tovább folytatni.

Több erdélyi néprajzos is megtisztelte a rendezvényt, így Pozsony Ferenc a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke, és Gazda Klára néprajzkutató Kolozsvárról, aki az erdélyi népművészetről tartott egy nagyon alapos előadást. Bálint Ferenc református lelkész Inaktelkéről jött, ahol egy gyönyörű tájházat rendeztek be, ő ennek a fontosságáról, kialakulásáról beszélt. Előadást tartott még Gaál János, a Néprajzi Múzeum restaurátora a kalotaszegi festett famennyezetekről, Tótszegi Tekla a kalotaszegi népviseletről, ő Méráról érkezett, és Kecskés Péter, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum muzeológusa a borsavölgyi Kide népi építkezéséről, ahol intézménye képviselőtében egy tájház kialakításában működik közre.

Az esti vitában a szövetség ügyvezető elnökével, Szatmári Ferencel Csíkszeredából, Kardalus János néprajzkutatóval és több alkotóval együtt próbáltuk tisztázni, mit értünk mi, és mit értenek ők hagyományon. A cél az, hogy valamennyire szinkronban legyen a magyarországi és az Erdélyben most kialakítandó gyakorlat. Ebben ketten próbáltunk segíteni Magyarországról: Kecskés Péter, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum mu-

zeológusa, az itthoni Bíráló Bizottság tagja, valamint jómagam. Nagyon fontosnak tartom, hogy öt év közös gondolkodás után az erdélyiek is eljutottak arra a pontra, hogy a romániai magyar szövetségen belül is megszervezzék a minősítési rendszert. Lesz minősítő bizottság, ami a szövetség tagjainak a munkáit pontozza majd, és különböző elismerő címeket adományoz. Ha a zsűrizést sikerül olyan alapokra helyezniük, ami összhangban van a magyarországival, az mintául szolgálhat a többi szomszédos országban élő magyarok számára is. Fontos lenne itt a Kárpát-medencén belül valamilyen egységes szemlélettel intézni ezeket a kérdéseket.

A találkozó másnapján, vasárnap tanulmányi kiránduláson jártunk a környéken. Magyarvistán megnéztük a kőfaragó házakat és a műemléktemplomot, Inaktelkén pedig a tájházat. Ezt a tájházat a református egyház kezdeményezte, teológusokat vontak be a gyűjtésbe, és néprajzos szakember segített a berendezésben. Nagyon szép épület, nagyon jó berendezéssel. Több kellene belőle.

Van egy kolozsvári fotóművész, Vas Gézának hívják, ő rengeteget fényképez Kalotaszegen. Az iskola előterében az ő képeiből rendeztek időszaki kiállítást.

– Ön is sok fényképet készített Mákófalván. Ezekből nem lesz prospektus?

– Sajnos nem tudjuk finanszírozni. Most csak annyit tudunk tenni, hogy a sajtóban próbálunk hírt adni az eseményről. Egyébként régóta nem készült már kiadvány a magyarországi kiállításokról sem, pedig korábban minden hazai rendezvényről csináltunk katalógust.

– Van valami aktualitása annak, hogy hol rendezik a találkozót?

– Igen, az előadások többnyire ahhoz a tájegységhez kapcsolódnak, ahol a konferenciát tartják, legalább is mostanában. Mert az indulásnál még a megalakulás volt a téma, utána igyekeztünk egy átfogóbb képet adni mindenkinek arról, mi is az a népművészet. Ezután szakosodtak a konferenciák a különböző tájegységekre.

– Honnan kapnak pénzt és segítséget a rendezvényeikhez?

– Pénzt leginkább pályázatokból és egyes magyarországi alapítványoktól. Egyébként a pénzügyi háttérrel nem nagyon ismerem, én a találkozók szakmai részével foglalkozom. De ott, ahol még út sincs, ahol a térképen nincs rajta a falu, bizony minden nagyon nehéz. Azt viszont meg kell mondanom, hogy ha hivatalos helyről kevés segítség is érkezik, a falvak lakossága annyira fontosnak érezi ezeket az eseményeket, hogy szinte mindenki részt vesz bennük.

– Említette a minősítési rendszer jelentőségét. Milyen szempontok szerint értékeli a különböző munkákat?

– Magyarországon ennek már van egy kialakult gyakorlata (ami időről-időre szintén vitákra ad okot, mert ez nem egy statikus dolog). Nagyon fontos, hogy milyen konkrét hagyományhoz nyúl vissza valaki, hogy abból mit és hogyan visz tovább. Nagyon fontos az anyag, a funkció, a kivitel, a szerkezet, a színezés. Több tényezőtől áll a nálunk már bevezetett szempontrendszer, és most ott is ezt próbáljuk kialakítani. Nem beleszólni akarunk a munkájukba, de mi az elmúlt évtizedek-

ben az útkeresés minden problémáját végigjártuk, s most segíteni szeretnénk, hogy számukra ez az út könnyebb legyen.

A hagyomány nem egy egységes nagy bugyor, amiből bármit bármikor elő lehet szedni. A népművészetnek is megvan a különböző korszakai, és hogyha valaki ezekhez visszanyúl, akkor jó, ha egy konkrét időszakot céloz meg, és nem vegyít össze mindent. Igen jellemző az ottani munkákra a funkcióval ellentétes túldíszítés is. Például volt egy olyan asztal, ami az alkotó kiváló fafaragó tudásáról árulkodott, de lapjának az összes négyzetcentimétere tele volt faragva össze nem illő dolgokkal. Hogyha valaki asztalt készít, gondoljon arra, hogy azt le fogják teríteni, arra raknak majd valamit. Teljesen indokolatlan egy használati tárgyból díszítványt csinálni. De ha már díszíti, akkor a díszítmény legyen megkomponálva. Lehet, hogy minden motívum összeállt az alkotó fejében, csak épp az asztalon nem. Vagy vegyünk egy hímezést. Megvannak a kalotaszegi hímezésnek is a típusai, amik szerkezetükben kezdenek fellazulni, mert a legtöbb esetben már nem az a cél, hogy azt folytassák, amit anyáiktól, nagyananyáiktól láttak, hanem hogy minél gyorsabban kész legyen, minél könnyebben el tudják adni. Így jöttek létre olyan hímezéságak, amiknek semmi közük a kalotaszegi hímezéshez. A gyári szalagról levett mintához megtalálták az öltést, gyorsan megy, és sajnos el is tudják adni.

Nagyon rokonszenves út, amit az idei kiállításon látott játékbabák képviseltek. Népviseletbe voltak öltözterve, de úgy, hogy pontosan lehetett tudni, melyik csángó, melyik széki, melyik milyen. Ugyanakkor eladhatók, mert nem virtintárgyak, lehet velük játszani. Volt egy kiváló hímező asszony Nagykapusról, aki elhozta néhány nagyobb munkáját a kiállításra, de szabadkozott, hogy nem mindig tudja ezt csinálni, mert valamiből meg is kell élnie. Elhozta ugyanakkor a kis alátétjeit is, amik eladható ajándéktárgyak voltak, de azért ugyanolyan jól készítette el azokat. Jó, hogyha megőrződik a hagyomány, de tudomásul kell vennünk, hogy mindenkinek meg is kell élni. Meg kell próbálni tehát összeegyeztetni ezt a két dolgot.

– Van olyan törekvés, amely visszajuttatja a népművészet tárgyait a hétköznapi életbe?

– Igen. Különösen Magyarországon már eltolódott az ízlés a használati tárgyak felé. Erdélyben még inkább a dísz tárgy van divatban.

– Az ember fordítva gondolná. Azt lehetne hinni, hogy ott egyszerűen előhozunk valamit a konyhából, és az máris népművészet.

– Igen, de nem ehhez nyúlnak vissza. Láttam én már kalotaszegi bölcsőt, amelyen nem volt semmi faragás, minden dísz csak a gyönyörű szép forma volt. De láttam olyat is, aminek az egyik oldala lánykopjafa volt, a másik oldala fiúkopjafa. Nekem elég morbidnak tűnik egy bölcsőt kopjafával kombinálni. Tehát az ilyen „vadhajtásokat” próbáljuk egy kicsit visszazsírítani.

– Sokan vannak Erdélyben, akik még őrzik a néphagyományt?

– Igen. Ott sokkal élőbb a hagyomány, mint Magyarországon. Nálunk megindult a felbomlás, majd jött az útkeresés a második világháború után. Náluk ez most kezdődik, és nem mindegy, hogy milyen irányban folytatódik. Nekik annyi előnyük van velünk szemben, hogy ott eddig még nem kellett tanfolyamokat szervezni, hogy az alapokat megtanulják, sokan a családból, tehát hagyományos közegből tudják hozni az is-

mereteket, és a legtöbb esetben még a múzeumba se kell menni a régi tárgyakért, elég kinyitni otthon a ládát. Csak épp meg kell mutatni, mit vegyenek elő abból a ládából, és mit vigyenek tovább.

– Vannak fiatalok a szövetség tagjai között?

– Inkább középkorúak, de hál' istennek, egyre több a fiatal. Ez jó dolog, mert őket még lehet formálni.

– Gondolom, aki elmegy ezekre a tanácskozásokra, az maga is próbálja követni a hagyományt. De van arra mód, hogy azoknál is elérjen valamit ez a mozgalom, akik nem tagjai a szövetségnek?

– Biztos, hogy előbb-utóbb meglesz ennek a visszhangja. Ha majd mások is látják, milyen erkölcsi megbecsülést lehet szerezni a szövetségen belül, akkor ez talán előbb-utóbb maga után fogja húzni a többieket is. És ha a minősítési rendszer beindul, az érdeklődő emberek is jobban el tudják majd választani a jót az ocsútól. De alapvető dolog például a pedagógusok oktatása. Velük is meg kell szeretetni ezt a területet, mert nagyon sok múlik azon, hogy mit adnak tovább a gyerekeknek. Magyarországon már hagyománya van a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztálya által szervezett „Népi játék és kismesterség oktató” tanfolyamnak, amit pedagógusoknak és óvónőknek hirdetnek meg. És ezt már sikertült megszervezniük Erdélyben is. Máköfalván is van egy agilis pedagógus, aki színjátszó kört vezet, és még sok más tevékenységre oktatja a gyerekeket, s ez meglátszott a szereplésükön, viselkedésükön, érdeklődésükön is.

– Magyarországon milyen keretek között működik a népművészek minősítése?

– A mi intézményünk, ami a Népi Iparművészeti Tanács nevet viselte 1953-tól 1992-ig, mint önálló intézmény, most pedig a Magyar Művelődési Intézetnek egy osztálya, hat országos pályázatot szervez. Ezek közül legrégebbi a fafaragóké, amit 1957 óta Balatonlellén rendezünk meg, ez idén kerül sorra. Utána következett 1963-tól a hímezőké Mezőkövesden, ez is idén esedékes. A fazekasoknak szintén 1963 óta, a szövőknek 1967 óta van országos pályázatuk. Van még az Alföldi Fazekasbiennálé, ami regionális pályázat volt, de később kiforrta magát országos szintűvé, és a Népi Mesterségek Művészete pályázat, ez a legújabb, de ez is már közel húsz éve ad rendszeresen lehetőséget az alkotóknak, hogy megmutassák tudásukat. Ugyanakkor más szervezetek is tartanak különböző megmérettetéseket. Nagyszabású rendezvénye az Intézet Népművészeti Főosztályának az Élő Népművészet címmel két évenként meghirdetett pályázata és kiállítása, ahol több ezer alkotó és több ezer tárgy van minden alkalommal megmozgatva. Rendez pályázatokat a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, a Magyar Kézművességért Alapítvány, és ott vannak még a különböző megyei szintű kiállítások és pályázatok, úgyhogy van lehetőség a bemutatkozásra.

Mindezekén kívül nálunk, a Népi Iparművészeti Titkárságon (Bp. I. ker. Szilágyi Dezső tér 6.) havonta tartunk egy zsűrit, ahol bárki részt vehet. Szoktunk különböző megyei intézményeknél is zsűrizni, ahol igény van rá, és szerencsére ez egyre nagyobb. A legtöbb megye minden évben kér legalább egy ún. helyszíni zsűrit, ahol az alkotók is ott lehetnek, és meg tudják beszélni a problémákat a bíráló szakemberekkel.

– Más szomszédos országokba is járnak hasonló célból a NIT szakemberei?

– Nem, de már fölvevük a kapcsolatot a vajdaságiakkal is. Hozzájuk mi vittünk egy átfogó anyagot tavaly Nagybecskere-

kire, ami bemutatta, mi történt nálunk Kapoli Antaltól a mostani népi iparművészekig. A Vajdaságnak a bánáti területén régóta nem volt magyar rendezvény. A kiállítást ottani viszonylatban sokan látták, és fontosnak érezték. Remélem, ott is el tudtunk valamit indítani. Ebben az évben pedig Kasán fogunk kiállítást rendezni.

– Volt olyan találkozó Erdélyben az öt év alatt, aminek a kiállított tárgyait Magyarországon is bemutatták?

– Nem volt. De az Élő Népművészet című kiállításunkon tavaly is szerepelt erdélyi anyag, maguk a szervezők mentek el oda, és válogatták ki a legszebb munkákat. Egyébként pl. kalotaszegi nagy kiállítást a Néprajzi Múzeum rendezett néhány éve, de ezt a múzeum anyagából állították össze. Arra viszont adunk lehetőséget, hogy a magyarországi pályázatokba erdélyi alkotók is bekapcsolódhassanak.

– Az a veszély nem fenyeget, hogy ez a lehetőség visszafejleszti a helyi mozgalmat?

– Én optimista vagyok ebben a tekintetben. Nyilvánvaló, hogy az ottani alkotók szívesen bemutatkoznak a határaikon kívül is, de amilyen lelkesedéssel és áldozatokkal szervezték éveken keresztül a találkozóikat, nem félek, hogy ez a munka abbamaradna.

– Mik a további terveik?

– Folytatjuk az elvi alapok tisztázását és az egész szisztéma kialakítását. Erdélyben is érdemes lenne külön szakági pályá-

zatokat tartani. Felmerült, hogy az ott felállított zsűribizottság egy-két tagja jöjjön át Magyarországra, és nézze meg, hogyan működik nálunk a bíráló, mondjuk egy országos pályázaton. Még nincs meg a következő találkozó helyszíne, de azt már szervezem, hogy az itteni munkát meg tudják tekinteni.

– Nem lehetne nagyobb helyet találni, vagy hosszabb ideig nyitva tartani ezeket a kiállításokat, hogy több ember láthassa őket?

– Az alkotók maguk hozzák-viszik a munkáikat. Most ráadásul egy iskolában voltunk, ahol hét közben tanítás van, ilyen körülmények között elég nehéz megszervezni, hogy egy bemutató tovább tartson nyitva, nagyobb szabású kiállításhoz pedig több pénz kellene. De nyilvánvaló, hogy mindenképpen érdemes lenne komolyabb pályázatot, hosszabb időtartamú kiállítást csinálni. Ez is a tervek része.

– Önöknél, a Népi Iparművészeti Titkárság kiállítótermében most zalai népművészek alkotásai láthatók. Ide nem lehetne áthozni az erdélyi találkozó anyagát?

– De igen, lehet, hogy el is hozzuk valamelyik évben. Bár a mi galériánk nem túl nagy alapterületű, s kiállításainknak nagyobb propagandára lenne szüksége, de a népművészet iránt érdeklődők körében egyre inkább ismertté válik, egyre többen tudják, hogy itt mindig lehet valami szépet látni, és ezért sokan rendszeresen betérnek hozzánk.

Buzási Béla

Magyarok, 1963

Hertler László

ZALA MEGYEI ALKOTÓK*

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm a Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titkársága és a Zala Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ által rendezett kiállítás megnyitón megjelent vendégeket, kollégákat és az alkotókat, abból a jeles alkalomból, hogy a zalai népművészek első ízben mutatkozhatnak be önálló kiállításon a fővárosban.

Jelen kiállítás létrejöttének körülményeit szeretném először is megosztani Önökkel. Intézményünk, mint a megye közművelődésének központja, immár hat éve biztosítja az alkotók számára azt a lehetőséget, hogy munkáikat helyben zsűriztethessék. Ez nagy anyagi megterheléstől mentesíti népművészeinket, hiszen az utazás költségei így jóval kisebbek. Időkímélő megoldás is, tudva azt, hogy többségük munka mellett végzi e tevékenységet. Úgy tűnik, az igény lankadatlan, és ezeken az alkalmakon negyven körüli a megjelenők száma. A NIT zsűri tagjaival való személyes találkozás lehetősége szinte egy továbbképzéssel is felér, hiszen a munkák bírálatával tovább épülve, gazdagodva dolgozhatnak tovább a zsűriztetők. Nem beszélve arról, hogy az alkotóknak itt lehetőségük nyílik egymás munkáinak megismerésére és megvitatására is.

A kiállításon látható anyag csak szerény keresztmetszetét tudja bemutatni annak a sokrétű tevékenységnek, melyet a zalai alkotók folytatnak. De, hogy nagy jelentőséget tulajdonítanak a mai eseménynek, azt mi sem bizonyítja jobban, minthogy az 55 meghívott alkotóból 54-en jelezték vissza részvételi szándékukat. A meghívóban mindezek ellenére 68 név szerepel. Ez annak tudható be, hogy két hímezőkörvezető az általuk vezetett szakkörök anyagát is rendelkezésünkre bocsátotta, így gyarapodott a névsor. Itt kell megemlítenem, hogy hímezőkörvezetőink Szlovénia magyarajkú településein is foglalkoznak szakkörvezetéssel, ezt a tevékenységet intézményünkön keresztül Zala Megye Önkormányzata támogatja anyagiakkal.

E bemutató kapcsán – melyet jómagam is nagyra becsülök – az embert elgondolkodtatja a múlt, és megpróbálja azt valamiképpen összegezni, értékelni. Engedjék meg, hogy visszagondoljak arra a majdnem 19 évre, melyet a zalai népművészekkel együtt éltem meg. Nekem még volt szerencsém ismerni Pápai Sándort, Soós Lajost, a Virág házaspárt, Czugh Jánost és Dezsőt. Amikor Zalába kerültem, mint „gyütt-ment”, ahogy erre mondják, egy véletlen találkozás folytán szegődtem a MMIK-ba, ahol akkor az ún. tárgyi népművészet megyei referensi feladatokat kaptam meg. Ez a munkahely az előző napközis nevelői álláshoz képest anyagiakban ugyan visszalépést jelentett, de a feladat kárpótolt, hiszen már a főiskolán kü-

lönösen megragadott a népművészet tantárgy, bár a tananyag elméleti jellegű volt. Így hát ismerősök és gyakorlati ismeretek hiányában kezdtem meg tevékenységemet. Azonban rögtön az elején két olyan személyiséggel ismerkedtem meg, akik sok éven át, mint szakbizottságvezetők, segítségemre voltak: Keszei Sándorné Irma néni, a Népművészet Mestere, akinek életpályája csodálatra méltó, és Bereczky Csaba Népi Iparművész. Velük sok-sok délutánt és estét töltöttünk utazással, és látogattuk az alkotókat és szakköröket. Így aztán egyre szaporodtak az ismeretségek és a feladatok. Ez az időszak igen tevékenyen telt, ehhez akkor az anyagiak is rendelkezésre álltak. A gyes után visszatérve, épp a rendszerváltás után találtam magamat, amikor is a megtapasztalt és bevált tevékenységi formák nem működtek tovább, az anyagi források elapadtak, a pályázatok esetlegesebbek voltak. Így más körülmények és igények között kellett újra felépíteni a munkaterületet, és megtalálni az alkotókkal való együttműködés formáit.

Mint korábban, amiről Artner Tivadar művészettörténész írt 1975-ben, amikor egy rövid ideig Zalában élt és dolgozott. Ez áll *A népművészet alkonya, divatja és jövője* című a Zalai Hírlapban megjelent cikkében: „A szocialista országokban a folklór széleskörű anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, alkotásait zenei fesztiválok... kiállítások népszerűsítik. Az ilyen felülről jött támogatás... ugyan kiválóan alkalmas a tradíció társadalmi méretű megismertetésére,... átmentésére a jövő számára, ...szerves továbbfejlődését azonban nem biztosíthatja. Mert a régi falusi életmód letűnével elvesztette természetes élő talaját... Korunk műszaki-logikai karakterű szellemisége mind erősebben rányomja bélyegét környezetünk vizuális képére, a fokozódó városiasodás egyre távolít a természettől. Ezért hat ránk jótékonyan minden olyan élmény, amely a természettel még szoros kapcsolatban lévő, kötetlenebb életformák üzenetét közvetíti művészeti alkotás formájában... Egzisztálásának időben a még alkotó mesterek tevékenysége szab határt. Új virágzást azonban nem érhet meg már, mert léte feltételeinek megszűntével, szervesen megújulni nem képes. Jövője mégis van... Idővel bele fog nőni az iparművészetbe...”

A népművészet megújult, s jövőjét mi sem bizonyítja jobban, minthogy dolgoznak a kézműves iskolák, s a felnőttképzésben kinőtte magát a népijáték és kismesterségek oktatója képzés. Minden jelenleg alkotó népművész is bizonyítja, s ugyanígy művészetük tárgyiasult formában látható rekvizitumai.

Köszönet mindenkinek, aki segítette a zalai alkotók munkáját, és mai bemutatkozását. Kérem tekintsék meg a kiállítást!

*A kiállításmegnyitó elhangzott 2001. március 5-én 11 óra-kor a Magyar Művelődési Intézet népi iparművészeti bemutató-termében (Budapest, I. ker. Szilágyi D. tér 1.)

LÉVAI JÓZSEFNÉ*

1924–2001.

Neve ott olvasható a Népművelők Egyesületének toborzó felhívásában. Ezekben a napokban lázban tartják az alakuló gyűlés előkészületei, a művelődési otthoni társadalmi vezetőségek választása, meg a szervezeti és működési szabályzat elkészítésének feladatai. Eközben tanulmányúton is jár az NDK-ban, ahonnan Balatonalmádiba siet a megyei művelődési központok igazgatóinak tanácskozására. Ennek a sok tekintetben irányadó szakmai munkaközösségnek alakulásától fogva gazdája a Népművelési Intézet művelődési otthon osztályán, amelynek vezetőhelyettese.

Alig tért haza a tanácskozásról, amikor egy vasárnap délelőtt fölkerestem, s élete, pályája felől faggattam abból az alkalomból, hogy elnyerte a legmagasabb szakmai elismerést, a Kiváló Népművelő kitüntetését.

Áradó szavaiból föltáruul egy változó iramú élet, olykor kanyarogva, egyszer fölgyorsulva, másszor lelassulva, hol alábukva, hol felszínre jutva – de mégis mindig egyazon törvénynek engedelmeskedve.

A forrás a kőszegi munkáscsalád, amelynek erejéből a két lány közül csak az idősebbnek a taníttatására futja. Ő a hatodik elemi után műstoppoló kivarrónő a nemezposztógyárban, közben magánúton elvégzi a négy polgárit.

1944-ben megy férjhez egy tanítóhoz, aki lelkes népművelő is. S noha rövidesen két fiúgyermekük születik, ők lankadatlanul szervezik az énekkart, a színjátszó és táncscsoportot Kustánszegen, Bárdoson és Bozzaiban, Tanakajdon. Először jelmezeket varr, aztán szervez, benne él a csoportban, szinte saját gyermekeiként foglalkozik a falvak apróságaiival. Itt válik népművelővé, itt tanulja meg, hogy legfontosabb a közösséggel való együttélés.

Aztán a szülők, az asszonyok következnek, akiknek MINDSZ-agitátorként beszél a társadalmi változásokról. Járják a falvakat, szerepelnek, tagokat toboroznak. Ő választja ki jó érzékkel a legtehetségesebb gyerekeket. A szabadművelődés korszaka ez, a népi együtteseké, amelyekben nem csak a felkészülés és a szereplés közös, hanem az életnek szinte minden gondja-baja is. A százlelkes kis településen, Bárdoson két-három falvacska lakóiból is jönnek esténként a Bunsen-lámpa köré. Aztán a sok szereplés, falujárás, seregszemle, s főként a társadalmi-politikai események lassan-lassan szétfeszítik ezeket a meleg fészkeket.

1951. A család Pestre kerül. A feleség otthon őrzi a tűzhelet, s hallgatja az éjszakákba nyúló vitákat olyan – később neves – személyek szájából, akik közül néhányan ma is kulturális életünk élgárdájához tartoznak. Csak egy-két hónapig viseli el a négy falat, titokban munkát vállal a Folyóiratkiadó Vállalatnál, ahol előbb hivatalsegéd, majd egy tájékoztatószolgálat egyetlen alkalmazottja. S következik az a hely, ahol máig kitartott, amely Népművészeti Intézet néven fél évvel azelőtt alakult, hogy ő odakerült 1951 júniusában. Először a gondnokságon dolgozik, innen viszik egy szentendrei bentlakásos tanfolyamra, ahol – a korra jellemzően – lőkiképzést is

kapnak a leendő népművelők. Folytatja a magánúton való tanulást is, s leérettségizik. Ekkor már személyzeti munkát végez, és szakszervezeti titkár tíz éven át.

Akkoriban a személyzeti munka egyaránt jelenti az intézeti belső állományépítést, és az országos tanfolyamokra való beiskolázást, azaz a népművelő képzést és utánpótlás nevelést. Folytonos átszervezések és bélistázás. Nehéz idők, de ő mindig emberségesen és tisztességesen hajtja végre az utasításokat, az emberek érdekében mindig keres és talál kiskapukat.

Akkoriban három iskolája volt az intézetnek: Alsó-Gödön, Csepelen és a II. kerületben. Három- és hathetes, két- és három hónapos bentlakásos tanfolyamokat szerveztek, ezeken évente 5–600, vagy ennél is több embert képeztek.

1958-tól a módszertani osztályon dolgozik. Megyéről megyére járva segítik világra a népművelési tanácsadókat, 1965-től pedig a megyei művelődési központokat. Az intézetben megalakul a művelődési otthonok osztálya, s a megyei intézmények vezetőiből olyan munkaközösséget kovácsolnak, amely mindmáig távlatadó testülete a művelődési otthonoknak.

„Szakmának tartom a miénket, és nagyon fontos emberi, politikai munkának. Ez utóbbin azt értem, hogy a művelődési otthonoknak részt kell vállalniuk a nemzeti öntudat és a felelősség kialakításából. Mi emberekkel dolgozunk. Eszembe jut a mondás: „Ha kölest vetsz, tervezz egy évre, ha hajlékot építesz, tervezz tízre, ha emberekkel akarsz foglalkozni, akkor száz esztendőre!” A mi hivatásunk éppen ettől szép.

A népművelő nem lehet hivatalnok! De ha csak menedzsernek tartja magát, akkor is legyen kíváncsi arra, amit menedzsel. A népművelő nem egyszerűen szervező. Hogy ne csak az legyen, csak jó kapcsolatokkal lehetséges.

A művelődési otthon a legszerencsésebb adottságú intézmények közé tartozik. Igaz, a legnehezebb terep is! A legszerencsésebb, mert nyitott. Szeizmográfként kell vizsgálnunk a talajt, amelyre építünk: az embereket, az életet; így kell tervezni és végezni a közművelődési munkát. Életmódváltás van, segíteni kell benne az embereknek.

A művelődési házak a legszélesebb közönségnek adhatnak otthont. A fő dolguk: fölkelteni, kielégíteni, napról napra továbbfejleszteni a kulturális igényeket.

Azokat az intézményeket tartom jóknak, amelyek gyorsan reagálnak az élet jelenségeire. Milyen a jó népművelő? Mindenekelőtt művelt. Gyakorlatias. Nem topog egy helyben. Mer álmodni. Mert enélkül nem lehet haladni.”

Vannak, akik olyan természetesen adják, amit adnak – cselekedeteikben, félmondatos tanácsaikban, egy biztató vagy éppen rosszálló pillantásukban –, hogy szinte észre sem vesszük. Ő ilyen. Nem hiába tartja a legfontosabb népművelői jellemvonásnak az eleven kapcsolatok teremtésének képességét. Kevés ember van, akinek a szívébe ne lopta volna be magát. Ezért ő mindenkinek Zsóka. Csak a leghivatalosabb alkalmakon szólítják úgy, hogy Lévai Józsefné.

*Az írás Kajdi Béla *Eleven kapcsolatot* című, a Népművelés 1979. novemberi számában megjelent cikke alapján készült. Így egyszerre közművelődéstörténet, és a két évtizeddel ezelőtti megidézése.

GONDOLATOK A KÖZMŰVELŐDÉSI RENDELET MEGALKOTÁSÁHOZ

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 1997. december 9-én fogadta el „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvényt (továbbiakban: törvény).

Hatálya kiterjed:

a) a kulturális örökség fogalomkörébe tartozó tevékenységre, személyre és szervezetre,

b) a könyvtári dokumentumokra, könyvtárhasználókra, nyilvános könyvtárakra, azok fenntartóira és alkalmazottaira, a közművelődési tevékenységben résztvevőkre, közösségi színterek, közművelődési intézmények fenntartóira, működtetőire, alkalmazottaira.

A törvény célja:

a) rendelkezni a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott, megőrzött kulturális javak feltárásáról, védelméről és közkinccsá tételéről,

b) a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzése érdekében szabályozni az e javakkal kapcsolatos feladatokat, és az intézmények tevékenységét,

c) mindenki számára biztosítani a könyvtárhasználat jogát, szabályozni a nyilvános könyvtári ellátás működését és fejlesztését,

d) szabályozni a közművelődési tevékenységek feltételrendszerét,

e) meghatározni az állam, az önkormányzatok és egyéb fenntartók feladatait, a szakmai finanszírozási alapelveket.

A törvény IV. része foglalkozik a közművelődés szabályozásával, a 76.§ (1) bekezdése rögzíti, hogy a települési önkormányzat kötelező feladata a helyi közművelődési tevékenység támogatása. A (2) bekezdés pedig felsorolja általános értelemben a települési önkormányzatok alapvető közművelődési feladatait.

A 77. § előírja, hogy a települési önkormányzat a helyi társadalom művelődési értékeinek és kulturális szükségleteinek figyelembevételével a törvény és a helyi lehetőségek, sajátosságok alapján rendeletben határozza meg, hogy a 76. §-ban felsoroltakból mit, milyen konkrét formában, módon és mértékben lát el.

A 78. § (1) bekezdése alapján a települési önkormányzat a közművelődési tevékenység folyamatos megvalósíthatósága érdekében közösségi színteret, illetve közművelődési intézményt biztosít. A fenti szakasz (2) bekezdése szerint azonban közművelődési intézményt csak a megyei jogú városokban, fővárosi kerületekben és városokban kötelező működtetni.

Javaslom, hogy a törvény 77. §-a alapján a Képviselő-

testület rendeletben szabályozza:

1. A közművelődési rendelet kiemelt céljait.

2. A település közművelődési feladatait.

3. A közművelődési feladatellátás szervezeti keretét, az önkormányzati feladatok támogatási mértékét és formáit, a helyi közművelődési szakemberigényt.

4. Az együttműködő partnerek körét.

Azonban mindenképpen célszerű helyzetelemzést készíteni, melynek következtében és annak tanulságaként lehet reális és hosszú távú rendeletet alkotni.

A helyzetelemzés tartalmazza a település természeti, társadalmi és gazdasági környezetének feltárását, helyzetét, jövőbeni fejlesztését.

Alapos vizsgálatot igényelnek a település kulturális adottságai, művelődési hagyományai, szokásai, a jelenlegi közművelődési tevékenység gyakorlata, a közművelődés intézményi, szervezeti bázisai.

1. Általánosságban a rendelet kiemelt céljait az alábbiakban fogalmazhatjuk meg:

a) a település, község közművelődési és kulturális hagyományainak ápolása,

b) a lakosság élethelyzetének és munkaképességének növelése,

c) az egyetemes, a nemzeti és kisebbségi kultúra értékeinek megismerttetése, gazdagítása,

d) a speciális helyzetű népességcsoport művelődési közösségeinek gondozása,

e) a civil közösségek működésének, együttműködésének ösztönzése,

f) a helyi kulturális nyilvánosság, tájékoztatás fejlesztése,

g) a közösségi művelődéshez méltó, esztétikus környezet és infrastruktúra biztosítása.

2. A fenti kiemelt célok alapján lehet és célszerű meghatározni a település közművelődési feladatait. Figyelembe kell venni azonban a település eddigi tapasztalatait, gyakorlatát és lehetőségeit.

Általánosságban az alábbi feladatokat javasoljuk meghatározni.

a) a település kulturális értékeinek ismertté tétele, a helyi tudás, a helyi információfejlesztés,

b) az iskolarendszere kívüli öntevékeny, önképző, szakképző tanfolyamok, életminőséget és életésélyt javító tanulási felnőttoktatási lehetőségek biztosítása,

c) a lakosság műveltségének, köztudatának, esztétikai szemléletének fejlesztése, a rekreáció biztosítása,

d) a lakosság kreativitásának, amatőr művészeti alkotókedvének, tehetségeinek gondozása,

e) a közművelődés feltételeinek biztosítása.

Javaslom, hogy a feladat mellett legyen meghatározva a legfontosabb tevékenységi forma is.

*A szerző a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Hivatala szakfőtanácsosa

A következőkben a fenti feladatokat kívánom segítségnyújtás céljából kifejtetni.

Feladat	Feladat részletezve	Tevékenységi formák
1. A kulturális értékek ismertté tétele.	A közösség hagyományainak, természeti értékeinek, művészeti értékeinek, speciális és kiemelkedő közösségeinek, új kezdeményezéseinek bemutatása, értékelése, közbecsülésének növelése, a lokálpatriotizmus erősítése.	Helyi ünnepek megtartása. Ki Mit Tud-szerű fesztiválok, vetélkedők szervezése. A községi kulturális, közéleti információk biztosítása, helytörténeti találkozók, vetélkedők, kiállítások szervezése, helytörténeti dokumentumok gyűjtése, ismertté tétele.
2. Az iskolarendszeren kívüli öntevékeny, önképző tanfolyamok, életminőséget, életésélyt javító tanulási, felnőttoktatási lehetőségek biztosítása.	Speciális helyzetű népességcsoport gondjainhoz igazodó ismeretek, önképző, öntevékeny lehetőségek felkutatása, művelődési és művelődő közösségek szervezésének kezdeményezése.	Munkanélküliek számára szakképző- átképző kihelyezett tanfolyamok szervezése. A mindennapi élethez kapcsolódó közhasznú, praktikus tanfolyamok szervezése. Mentális kultúra, önismereti fejlesztő alkalmak, táborok szervezése, természetbarát közösségek életre hívása, népszerűsítése. Az ifjúság kreativitásának elősegítése, ősi mesterségek ismertetése. Közhasznú ismeretterjesztő szakkörök működtetése.
3. A lakosság műveltségének, esztétikai szemléletének fejlesztése, a rekreáció biztosítása.	A magyar, a kisebbségi kultúra értékeinek közvetítése. A művészetek befogadásának segítése. Szabadidős szokások formálása, a már meglévő kulturális hagyományok ápolása. A mindennapi élet értékeinek, normáinak fejlesztése. A szórakozás alkalmainak biztosítása.	Előadások kínálata. Kiállítások szervezése. Népművészeti, hagyományörző alkalmak szervezése. Ünnepek, évfordulók, megemlékezések rendszerének működtetése. Az ifjúság szórakoztatásának biztosítása (discó, bál, koncert). Felnőtt korosztály részére bálók, alkalmi szórakozási lehetőségek biztosítása. Filmművészet népszerűsítése. Területi rendezvények fogadása.
4. A lakosság kreativitásának, amatőr művészeti alkotókedvének, tehetségének gondozása.	Az esztétikai tudatosság, igény fejlesztése. Kiemelkedő tehetségek bemutatása. Alkotó- és civil közösségek közismertté tétele, fejlődésének, szakmai támogatásának biztosítása.	Szakkörök működtetése. Amatőr művészeti csoportok befogadása, működtetése. Bemutatók, kiállítások szervezése.
5. A közművelődés feltételeinek biztosítása.	Közművelődési intézmény vagy közösségi tér működéséhez, a polgárok tájékoztatásához, közösségi művelődéséhez esztétikus, célszerű környezet, infrastruktúra, az adott tevékenységet segítő megfelelő számú szakember biztosítása.	

Célszerű feltüntetni és meghatározni azokat a kiemelt társadalmi és helyi ünnepeket, települési kulturális rendezvényeket, melyeket az önkormányzat fontosnak tart támogatni.

3. A törvény 74–75. §-a az önkormányzati rendeletben meghatározott közművelődési feladatok ellátásához városokban közművelődési intézményt, községekben közművelődési feladatok ellátására alkalmassá tett intézmény vagy közösségi szintér működtetését írja elő.

A feladatellátás szervezeti keretei, módjai az alábbiak lehetnek:

- önálló közművelődési intézmény,
 - általános művelődési központ, többfunkciós integrált intézmény,
 - az önkormányzati feladatot részben az önkormányzat közművelődési intézménye, részben közművelődési megállapodással közhasznú gazdasági szervezet, civil közművelődési szervezet látja el,
 - a feladatellátást közművelődési megállapodás keretében közhasznú gazdasági szervezet, vagy civil közművelődési szervezet biztosítja.
- Szükséges, hogy a helyi erőforrásokhoz, ráfordítások-

hoz társulva a törvényben rögzített állami hozzájárulás mértéke befolyásoló tényező legyen a helyi támogatási rendszerben.

A törvény az önkormányzatok feladatellátásához garantálja a központi közművelődési hozzájárulások, támogatások rendszerszerű, többszatomás, érdekeltségnövelő automatizmusának stabil rendjét. Hosszú távra biztosítja az állami részvétel tényét, módját, arányosan növekvő mértékét (törvény 92.§. (1-6) bekezdés).

A közösségi művelődés, a kultúráközvetítés céljait szolgáló intézmény megfelelő infrastrukturális feltételei biztosítják a bennük folyó tevékenység lehetőségeit, erősítik a művelődési igényt, mely megmutatkozik a lakosság életmódjában, életformájában. A közművelődési intézmény közösségi, szellemi értéket képvisel, mely indokoltá teszi a közművelődési jellegéhez méltó intézményi megjelenést és felszereltség biztosítását.

Javasoljuk – értékállóság miatt –, hogy lehetőség szerint az önkormányzat támogatási mértékét az állami normatív hozzájárulás mértékében, illetve arányában határozza meg.

A közművelődési feladatellátás a kultúráközvetítéshez, a közösségi közművelődéshez szükséges technikai-műszaki eszközállományt feltételez. A rendezvények színvonalas lebonyolításához, az információgyűjtéshez és tároláshoz, továbbadásához elengedhetetlen feltétel a megfelelő eszközrendszer.

Az intézményi keretek között megvalósuló közművelődési szolgáltatás tekintetében a törvény 93–95. §-ai hangsúlyozottan rendelkeznek a személyi feltételek kérdéséről. A foglalkoztatottak körének, szakképzettségének és létszámának meghatározásánál szükséges figyelembe venni az intézmények alapító okirataiban megfogalmazott feladatokat, illetve ezeken alapuló önkormányzati rendeletben megjelölt tevékenységformákat, állandó szolgáltatásokat, és a jóváhagyott éves munkatervben megvalósítandó intézményprogramokat, az intézmény szervezeti és működési rendjéből adódó foglalkoztatási követelményeket, az intézmény rendeltetészerű működ-

tetésére vonatkozó egyéb jogszabályokat.

Mindezek ismeretében lehet és szükséges megállapítani a foglalkoztatottak létszámát, amelynek annyinak kell lennie, amennyi a fentiek miatt szükségeltetik.

A rendeletalkotás fontos kérdése az abban meghatározott feladatellátás finanszírozási elveinek kimunkálása, annak meghatározása, hogy az önkormányzat mely feladatokat milyen mértékben kívánja támogatni.

Felfogásunk szerint az önkormányzati rendeletben meghatározott feladatok közül egy-egy feladat(kör) megvalósításához lehetséges:

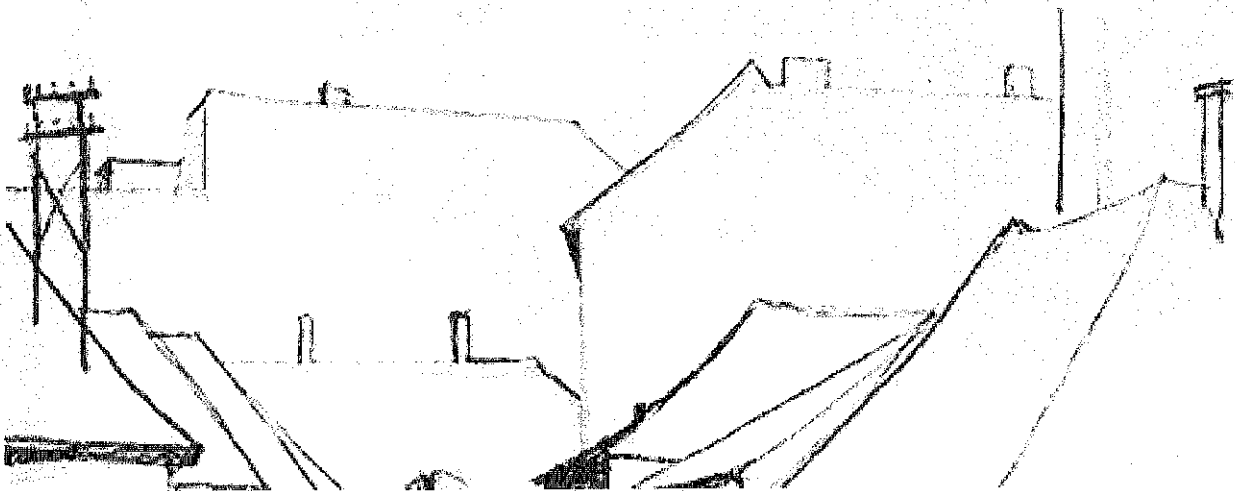
- teljes mértékű támogatás (épület fenntartás, bér, a rendezvények közvetlen kiadásai),
- részben történő támogatás (dologi kiadások vagyis rendezvények közvetlen kiadásai),
- önköltségként meghatározni (a kiadások a bevételből fedezhetők).

Mind az önkormányzat költségvetési támogatásának mértékét, mind a költségvetési létszámkereteket az éves munkaterv alapján a költségvetési tárgyalások alkalmával lehet és célszerű kialakítani, melyet a tárgyévben meghatározó önkormányzati költségvetési rendelet szabályoz, figyelembe véve az e rendeletben foglalt szakmai feladatokat.

4. Az önkormányzat rendeletben meghatározott közművelődési feladatainak megvalósítását elősegíthetik, jelentősen gazdagíthatják az azonos érdekű, tevékenységű kiegészítő partnerek, az anyagi lehetőségeket gyarapító gazdasági szervezetek és alapítványok.

Ezek között is kiemelkedő jelentőségűek a civil szervezetek, a más jellegű közművelődési, kulturális, valamint a közoktatási intézmények, melyek jellegüknél és tevékenységüknél fogva jelentős mértékben hozzájárulnak a település közművelődési feladatainak végrehajtásához, azok fejlesztéséhez.

Remélem, ezen pár gondolattal hozzájárultam az önkormányzatok közművelődési rendeletének elkészítéséhez.

A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG KÖZMŰVELŐDÉS-SZAKMAI KÉPZÉSÉNEK TÁMOGATÁSA

A Magyar Művelődési Intézet 2000. december 11-12-én nemzetközi munkaértekezletet szervezett, hogy segítséget nyújtson a kisebbségben élő magyar képzésszervező szakembereknek a közművelődés-szakmai képzések beindításához szükséges stratégia kialakításához, valamint tényleges képzések beindításához.

A képzés-tanácskozás az előzetes elképzeléseknek megfelelően zajlott le. Három országból érkeztek szakemberek: Szlovákiából, Romániából és Jugoszláviából.

A tanácskozás első napján délelőtt a jelenlévő szakemberek tájékoztatót adtak az országukban folyó közművelődés-szakmai képzések helyzetéről. Ez az eszmecsere minden résztvevő számára igen hasznos volt. B. dr. Gelencsér Katalin (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztály) jól követhetően foglalta össze a – meglehetősen összetett – magyarországi helyzetet. Az előadás fontos információkkal szolgált a határon túlról érkezett kollegák számára. A szlovákiai, romániai és jugoszláviai szakemberek beszámolóit azt tükrözték, hogy ezen országokban néhány sikertelen kezdeményezéstől eltekintve valójában nem beszélhetünk közművelődés-szakmai képzésekről. Nemcsak a törvényi feltételek hiányoznak, de a társadalmi körülmények sem kedvezőek az ilyen munka beindításához.

Délután a résztvevők kísérletet tettek arra, hogy feltérképezzék, az egyes régiókban milyen feltételek szükségesek valamiféle közművelődés-szakmai képzés beindítására. Kiderült, hogy – mivel az érintett országokban nincsenek ilyen képzések – ezért egyszerűen nincsenek olyan, a magyarországihoz hasonló szakemberek sem, akiknek erről a kérdéskörrel átfogó ismereteik lennének.

A tanácskozás mégis elérte célját. Bár nyilvánvalóvá vált, hogy a határon túl élő közművelődési szakembereknek közvetlenül nincs lehetőségük a politikai szándék befolyásolására, a képzések beindításához szükséges általános törvényi feltételek megteremtésére, módjuk van azonban különösebb engedélyezési eljárás nélkül, saját hatáskörükben beindítani képzéseket. (Ezek – sikerük esetén remélhetőleg – azután utat törnek majd a többi képzés számára is.) A kisebbségi sorból jött résztvevők lényegében arra jutottak, hogy mindegyikük megkeresi a lehetőségeinek leginkább megfelelő képzési formát. Ennek beindítására megteszi az előkészületeket, majd – ennek birtokában – konkrét igénnyel jelentkezik újra. Ehhez a munkához a Magyar Művelődési Intézet a jövőben tesztre szabott segítséget nyújt.

A tanácskozás második napja éppen ehhez nyújtott segítséget. A Magyar Művelődési Intézet, a Budapesti Művelődési Központ, valamint a Népi Játék és Kismesterség Oktató Képző szakemberei ismertetőt adtak az intézményeikben folyó képzésekről. A határon túli szakemberek számára igen hasznos volt ez a bemutató. A kínálatban mindenki talált olyan képzést, melynek beindításával komolyan foglalkozni kíván.

A munkaértekezlet kitűzött célja az volt, hogy a kisebbségben élő magyar, valamint az anyaországi képzés-szervező szakemberek kicseréljék információikat, és számba vegyék a megoldásra váró feladatokat. Ez a cél maradéktalanul megvalósult. Ám ennél több is történt. A határon túlról érkezett szakemberek rájöttek arra, hogy egyelőre nem érdemes állami megállapodásokra, törvényi szabályozásra várni. Saját lehetőségeiket kihasználva is előre lehet lépni.

FELNŐTT-TANULÁSI FESZTIVÁL, VAGY FELNŐTT TANULÓK HETE

Ez év március 1-én a TIT Bródy Sándor utcai székházában a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztálya, a Német Népfőiskolai Társaság Budapesti Projektirodája valamint a Magyar Népfőiskolai Társaság meghirdette a „Felnőtt-Tanulási Fesztivál 2001” országos megmozdulást, mint a már korábban világgá kampánnyá szélesedett mozgalom magyarországi megfelelőjét. A kezdeményezést örömmel üdvözljük, segítjük, de amint ennek már többször is hangot adtunk, úgy most is szeretnénk ki nyilvánítani, hogy a világgá kampány elnevezése nem „Felnőtt-Tanulási Fesztivál”, hanem a „Felnőtt Tanulók Hete” azaz Adult Learners' Week (AWL), amelyet ilyen néven és az ennek megfelelő szándékkal és külsőségekkel rendeznek meg Jamaicától Ausztráliáig. A két elnevezés bár hasonló, de az általuk megjelölt aktivitások mégsem ugyanazok.

A Felnőtt Tanulók Hetének lényege és legfőbb törekvése az, hogy mindennél jobban a felnőtt tanulóira, tanulócsoporthoz irányítsa a figyelmet. A tanulás, művelődés nemzetközi szakértői, az UNESCO és az Európai Unió oktatáspolitikusai úgy látják, hogy a társadalmi, gazdasági előrehaladás egyik legnagyobb akadályja a lemaradók tízmilliói. A művelődésben, tanulásban passzív rétegek nagy tömege az egyedek, közösségek, nemzetek közötti feszültségek, konfliktusok potenciális hordozói. A Felnőtt Tanulók Hete világszerte a cselekvés, folyamat alanyára irányul, méghozzá bizonyos szocialisztikus, humanisztikus megközelítéssel. Hogy ez mennyire így van, azt az is bizonyítja, hogy az eseményeit nem az Európai Unió oktatási programjai támogatják (Socrates, Leonardo, Tempus), hanem az Európai Szociális Alap, az European Social Fund.

Angliában 1992 óta rendeznek Felnőtt Tanulók Hétet, minden év május első hetében. 1996-ban az angol Felnőttoktatási és Képzési Intézet (National Institute of Adult and Continuing Education) meghívására jómagam is tagja voltam annak a nemzetközi munkabizottságnak, amely az „ALW” eseményeit tanulmányozta Londontól Skóciáig. Az élmény lenyűgöző volt. A nem tanulókból tanulóvá lett, a nem művelődőből művelődővé lett felnőtteket ünnepelte az ország a parlamenti fogadástól a községekig. A legkiválóbbak nagy, bekeretezett díszokleveleket vehettek át Londonban az oktatási s munkaügyi minisztertől, és neves társadalmi személyiségektől a regionális központokban, a megyeszékhelyeken. Ezzel egy időben, a hét minden napján, a díjkiosztó ünnepségekhez kapcsolódóan vagy attól függetlenül, országos és helyi konferenciákat rendeztek a szakemberek és a kívülállók számára, hogy ezzel is még inkább „felnőttoktatás- és közművelődésbarátá” tegyék a politikai, gazdasági döntéshozókat, és erősítsék az országos, regionális szervezetek

együttműködését. A köztereken, az alkalmissal felállított nagy sátrakban, a közintézmények előcsarnokaiban – mint nálunk a könyvnapokon – felnőttiskolák, közösségi központok, oktatási vállalatok, könyvtárak, szabadegyetemek, szociális-közművelődési-környezetvédelmi egyesületek tartottak expót, kirakodóvásárt zenével, jelennel. Az országos és helyi médiumok felnőttoktatási, közművelődési dokumentumműsorokat, közleményeket, reklámokat, bejátszásokat sugároztak, de mindenekelőtt portréfilmeket mutattak be a kitüntetettekről. Telefonon térítésmentesen lehetett érdeklődni az oktatási, képzési, művelődési lehetőségekről, amelynek adatait a körzeti adatbankokból lehetett leihívni. Mindezt igen nagy mennyiségű plakát, szóróanyag, programfüzet, kiadvány kísérte életutakról, tanfolyamokról, intézményekről.

A globális felnőttoktatási világgá kampány kezdete óta eltelt néhány év már elegendő tapasztalatot szolgáltatott annak kimondására, hogy a mozgalom ilyen tanulóközpontra irányultsága helyes és célravezető volt. Ezt hangsúlyozta Allan Tucket, a Felnőttoktatási és Képzési Intézet igazgatója is az angol parlament Felnőttoktatási Munkabizottságának (All Parliamentary Group on Adult Education) az 1996-os ALW alkalmával rendezett fogadásán, amelyen részt vett a már említett nemzetközi delegáció is. A Felnőtt Tanulók Hete csodát nem tesz, de részben ennek az évről-évre megrendezett kampánynak is köszönhető, hogy az OECD statisztikája szerint a 26–65 éves korú népességnek 43,9 százaléka vesz részt a szervezett tanulásban a szigetországban.

Mindezek megfontolásával is a Magyar Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztálya – és mint annak elnöke – a „Felnőtt-Tanulási Fesztivál 2001” rendezvénysorozatot támogatjuk, melyre május 14-e és 20-a között kerül sor.

Örömmel üdvözljük, hogy a Német Népfőiskolai Társaság a rendezvénysorozat előkészítéséhez és lebonyolításához anyagi és erkölcsi segítséget nyújt.

Ugyanakkor javasoljuk, hogy az elkövetkező években, lehetőleg már a jövő évben egy nagyobb horderejű, szélesebb társadalmi és intézményi összefogásra épülő felnőttoktatási, közművelődési „Felnőtt Tanulók Hete” fesztivált valósíthassunk meg. A kampány homlokterében az életen változtatni akaró felnőtt tanuló álljon, és erősítse a felnőttoktatás, közművelődés társadalmi elismertségét, az egyes szektorok közötti fokozottabb együttműködést. A fesztiválban vegyenek részt a médiák is, adjanak hírt a Hét eseményeiről. Az anyagi erőforrások biztosítása az erre a célra elkülönített közpénzforrásokból, és a fesztiválon résztvevő szervezetek támogatásából történhet.

MŰVELŐDÉS HETE – FELNŐTT-TANULÁSI FESZTIVÁL 2001 MÁJUSÁBAN

Ugyanazt az egy hetes időszakot nevezi e pillanatban kétféleképpen a két szervezet, a Magyar Népfőiskolai Társaság Népfőiskolai Intézet és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Szövetségi Iroda, s az is elképzelhető, hogy kétféle néven kerülnek megrendezésre ünnepi alkalmak. Ha így lesz, akkor valóban a civil kurázsinnak lesz köszönhető, hogy Magyarországon is megrendezésre kerül ebben az évben a Művelődés Hete / Felnőtt-tanulási Fesztivál, amely Nagybritanniában 1992-től van, és azóta már 30 országban fordul elő, mindenütt éves rendezésben.

Ha a hét állami rendezvény lesz, akkor feltehetően egy néven fog a hetes figyelem-felhívó, magát ajánló, reklámozó összejövetel és ünnepségsorozat bekerülni a – remélhetőleg azután már nálunk is évente jelentkező – művelődési fesztiválok sorába.

A rendezvény úgy tekinthető, mint minden más ilyen jellegű, a kampány műfajába tartozó alkalom. Akinek van mit ajánlania, és aktuálisnak érez a saját művelődési területén egy figyelemfelkeltést, az él a lehetőséggel.

Heinz H. Meyer, a Marl-i Adolf Grimme Institut Médiaintézet projektvezetője, aki a Németországban harmadik éve megrendezett tanulási fesztiválok értelméről és tapasztalatairól adott elő, és tett lehetővé konzultációt – a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete Budapesti Projektirodájának meghívására, amely szervezetnek a magyar közművelődés sok hasonló rendezvényt is köszönhet –, azt érzékeltette, hogy a tanulási fesztivál nálunk olyan jellegű ünneppé tudott kibontakozni, amely nagy nyilvánosságot adott a felnőttoktatásnak. Mert egy olyan országról van szó, ahol a lakosság 55 %-a részt vesz továbbképzéseken, lehetett is a fesztivál az újabb bekapcsolódóknak szóló derűs, a kínálatot népszerűsítő ünnep. Hogy mennyire erről van szó Németországban, mutatja a felhozott példák sora, köztük a Rajnán úszkáló Tanulási Fesztivál hajó, vagy Brehmában a Tanulás Fesztivál villamosok.

Az persze, hogy a német felnőttoktatással foglalkozókat joggal érdekli, hogy mi van a 45 %-kal, amely a német népességből nem vesz részt a továbbképzéseken. Az akkor a társadalom leszakadó részét fogja képezni? Nyilvánvaló, hogy erre, amíg csak múlik rajtuk, nem adnak lehetőséget.

De mi van nálunk? Nálunk még nem rendezik a sorokat úgy a gazdaság, ahogy azt Németországban. Nálunk még nem mozgatja a gazdaság és az azt segítő politika a második, harmadik szakma tanulása, a nyelvtanulás felé a magyar népességet. Egyelőre, ahogy a művelődés területén öngerjesztéssel, és az éppen adódó, továbbvivő hullámokat meglovagolva dolgoznak magukat valamire tartó értelmiségiek – hiszen a már annak hasznát tudó nép nem jelentkezik vagy önszervezi magát újabb és újabb

művelődési alkalmakra (gazdasági kultúrát szerezni, közhasznú ismeretekhez jutni, érdekei meglátásához szükséges politikai kultúrát jelentő ismeretekhez jutni, érdekei érvényesíteni tudásához szükséges kommunikációs kultúrára szert tenni, hogy csak néhányat soroljak a sok közül), úgy az országba beáramló, vagy az országban elosztásra kerülő tőke is magukra valamit adó és kapcsolatokkal rendelkező polgármesterek településeire jut el. Ennek következménye a gazdaság esetében az, hogy a tőkeberuházás törvényeinek nem megfelelő tőkebevitel nem hoz eredményt, bizonyos esetekben ki kell vonulnia, más esetekben olyan ösztér megoldásokat hoz létre, melyek nem ösztönzik a fejlődést. Tőkét beruházni nálunk bőven van hely és lehetőség, tehát lehet próbálkozni az alföld olyan területein, ahol a munkaerő féláron megkapható, itt nincs ugyan alkalmas munkaerő, de összeszedhető, viszont a napi nyolc órában végzett munka mellett továbbra is a kultúrát meghatározó mezőgazdasági kultúra lesz a családi gazdaság meghatározóbb, tehát az iparosodást nem segítő ága. Ha a tőkeberuházás olyan ipari városban történik, ahol a magyar nagyiparnak hagyományai vannak, s alkalmas ipari munkásság, ott pedig a nyugati tőke magas bérei miatt olyan harmóniavesztést okoz (és munkásokat elszívó hatást fejt ki), amely szintén rossz hatású.

Mindezzel csak arra kívánok utalni, hogy egyelőre nálunk minden területen az mozog, amit kívülről mozgatnak, s éppen ezért végtelenül fontos, hogy minden területnek megvannak azok az emberei, akik teszik a dolgukat. (Közben persze folyton az az élményük, hogy jobban meg kellene becsülni őket, sőt a területüket is, természetesen az ország érdekében – amiben tökéletesen igazuk van! – de egyelőre nem lehet másra számítani, mint a tevékeny ember nagyobb egészségére, aminek következtében talán megélik azt is, hogy eljutunk odáig.)

Tehát számunkra a német példa adhat ötleteket, és nagyon jóleső érzést egy eljövendő állapotra vonatkozóan, amikor a Művelődés Hete nálunk is a sokak ünnepe lesz, addig viszont mi sem fontosabb annál, mint hogy a művelődés területe ugyanúgy mutassa mindazt, amiben tevékeny és eredményes, mint teszi ezt minden más terület. Mert így legalább az arányok megnyugtatóak lesznek. A művelődés is része életünknek. És lesz majd a mainál sokkal nagyobb része is, mert nálunk a törvényszerűen bekövetkezett leszakadást (a társadalom több, mint felét) csak kívülről beavatkozva, csak a művelődés eszköztárát használva lehet majd úgy kimozdítani, hogy a társadalom egészséges lehessen.

Tehát a Művelődés Hete / Felnőtt-tanulási Fesztivál alkalom. A német tanulási fesztivál a német kollegáknak arra is, hogy összetalálkozzanak (máig már a tartományok is felfigyeltek a lehetőségre, és 20–50 intézmény együtt-

működésével jön létre a fesztivál), hogy továbbképzési intézmények együttműködési kedve és hajlandósága megerősödjön, hiszen mindez segít megújulásukban, s tevékenységük minél jobb végzésében. (Amire szükség van, amit elvárnak tőlük, s aminek végzéséért társadalmi megbecsülés és ezt reprezentáló anyagi honorárium jár.)

Nálunk a fesztivál – bármelyik variációban jön is létre – olyan művelődési szervezetek, intézmények munkabemutatója lesz, amelyek – mert egyelőre nem őket tűzi a gazdasági fejlődésnek indult ország a zászlajára – csak bizonyos mozgásterületet élvezve aktívak, tehát tevékenységük az általuk végezhetőnek egy szeletét, amit épp végeznek fogják bemutatni, ajánlani; a művelődésre mozduló rétegekből fognak ajánlókat toborozni, s egy esetlegesen nagyon sikeres fesztiválnak köszönhetően, ugyanebből a rétegből fognak újabbakat tevékenységi körükbe tartozóknak tudni.

Ennyi várható el, de nem szabad ezt kevésnek gondolni!

Lehet bemutatkozni úgy, ahogy a TIT Szövetségi Iroda tervezi, 17 erre vállalkozó egyesülete által. Oktatóik fogják ajánlani, és az elsősorban nyelveket és második, harmadik szakmát tanuló hallgatóik népszerűsíteni a TIT-et, melynek Szövetségi Irodája azért a májusi időpontot választotta ki a Felnőtt-tanulási Fesztivál Hetének, mert eredményes tanfolyami részvételükről a hallgatóik májusban, közel a kurzus-záráshoz, jobban tudnak majd nyilatkozni.

A Magyar Népfőiskolai Társaság Népfőiskolai Intézete a késői időegyeztetés miatt külön program szervezésére nem vállalkozik, májusi rendezvényeit azonban felajánlotta az országos akció számára. A Művelődés Hete elnevezéshez azonban érthetően ragaszkodik, hiszen a szervezők közül (a TIT-en kívül a Magyar Pedagógiai Társaság) ez az intézmény indukál a másik kettőnél tágabb értelemben művelődési gyakorlatot (a másik kettő szűkebben a tanításra koncentrálna), tehát ez a név jobban fedné tevékenysége tágabb jellegét.

Felteszem, hogy a művelődési házak, a művelődés különféle képpen elnevezett intézményei szintén megtalálják a módját a Fesztivál megrendezésének.

Jó lesz majd látni a helyeket és a rendezvényeket, sokat fognak elárulni 2001-ben az ország állapotáról.

A technikának köszönhetően a hét ünnepi alkalmainak helyszínei és időpontjai – legyenek ennek szervezői bármely a művelődés területén tevékenykedő szervezetek és intézmények – interneten is megjelennek.

S a fesztiválhoz újabb – külső – megerősítés: 2001 az ENSZ szerint a civilek éve, az Európai Unió szerint a nyelvek éve, Magyarországon pedig az első év lesz, amikor – 31. országként a világ országainak sorában – megtartjuk a Művelődés Hetét / a Felnőtt-tanulási Fesztivált. Amit, ha sikerül, Piróth Eszternek, a TIT Szövetségi Iroda igazgatójának köszönhetünk, aki országunk első tanulási fesztiváljával még a TIT 160. évfordulóját is méltón meg kívánja ünnepelni.

OLVASÁS ÉVE – OLVASÁS-TANULÁSI MOZGALOM

Az Olvasás Évében – a 2001-es könyvhétől a következő évi könyvhétig – oktatási és szabadidős programsozortat beindítását tervezi az Oktatási Minisztérium. Ennek keretében Dr. Lovász Gabriella pedagógus, olvasáskutató és a General Press Kiadó elindítja az „Oltalom” mozgalmat, amellyel az olvasás megszerettetését, az olvasástechnika általánosan alacsony színvonalának emelését kívánják elősegíteni. Ehhez kínálják a több éve, hátrányos helyzetű tanulócsoportokban, illetve az „Oltalom” felzárkóztató iskolában bevált Lovász-programot, illetve a kiadó hozzá kapcsolódó tankönyvcsomagját. A programgazdák szerint tapasztalatokon kívül hivatalos mérések is igazolják, hogy a módszer szakszerű alkalmazásával az általánosan magasabb szintű hangos olvasási és szövegértési teljesítményt lehet elérni kisiskolásoknál. Ebből arra következtetnek, hogy nem csak az általános olvasási gondok megoldására alkalmas ez a módszer, hanem a halmozottan hátrányos, diszlexiára hajlamos gyermekek célzott oktatására is.

„Jómagam, mint olvasásmetodikus több évtizede foglalkozom az olvasástanítás problémáinak kutatásával. Vizsgálódásaim tárgyát elsősorban az olvasástechnikát alapozó, majd annak továbbfejlesztésére alkalmas pedagógiai tevékenységek képezik. Országos statisztikák árulkodnak az egyre nagyobb méreteket öltő funkcionális analfabétizmusról, miközben tapasztalataink – sok száz iskolában bevezetett módszerünk nyomán – azt bizonyítják, hogy a jelenség tekintélyes része megelőzhető” – írja a mozgalmat beharangozó levelében Lovász Gabriella.

A Lovász-féle anyanyelvoktatás első részét, az úgynevezett intenzív kombinált olvasástanítási módszert ajánlja a neves pedagógus, aki szerint programja a későbbi tanulmányok biztos megalapozását is szolgálja. A pedagógiai módszer egyik fontos eleme, hogy a tanított és folyton ismételt tudásanyag sokkal magasabb szintű, mint amit a diáktól számon kérnek. Így biztos tudást lehet megalapozni. Mire egy anyagrészt tudni kell, már olyan sokszor hallották a gyerekek, hogy minden nehézség nélkül képesek felidézni és használni. A Lovász-féle módszer alkalmazói nem siettetik a gyerekeket, mindenki a saját tempójában tanulhat.

A módszer terjesztésére szerveződő mozgalom vezetői számítnak az iskolavezetők és munkaközösség-vezetők támogatására. Elsősorban azokat a tanítókat toborozzák, akik ösztől elsős osztályt indítanak. Számukra még szeptember előtt 30 órás tanfolyamot terveznek „Tanulási képességfejlesztő olvasástanítás az alapfokú képzés kezdeti szakaszában” címmel. A résztvevőknek vállalniuk kell, hogy iskolájukban legalább egy évfolyamon bevezetik az integrált metodikájú intenzív-kombinált olvasástanítási módszert (Lovász-program).

A kérdésre, hogy ki finanszírozza a tanfolyamot, Lan-

tos Kálmánné, a General Press Kiadó ügyvezetője elmondta: nyolcvan százalékát a résztvevő iskolák a továbbképzési keretükből fizetnék, a maradék húsz százalékot pedig a pedagógusok tennék hozzá. „Mivel ez nem drága tanfolyam, ezért egyik félnek sem megterhelő” – állítja Lantosné. Terveik között szerepel az is, hogy a módszerrel oktató pedagógusoknak folyamatosan küldjenek adatlapokat, tesztek, kérdőíveket, amelyek kiértékelésével segítik munkájukat. Cserébe (a kipróbált módszeren kívül) azt is ígérik, hogy a mozgalomba belépők – eredményeik függvényében – külön dotációban, jutalomban részesülnek.

– Nem csak pénzjutalomra gondoltunk – mondja a kiadó ügyvezetője. – Üdülést, a gyerekeknek táborozást, illetve könyvcsomagokat ajánlunk fel. Ehhez azonban már szükség van a minisztérium támogatására is. A tervek szerint március végén tárgyalja meg a kormány az Olvasás Éve program költségvetését. Ha elfogadják, abból tudnánk finanszírozni az „Oltalom” mozgalom működését is. Am erről egyelőre semmi biztosat nem tudunk.

A jelentkezések viszont már sorra érkeznek azoktól a pedagógusoktól, akik szívesen alkalmaznák a Lovász-programot. Közben már megalakult a Olvasás Éve Programigazgatóság, melynek vezetője Zentai Péter, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének vezetője. A stáb nagyjából összeállt, most arra várnak a szervezők, hogy a minisztérium – a támogató nyilatkozatokon túl – anyagi segítséget és szakmai védnökséget is nyújtson.

A pedagógusok jelentkezését a General Press Kiadó a 359-1241/20. számon várja.

KETTŐS FELTÁMADÁS

Közvetlen sorok a II. Közművelődési Nyári Egyetemről

A cím erősen – és egyesek számára bizonyára bántóan – patetikus. Talán kevésbé érzik színpadiasnak azok a kollégák és politikusok, akik e sorok írójával együtt küzdöttek végig az elmúlt öt évet Csongrád megye közművelődésében. Lehetett volna éppen keresgélni szép magyar nyelvünk bőséges tárházában egyszerűbbet, szerényebbet, ám ami 2000. június 27–29 között történt a Megyeházán és Ópusztaszeren, az volt olyan jelentős esemény, amely a rá vonatkozó címben e transzcendenciát is megengedi. E három napon kelt ugyanis – immáron teljes bizonyossággal – új életre egy igen jelentős, 10 éve hibernált közművelődési szakmai konferencia, s egy kilenc éve megszüntetett nagymúltú intézmény. (A dátumok nem tévesek, később pontos magyarázatban részestülnek.)

Volt egykoron a népművelői hivatásnak egy évenként ismétlődő, népszerű tíznapos kurzusa: a Művelődéstudományi Nyári Egyetem. Ma már nyugodtan kimondhatjuk: 1972 (az alapítás éve) és 1979 között szinte az egyetlen, 1990-ig pedig a legjelentősebb időszaki kurzusa volt ez szakmánknak (1979-ben alakult meg a Magyar Népművelők Egyesülete, s annak vándorgyűlései váltak a népművelők legnagyobb létszámú találkozóivá). Nem ez írás feladata ezen sorozat illő értékelése: a közelgő 30. évforduló mindenestre akár felhívásnak is tekintendő a korszak tanúi számára. A leendő tanulmánykötetnek igen fontos fejezete kell legyen az átalakulásnak-névváltoztatásnak nevezett megszüntetés: 1991-től már az Értelmiség Nyári Egyetem kezdte meg igen sikeres működését. Való igaz: a *rendszer váltás* radikális változtatásokat igényelt: dr. Besenyi Sándor, a Művelődéstudományi Nyári Egyetem utolsó öt évének vezető szervezője – saját szavait idézem a SZEGED 1999/12. számából – „a rendszer váltó modernizáció és demokratizálás szellemi műhelyévé, orgánumává” kívánta alakítani a jeles sorozatot. Magam szintén öt évig voltam az Értelmiség-egyetem kulturális titkára, aktív résztvevő tanúként állítom, hogy ez a sorozat rendkívüli értékeket jelentett meg; de *ez egy új nyári egyetem* volt. A közművelődési szakemberek évről-évre kevesebb érdeklődést mutattak iránta – pedig minden évben külön *közművelődési szekciót* is szerveztünk számukra.

Az eredeti nyári egyetem gazdája, szervezője a Csongrád megyei TIT volt, igen jelentős társszervezője pedig a Csongrád megyei Művelődési Központ. 1991-ben megkezdődött az MMK beolvasztása a megyei pedagógiai intézetbe, mely a fel-számolással volt egyenértékű. 1993-tól már csak egyetlen kolléga, Bogdán Lajos dolgozhatott hivatásszerűen a megyei közművelődés érdekében, 1995-ben pedig az utódintézmény is KHT-vá alakítottatott.

1996-ban és '97-ben történtek ugyan kísérletek az MMK feltámasztására, de valódi esély erre csak 1998 elejétől mutatkozott, amikor az 1997. évi CXL. tv. a megyei közművelődési tanácsadást és szolgáltatásokat tételesen definiálta, és a megyei önkormányzatok kötelező feladatává tette. A Csongrád Megyei Közművelődési Egyesület és a KKDSZ (Közgyűjtőmennyi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete) megyei közművelődési tagozata vállalkozott arra, hogy inspirálja és serkentse a megyei önkormányzat hivatalát, valamint művelődési és közoktatási bizottságát a törvény rendelkezéseinek mi-

előbbi, és a népművelői szakma szempontjából legkedvezőbb módozatú teljesítésére. Tizennégyhónapos munka után végre megalapított – új névvel – a Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ, újabb négy hónap múlva pedig megkapta kinevezését a megyei önkormányzattól az intézmény első igazgatója, Ocskó Margit.

Az 1999. február 18-án kelt alapítás előtt három hónapig működött a Csongrád Megyei Közművelődési Munkacsoport, mely az intézményalapítás egyes feladatait látta el a megyei közgyűlés megbízatása alapján a Közművelődési Egyesület által kiválasztott szakemberek közreműködésével. E csoport készítette el a későbbi intézmény szervezeti felépítését, feladatrendszerét, s az átmeneti időszak munkatervét is. E munkaterv egyik leghangsúlyosabb momentuma lett az egykori művelődéstudományi nyári egyetem újraindítása, új néven, újrakezdett számozással. Az I. Közművelődési Nyári Egyetem megtervezését, megszervezését csaknem teljesen a Csongrád Megyei Közművelődési Egyesület vállalta magára, e szakmai szervezet nyújtott be sikeresnek bizonyult pályázatot is a Nemzeti Kulturális Alaphoz a nyári egyetem támogatására.

Az újrakezdés éve szinte tálcán kínálta a főcímet és központi témakört: „50 éves az intézményes közművelődés!” S szinte jelképes volt az, hogy a régi-új nyári egyetem megnyitásának napján, június 22-én már majdnem egy hete volt igazgatója a megyei közművelődési tanácsadó központnak...

Értékes, színvonalas volt e kétnapos rendezvény: B. Gelencsér Katalin (még minisztériumi főosztályvezetőként), Vadász János, Földiák András, Pál Miklósné, Tóth Attila és Horváth Attila előadásait éppúgy érdemes volt meghallgatni, mint a nem közintézményi formában működő művelődési házak munkatársainak változó hangulatú és stílusú tájékoztatóit. A résztvevők között veszprémi kollégák is voltak, bár ekkor még nem igazán dicsekedhettünk komoly létszámmal. Legfontosabb céljait azonban vitán felül elérte a nyári egyetem: a népművelői szakma visszanyerte *saját* fórumát, s emellett lehetőség nyílt az új megyei intézmény promóciójára is.

Nagy volt a tét 2000 tavaszán: vajon tud-e élni a megszerzett lehetőségekkel a közművelődési egyesület és a közművelődési tanácsadó központ? A II. Közművelődési Nyári Egyetem fényesen bizonyította: tudott. Három megye: Bács-Kiskun, Békés és Csongrád egyesítette megyei közművelődési intézményeinek szellemi kapacitását – az anyagi háttér egy részét ismét a Csongrád Megyei Közművelődési Egyesület „biztosította” a Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési Szakmai Kollégiuma támogatása révén. Örömmel pártfogolta az új intézmény második országos akcióját a Csongrád megyei Közgyűlés Művelődési és Sportbizottsága, valamint a Csongrád megyei Közgyűlés Hivatala. Komoly szponzori közreműködést vállalt az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark KHT –, s a nyári egyetem – ezúttal már – három napján három nagy témakört jelentett meg. Az első nap előadásai Vidékfejlesztés – regionalizmus – közművelődés címmel hatalmas perspektívákat nyitottak előttünk. Dr. Pap István levezető elnök, a Békés Megyei Művelődési Központ igazgatója – mint közművelődési, közgazdasági és önkormányzati szakem-

ber – kiválóan mozgott az általa jól ismert területeken. Előbb dr. Szendrőné dr. Font Erzsébet főosztályvezetőt, az FVM Vidékfejlesztési Főosztályának vezetőjét, majd dr. Tóth József geográfus professzort, rektort hallottuk. A főosztályvezető aszszony a vidékfejlesztés irányait plasztikusan tárta elénk, tájékoztatást adva a SAPARD-programról is. A nap Nógrádi Zoltán mórachalmi polgármester – ezúttal a Dél-alföldi Regionális Fejlesztési Tanács ügyvezető alelnöke – progresszív előadásával ért véget. Illetve meglepetés volt dr. Marton János diavetítéses művelődéstörténeti előadása az Arany Korona Étteremben.

Az Ópusztaszeri Emlékpark központi épületének egyik reprezentatív termében került sor a nyári egyetem második napjára, melyet az általános művelődési központoknak szentelünk, különös tekintettel arra, hogy a NKÖM egyik kiemelt szakfelügyeleti vizsgálata épp e területre irányult. A témakör egésznapos generálását Imre Károly, a Bács-Kiskun Művelődési Központ igazgatója vállalta magára.

Három különböző, az ÁMK-filozófia alapelveit és az idevágó problémák komplex felvetését egyaránt felvállaló előadást hallhatunk e nap folyamán. A legnagyobb ívet Feith Bence, a Csepeli ÁMK igazgatója rajzolta elénk, a történetiség, az Európa-szintű globalizáció, információs rendszer, modernizációs és integrációs folyamatok tükrében. Szólt szakmánk – véleménye szerint – elmulasztott lehetőségeiről a rendszerváltás után, majd a közoktatási törvény és NAT létrejötté idején. Végül a 2001-ben aktuális *minőségbiztosítási kötelezettség* teljesítéséhez szükséges legfontosabb tényezőket sorolta föl. Szabó Irma az ÁMK-s szakmai mindennapok pontos leírását adta nagy hivatástudattal és szeretetreméltó egyéni előadásmóddal. Végül Lipp Márta a Magyar Művelődési Intézet Művelődésszervezeti és Felnőttnevelési Osztályának vezetője az osztályuk által elvégzett ÁMK-kutatásokat ismertette, és az abból levonható tanulságokról szólt.

Osszességében rengeteg nyitott kérdés maradt, miközben pozitív perspektívák is kirajzolódtak.

Az est leszálltával vacsorára és borozgatásra gyülekeztünk az Emlékpark igazgatósági épületében nemrégiben létesített vendéglőben. Ügyeskező táncmuzikusok szórakoztattak bennünket. A hangulat egyre oldottabb, kellemesebb lett. S amikor egyik székesfehérvári kollégánk – Tóth István – elkérte a prímáskislány hegedűjét, s megmutatta, hogy ő mit tud, nos, ez volt az a pillanat, amikor úgy éreztem – nem utolsósorban az elmúlt két nap élményeit is hordozva –, hogy megtörtént a kettős feltámadás.

Újjászületvén visszatért az országos közművelődési rendszerbe a megyei *közművelődési tanácsadó központ*, s új életre kelt az egykori *művelődésméleti nyári egyetem*. S mindez együtt valósult meg, föltételezve egymást, és egymásra épülve úgy, hogy mindkettő alapjait – közvetítve a közművelődési professzió csongrád megyei szereplőinek akarátát – a népművelők megyei szakmai szervezete rakta le.

Még egy szép délelőtt várt a nyári egyetem mintegy 50 vendégére: Agárdi Péter kritikus hangvételű, tárgyilagos társadalomelemzéséhez közvetlenül kapcsolódott Vadász János még radikálisabb helyzetfeltáró gondolatsora, erre alapozott koncepciója és stratégiája. Az értékek mentése csak az egyes települések közművelődésének stabilizálása, azaz a kulturaközvetítő szakemberek helyzetének megerősítése, javítása, azaz a kulturális alapellátás közszolgálati jellegének fenntartása útján történhet – mondotta a KKDSZ elnöke, éreztetve, hogy mind-

ez csak közös erőfeszítések árán jöhet létre.

Földiák András, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója 420 közművelődési „ügy”-ről tartott színes, érdekfeszítő beszámolót. Az eredmények felsorolása közben gondjait, kétélyeit sem hallgatta el. Ocskó Margit zárszavában ígéretet tett a II. Szegedi Közművelődési Nyári Egyetem előadásainak kötetben való megjelentetésére (a kiadvány elkészült, megrendelhető a Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központnál, 6722 Szeged, Rákóczi tér 1. Tel.: 62-566-091). Az igen tömör zárómondatot Török József, a közművelődési tanácsadó központ munkatársa, a nyári egyetem titkára és mindehese mondta ki: „Jövőre, Veletek, ugyanitt!”

III. Közművelődési Nyári Egyetem Szeged, 2001. június 27–30.

A III. Közművelődési Nyári Egyetem ott folytatja, ahol a II. tavaly abbahagyta. A zárónapon – Vadász János és Földiák András által – kimondatott, hogy *a szakma tartalmi válságban van*. Úgy véljük, újra napirendre kell tűzni szerepértelmezésünket, funkcionkat, tevékenységünk társadalmilag releváns tartalmát.

Idei konferenciánk címe ezért: *Új kihívások – új szerepek*. Ehhez tartozó kérdéseink: *Mi ez a szakma: kultúraközvetítés? művelődésszervezés? közösségfejlesztés? szociokulturális animálás? Milyen szerepek kellene itt és most, falun és városban: prédikátor? tanár? szakértő? Kérdéseink – tudjuk – nem újak: előző évtizedek szakmai vitáiból valók, megismétlésük és korszerű megválaszolásuk azonban kényszerítően aktuális.*

A konferencia *három napja* a fentieket *három részletben* tárgyalja:

1. nap: az alapkérdések megfogalmazása és kifejtése,
2. nap: szakmai alternatívák, határterületek, specializációk,
3. nap: próbálkozások a szintézisre.

A negyedik napon fakultatív részvétel Ópusztaszeren, a Nemzeti Történeti Emlékparkban rendezendő Országos Hunniálison (megyék emlékműveinek avatása, kulturális programok, stb).

A feldolgozás során két elvet szeretnénk érvényesíteni: nem akarunk akadémikus vitákat szakmai elnevezésekről, viszont határozott szándékunk a különböző, részben vagy egészben elkülönült/elhatárolódott szakmai áramlatok, specializációk szakmai és személyi közelítése, tartalmuk integrációja. Így fontosnak tartjuk, hogy szóljunk a közösségfejlesztésről, a tanyai és a városi szociális-mentális munkáról, a helyi nyilvánosság és médiáinak kezeléséről, az informatika kihívásairól, stb.

A konferencia *előadásaira és korreferátumaira* ezek szellemében kérünk fel előadókat, tervünk szerint a következőket: Antal Gábor, B. Gelencsér Katalin, Bujdosó Dezső, Földiák András, Hidy Péter, Kemény Bertalan, Marosvári Attila, Maróti Andor, Óváry István, Péterfy Ferenc, Pordány Sarolta, T. Kiss Tamás, Vercseg Ilona, Vitányi Iván és mások.

A Nyári Egyetem részletes programját és a jelentkezés feltételeit április végéig közhírré tesszük *Hírlevelünkben*, és a megyei művelődési központok segítségével.

Viszontlátásra Szegeden!

Török József
a Nyári Egyetem titkára

KÉZIKÖNYV A KISEBBSÉGI KULTURÁLIS TEVÉKENYSÉGHEZ

Kiadványunk a fővárosi és Pest megyei kisebbségi közművelődési szakmai fórumokon elhangzott javaslatok alapján került összeállításra, annak érdekében, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok és kultúrával foglalkozó szervezetek segítséget kapjanak napi teendőik ellátásához.

A *nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. tv.* körvonalazta azokat a lehetőségeket, amelyek biztosíthatják a hazai kisebbségek nemzeti vagy etnikai önazonosságának megőrzését, nyelvi, tárgyi és szellemi kultúrájuk, történelmi hagyományaik ápolását.

A törvény végrehajtása során jelentkező problémák felvetik a kisebbségi kulturális tevékenység szervezésével kapcsolatos feladatok újragondolását a törvény által biztosított célok elérése érdekében.

A hazai kisebbségi csoportok tagjai állampolgári jogon részesülnek lakhelyükön valamennyi olyan szolgáltatásból, amelyet a különböző jogszabályok a települési önkormányzatok ill. közigazgatási szervek kötelezően ellátandó feladataivá tesznek, központi forrásokat biztosítva azok végrehajtásához.

Fontos, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok is ismerjék mindazokat a jogszabály által biztosított lehetőségeket, amelyek *A kulturális javak védelméről és a múzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. tv.* valamint az annak végrehajtása érdekében keletkezett jogszabályok alapján a helyi közművelődési tevékenység szervezésére és ellátására, annak segítésére és felügyeletére vonatkoznak.

A települési önkormányzat *kötelező feladata* a helyi közművelődési tevékenység támogatása, a feladatok megvalósításához közművelődési intézmény ill. közművelődési színtér biztosítása. A törvényi előírások és a helyi sajátosságok figyelembevételével alkotja meg a települési önkormányzat közművelődési rendeletét, amelyet a helyi kisebbségi önkormányzat is véleményez.

A kisebbségi közművelődési szervezetek bekapcsolódhatnak a helyi közművelődési tanács munkájába, vagy megalakításában kezdeményező szerepet játszhatnak, ha még nincs ilyen szervezet. A közművelődési tanács a helyi önkormányzat tanácsadó szerve, a helyi közművelődési érdekérvényesítés és a társadalmi kontroll fóruma.

Ha jogi személyiséggel rendelkező kisebbségi szervezet biztosítani tudja a települési önkormányzat kötelező közművelődési feladatai egy részének szakszerű ellátását, a helyi önkor-

mánnyal kötött közművelődési megállapodás alapján biztosítani kell számára az általa vállalt feladatra eső helyi közművelődési előirányzat összegét. A közművelődési megállapodás alapján tevékenykedőkre az önkormányzati intézményekben dolgozó közalkalmazottakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni, így részt vesznek – a vállalt feladat arányában – a kulturális szakemberek szervezett képzésében is.

A közművelődési feladatellátók, közösségi színterek, közművelődési intézmények országos szakfelügyeletét éves program alapján a NKÖM Közművelődési Főosztálya működteti, a közművelődési területen szakértői tevékenységet folytatók bevonásával.

A település fejlesztése a települési és a kisebbségi önkormányzatok közös érdeke, célszerű ezért együttműködniük a címzett és céltámogatások valamint a könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatások igénylésekor.

Kiadványunk a fenti témakörökhöz kapcsolódó jogszabályokat és a hozzájuk fűzött segédanyagokat tartalmazza a NKÖM Közművelődési Főosztályának *Szempontok és segédanyagok „A kulturális javak védelméről és a múzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről”* szóló 1997. évi CXL. törvény önkormányzati közművelődési feladatainak végrehajtásához című kiadványa alapján, amely eljutott valamennyi helyi önkormányzathoz.

A kisebbségi kultúrával foglalkozók napi munkáját segítik a jogszabály-mutatók, alapítványok, egyesületek létrehozásához készült iratminták, az országos és megyei kulturális szakmai intézmények, valamint a közművelődési tevékenységet támogató alapítványok címlistái.

A kisebbségi kultúrával foglalkozóknak elengedhetetlen a kisebbségi jogokra vonatkozó nemzetközi jogi szabályozás és a jogérvényesítés lehetőségeinek ismerete. Kézikönyvünkben két jelentős átfogó nemzetközi jogszabály, és az UNESCO Közgyűlésének *A hagyományos kultúra és a folklór védelmére* kiadott ajánlásai találhatók.

Elmondhatjuk, hogy a hazai kisebbségek körében egyre inkább kiteljesedő hagyományápolás, és az amatőr mozgalmak tevékenysége az UNESCO ajánlás szellemében valósul meg, bár a hazai kisebbségi hagyományok gyűjtésének, archiválásának alapvető feltételei még mindig hiányoznak.

Dr. Bódi Zsuzsanna
a kötet szerkesztője

BÓKA MÁRIA VÁLOGATÁSA A 2000. OKTÓBER-DECEMBER KÖZÖTT MEGJELENT KÖNYVEKBŐL

ESSZÉ, PUBLICISZTIKA

- BOJTÁR Endre:** A kelet-európai pontossága. Esszék irodalomról és az irodalom elméletéről. Bp., Krónika Nova K., 237 o., 780 Ft
Válogatás az elmúlt 30 év irodalomkritikai tanulmányaiból, esszéiből.
- FURMANN Imre:** Köznapi gyilkosságok. Bp., Osiris, 160 o., 1180 Ft
Írások a cigánysággal kapcsolatos jogsértésekről.
- POMOGÁTS Béla:** Nyugat és Kelet között. Régió Európában. Bp., Ister K., 213 o., 1250 Ft
Tanulmányok, esszék Közép-Európa és benne Magyarország kulturális, közéleti szerepéről.
- SOMLYÓ György:** Philoktétesztől Ariónig. Pécs, Jelenkor K., 1-2. köt. 2800 Ft
Esszégyűjtemény a magyar irodalom nagyjairól.
- FILOZÓFIA**
- BOROS János:** A demokrácia filozófiája. Pécs, Jelenkor K., 328 o., 1100 Ft
- HUXLEY, Aldous:** Visszatérés a Szép új világhoz. Bp., Dee-Sign K., 156 o., 1490 Ft
Újabb „antitópia” a globalizálódó világról.
- KIS János:** Alkotmányos demokrácia. Bp., Indok K., 279 o., 1980 Ft
Tanulmánykötet a politikai filozófia alapkérdéseiről.
- MOLNÁR Tamás:** Igazság és történelem. Bp., Szent István Társulat, 331 o., 1700 Ft
Tanulmányok a hatalom, ideológia, demokrácia, kultúra és más fontos társadalmi, filozófiai kérdésekről.
- Robert MUSIL** válogatott művei. Pozsony, Kalligram K., 1. köt. Esszék. 594 o., 3400 Ft
Tanulmányok, esszék a világirodalom, a filozófia és a művelődéspolitikai témaköréből.
- PASCAL, Blaise:** Gondolatok. Szeged, Lazi Bt., 358 o., 1800 Ft
Gondolatok a vallás, az igazság, az erkölcs természetéről.
- PETHŐ Bertalan:** Technikai civilizáció és lélek. Belépő a XXI. századba. Bp., Platon K., 195 o., 1690 Ft (Posztmodern könyvek)

- SAFRANSKI, Rüdiger:** Egy németthoni mester. Heidegger és kora. Bp., Európa K., 658 o., 3500 Ft (Memoria mundi)
- Sodródó emberiség.** (Szerk. Mezey Katalin, Nagy Gábor) Bp., Írók Szakszervezete-Széphalom Könyvműhely, 172 o., 1400 Ft
Antropológiai, történetfilozófiai tanulmányok.
- TÖRÖK Endre:** Ki a szabad? Bp., Kairosz K., 145 o., 1200 Ft
Tanulmányok, esszék az ember és az irodalom metafizikai kapcsolatáról.

GAZDASÁG

- A területfejlesztés feladatai az ezredfordulón és az információs társadalom.** (Szerk. Hahn Csaba) Bp., Hazai Térségfejlesztő Kft., 128 o., 3333 Ft

- HOFFMANN Istvánné:** Stratégiai marketing. Bp., Aula K., 438 o., 5295 Ft
A hazai marketingelmélet és gyakorlat kézikönyve.

- Költségvetési szervek gazdálkodása.** Bp., Aula K., 169 o., 1900 Ft
Felsőoktatási tankönyv.
- VERES Lajos:** Stratégiaalkotás a területfejlesztésben. Bp., Hazai Térségfejlesztő Kft., 72 o., 2000 Ft

IRODALOM, IRODALOM-TUDOMÁNY

- A napsütötte sáv.** Petri György emlékezete. Bp., Nap K., 287 o., 1800 Ft
- A virágnak agyara van.** In memoriam Kassák Lajos. (Szerk. Pomogáts Béla) Bp., Nap K., 393 o., 1950 Ft (In memoriam)
- ÁGH István:** Ahogy a vers mibennünk. Bp., Széphalom Könyvműhely, 450 o., 1600 Ft
Esszék, tanulmányok a magyar irodalom klasszikus és modern költőiről.
- BÁNOS Tibor:** Nagy Endre. Bp., Athenaeum 2000 K., 253 o., 1490 Ft
Monográfia a konferansziéirodalom és szatíra 20. századi klasszikusáról.
- BÁN Zoltán András:** Az elme szabad állat. Bp., Magvető K., 475 o., 2490 Ft
Tanulmányok, kritikák a kortárs irodalomról.

- DUBA Gyula:** Agydaganat avagy Káderezés a (zseb)Parnasszuson. Pozsony, Kalligram K., 350 o., 2150 Ft

A felvidéki magyar irodalom négy évtizedének írói karikatúrái.

- NAGY Csaba:** A magyar emigráns irodalom lexikona. Bp., Argumentum K., 126 o., 5400 Ft
- POMOGÁTS Béla:** Faludy György. Bp., Glória K., 252 o., 1490 Ft

- RADNÓTI Sándor:** A piknik. Bp., Magvető K., 332 o., 2290 Ft
Kritikaelméleti tanulmányok, bírálatok, esszék.

- SÁRA Péter:** A minden titkok költője. Tanulmányok Ady Endréről. Bp., Püski K., 184 o., 880 Ft

- Senkiföldjén.** In memoriam Piliinszky János. (Szerk. Hafner Zoltán) Bp., Nap K., 379 o., 1950 Ft

- SZEGEDY MASZÁK Mihály:** Újraértelmezések. Bp., Krónika Nova K., 194 o., 780 Ft
Tanulmányok a magyar és a világ-irodalomról.

- VAJDA György Mihály:** Egy irodalmi Közép-Európáért. Bp., Fekete Sas K., 135 o., 840 Ft
Tanulmányok a Közép-Európa fogalom újraértelmezéséről, egy kulturálisan és irodalmilag létező Közép-Európáról.

KOMMUNIKÁCIÓ, MÉDIA

- BRETON, Philippe:** A manipulált beszéd. Bp., Helikon K., 210 o., 1400 Ft
A kommunikáció a társadalomban, a manipuláció hatása a kommunikációban, a médiában és a politikában.
- HOFFMANN Istvánné – BUZÁSI János:** A reklám birodalmából. Bp., Bagolyvár K., 141 o., 980 Ft
A hazai reklám története a '70-es évektől napjainkig.
- KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor:** A tömegkommunikáció szimbolikus üzenetei. Bp., Sajtóház Lap- és Kvk., 222 o., 1520 Ft (Sajtókönyvtár)
A kulturálisan különböző csoportok egymás közötti kommunikációja, a kommunikáció a hatalmi befolyás eszköze.

KULTÚRA, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

- BAUDOT, François:** Divat a XX. században. Bp., Park K., 399 o., 7900 Ft
Divattörténeti kalauz.

- CSÁNYI Vilmos:** A kentaur természetrajza. Anatómiája, élettana, viselkedése és kultúrológiája. Bp., Helikon K., 3600 Ft

- KAPOCSY György:** A magyarság nevezetes fái. Bp., Helikon K., 111 o., 2760 Ft
Barangolás történelmi és irodalmi emlékhelyeken.

- KISS Tamás, T.:** A népművelőtől a kulturális menedzserig. Bp., Új Mandátum K., 194 o., 2200 Ft (Felnőttoktatás, továbbképzés és élethosszig tartó tanulás)

- Kultúra-gazdaságtani tanulmányok.** (Szerk. Daubner Katalin, Horváth Sándor, Petró Katalin) Bp., Aula K., 376 o., 3990 Ft
Tanulmányok a kulturális javak gazdasági jellemzőiről, a kultúra és piac kapcsolatáról.

- Kulturális világlejtelenség.** Kultúra, kreativitás, piac. 1988. (Főszerk. Lourdes Arizpe) Bp., Osiris, 476 o., 3250 Ft (Unesco könyvek)
A világ országainak kulturális mutatói, statisztikai adatai.

- LE GOFF, Jacques:** Az értelmiség a középkorban. Bp., Osiris, 245 o., 1500 Ft (Osiris zsebkönyvtár)

- Magyarok az olimpiai játékokon 1896-2000.** (Szerk. Aján Tamás) Bp., IQ Press Lapkiadó Kft., 414 o., 4500 Ft

- SEBESTYÉN Mihály:** Nyúlgát az idő ellen. Marosvásárhely K., 360 o., 1400 Ft
Tanulmányok, esszék az erdélyi zsidóság történetéről.

- SZÁNTÓ Tibor:** Betű génusz. Bp., Balassi K., 100 o., 3800 Ft
A könyvtervezés, a betűmetszés művészete.

- VÁGVÖLGYI B. András:** Tokyo underground. Bp., Új Mandátum K., 359 o., 2380 Ft (Membrán könyvek)
„Tudósítás” japán kilencvenes évekbeli kultúrájáról, mentalitásáról.

MŰVÉSZET, MŰVÉSZETTÖRTÉNET

A mérhető és a mérhetetlen. Építészeti írások a huszadik századból. (Szerk. Kerékgyártó Béla) Bp., Typotex K., 422 o., 2200 Ft

A zene világa. Bp., Magyar Könyvklub, 396 o., 6900 Ft
Enciklopédia a zene történetéről, a műfaji sajátosságokról, a legfőbb zenei művekről.

DE BORCHGRAVE, Helen: Kalandozás a keresztény művészet világában. Bp., Athenaeum K., 224 o., 4980 Ft

ESTERHÁZY Péter – SZEBE-
NI András: A vajszíni árnyalat. Pécs, Alexandra K., 174 o., 5500 Ft

Hogyan látta az író és a fotográfus a rendszerváltoztató Magyarországot?

Fénnyel írott történelem. Magyarország fotókrónikája 1845-2000. (Szerk. Jalsovszky Katalin, Stemlerné Balogh Ilona) Bp., Helikon K., 225 o., 6250 Ft

FREEMAN, John: A fényképezés enciklopédiája a tökéletes képekért. Bp., Glória K., 256 o., 5490 Ft

GYÓRI Lajos: Magyar fotográfiai évkönyv és adattár. 1999. Bp., MMI, 287 o., 1490 Ft

KERTÉSZ Iván: Opera kalauz. Bp., Fiesta-Saxum K., 512 o., 1980 Ft

Kortárs magyar művészeti lexikon. (Szerk. Fitz Péter) Bp., Enciklopédia K., 2. köt., H-Ö. 990 o., 10000 Ft

KÖRBER Tivadar: Zeneirodalom. Bp., Műszaki K., 1-2. köt., 3300 Ft
Zenetörténeti összefoglalás.

KRISZT György: Hajdanvolt Magyarország. Bp., Gesta K., 104 o., 6720 Ft
Magyarország nevezetes építészetét, műemlékeit reprezentáló épületek bemutatása.

MASTROIANNI, Marcello: Emlékszem, igen emlékszem. Bp., Tertia K., 157 o., 1800 Ft
A filmszínházról készült portréfilm szövege.

MELOCCO Miklós. Pomáz, Kráter Műhely Egyesület, 95 o., 2500 Ft (Belső tárlat)
Képek, dokumentumok, esszék a szobrászművész alkotásairól.

MIKLÓS Pál: A Zen és a művészet. Szeged, Lazi Bt., 129 o., 890 Ft

NAGY Márta: Ikonfestészet Magyarországon. Debrecen, Kossuth Egyetemi K., 148+52 o., 2900 Ft

POGÁNY Gábor: Templomok a történelmi Magyarországról. Bp., Publi-CITY „1492”, 223 o., 7800 Ft

RAJK László: Radikális eklektika. Pécs, Jelenkor K., 78 o., 900 Ft (Ars longa)
Tanulmány kortank építészeti kérdéseiről.

SZIGETHY Gábor: Latinovits. Jelenetek egy színész életéből. Bp., Gabo K., 123 o., 1990 Ft

WÖLFFLIN, Heinrich: Művészettörténeti alapfogalmak. A stílus fejlődésének problémái az újkori művészetben. Bp., Magyar Könyvklub, 256 o., 1990 Ft

ZALÁN Vince: Gaál István krónikája. Bp., Osiris, 476 o., 1480 Ft (Osiris könyvtár. Film)

NÉPRAJZ

A Kárpát-medence néprajzi kincsei. Bp., Nemzeti Tankvk., 223 o., 8500 Ft

A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. (Szerk. Fejős Zoltán) Bp., Néprajzi Múzeum, 1058 o., 3400 Ft

BARABÁS László: Aranysítkók, maszkurák, királynék. Erdélyi magyar dramatikus népszokások. Marosvásárhely, Mentor K., 278+60 o., 1820 Ft

BÍRÓ Donát: Szászrégeni kézműves mesterségek. Marosvásárhely, Mentor K., 110 o., 1120 Ft

GRÁFIK Imre – TURBÉKY Dénes: Széki lakodalom. Marosvásárhely, Mentor K., 88 o., 1750 Ft

KUNKOVÁCS László: Ős-építmények. Népi építészetünk archaikus rétege. Bp., Kós Károly Alapítvány – Örökség Könyvműhely, 200 o., 3667 Ft

PAP Gábor: Nefelejts. Emlékezetre méltó dolgok népmeséinkről, csillagaimkról, sorsunkról. Érd, Örökség Könyvműhely, 235 o., 2613 Ft
Népmeseértelmezések a csillagképek jegyében.

SEPSISZÉKI NAGY Balázs: Székelyföld falvai a XX. század végén. Bp., Nap K., II. köt., Csíkszászon és Gyergyószék. Hargita megye. 326 o., 4500 Ft

TÁNCZOS Vilmos: Eleven otyya, szép virág. Csíkszereda, Pro-Print K., 431 o., 1850 Ft
A moldvai csángók imádságai.

NYELVÉSZET

A világ nyelvei. (Szerk. Fodor István) utánnom. Bp., Akad. K., 1699 o., 8890 Ft
A lexikon 764 nyelvet ill. nyelvcsoporthoz mutat be.

HÉJJA Csaba: Minden, amit a nyelvtanuláshoz mindenkinek tudnia kellett volna. Bp., Okt. Stúdió, I. 140 o., 1490 Ft

KELEMEN János: A nyelvfilozófia rövid története Platónról Humboldtig. Bp., Áron K., 154 o., 1190 Ft
A nyelvről való filozófiai gondolkodás története.

SZILÁGYI N. Sándor: Világunk, a nyelv. Bp., Osiris, 217 o., 1980 Ft
A nyelv általános jellemzőiről, az embernek a beszédhez és a világhoz való viszonyáról.

PEDAGÓGIA

A minőség teremtése. Bp., Magyar Gallup Int., 208 o., 834 Ft
A minőségbiztosítás oktatással kapcsolatos tapasztalatai – konferencia előadások kötetbe szerkesztése.

HORVÁTH László – PALOTAY Ferencné: Neveléstan. Nyíregyháza, Bessenyei György K., 101 o., 1000 Ft (Pedagógus-mesterség)

Jelentés a magyar közoktatásról. (Szerk. Halász Gábor, Lannert Judit) Bp., OKI, 560 o., 1500 Ft
Elemzések, értekezések a '90-es években végbement változásokról.

MÉSZÁROS István: A katolikus pedagógus iskola ezeréves története Magyarországon. Bp., Szent István Társulat, 345 o., 2600 Ft

MÉSZÁROS István – NÉMETH András – PUKÁNSZKY Béla: Bevezetés a pedagógia és az iskolázatás történetébe. Bp., Osiris, 479 o., 3280 Ft

SZENCI Árpád: Neveléstan alapkérdések. Bp., Eötvös József K., 139 o., 1363 Ft

TRENCSENYI László: Művészetpedagógia. Elmélet, tanterv, módszer. Bp., OKKER K., 361 o., 2500 Ft

POLITIKA, POLITOLÓGIA

BASSAM, Abu-Sharif – UZI, Mahnaimi: Barátom az ellenségem. Bp., Tiara K., 260 o., 1596 Ft

A palesztin-izraeli ellentétéről a két barát szemszövegéből.

BÍRÓ Béla: A gyűlölet terhe. Bp., Liget Műhely Alapítvány, 243 o., 1120 Ft
Esszék, tanulmányok nemzetiségi kérdésekről, az erdélyi magyarság sorsáról.

Globális civil társadalom? (Szerk. Szabó Máté) Bp., Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány, 133 o., 980 Ft

Körkép nemzetközi és a Magyarországon működő civil szervezetekről.

GYÖRGY Péter: Néma hagyomány. Kollektív felejtés és a kései múltértelmezés. 1956-1989-ben. (A régmúlttól az örökségig) Bp., Magvető K., 347 o., 1890 Ft

JANKOVICS Marcell: Húsz esztendő Pozsonyban. Somorja, Méry Ratio, 235 o., 1750 Ft
Visszaemlékezés a felvidéki magyarság 1919–1939 közötti éveinek sorsáról, a „hazavesztés fájdalomról”.

KENEDI János: K. belügyi iratfelmerő jelentése a kastélyból. Bp., Magvető K., 205 o., 1890 Ft
Belügyi titkosszolgálati iratok hozzáférési nehézségeiről.

KÉRI László: Hatalmi kísérletek. Bp., Helikon K., 341 o., 2480 Ft (Helikon Universitas. Politológia)
A kötet a rendszerváltás óta eltelt évtized politikai törekvéseit, politikai kultúráját, a média és a politika viszonyát tanulmányozza.

KOCH, Stephen: Kettős ügynökök. Az értelmiség elcsábítása. Szentendre-Bp., Kairosz K., XX. Század Intézet, 175 o., 3200 Ft
A nyugati értelmiség és a szovjet titkosszolgálat.

Konfliktusok és kezelésük Közép-Európában. (Szerk. Bárdi Nándor) Bp., Teleki László Alapítvány, 279 o., 1850 Ft
A kötet címevel azonos konferencia előadásainak szerkesztett változata.

LENGYEL László: Fortinbras királysága. Bp., Helikon K., 267 o., 1980 Ft
Politikai pamflet az Orbán-kormányzat működéséről.

PETŐ Iván: Politikai curriculum vitae. Bp., Új Mandátum K., 480 o., 2500 Ft
Cikkek, interjúk, beszédek az SZDSZ-ről, a '90-es évek belpolitikai történetéről.

Önkormányzati kézikönyv. (Szerk. Fogarasi József) 3. jav. kiad. Bp., HVG-ORAC Lap- és Kvk., 525 o., 4480 Ft

SASSEN, Saskia: Elveszített kontroll? Szuverenitás a globalizáció korában. Bp., Helikon K., 1200 Ft

PSZICHOLOGIA, SZOCIÁLPSZICHOLOGIA

Az ember és szimbólumai. Bp., Göncöl K., 300 o., 1890 Ft

EHRNROOTH, Jari: A csonatok nyelvén. Bp., Animula K., 164 o., 1700 Ft

Kritika, vita a pszichoanalitikusok munkájáról, az analízis ellentmondásosságáról.

In memoriam Ferenczi Sándor. (Szerk. Mészáros Judit) Bp., József Műhely K., 304 o., 1900 Ft

Emlékező írások a pszichoanalízis magyarországi megeremlítőjéről.

MITCHELL, Stephen A. – BLACK, Margaret J.: A modern pszichoanalitikus gondolkodás története. Bp., Animula K., 280 o., 2200 Ft

POPPER Péter: A meghívott szenvedély. Bp., Saxum K., 880 Ft (Az élet dolgai) *Férfiak és nők titkai nyomában.*

Vezetépszichológiai sarokpontok. (Szerk. Koncz István) Bp., Szókratész Közgazd. Akad., 276 o., 2800 Ft

SZOCIOLÓGIA, SZOCIOLÓGIÁRA

ANGELUSZ Róbert: A láthatóság görbe tükré. Társadalompolitikai tanulmányok. Bp., Új Mandátum K., 307 o., 1900 Ft

Az európai integráció társadalmi feltételei és hatásai. Szociológiai tanulmányok. (Szerk. Lengyel György, Nagy Beáta) Bp., Aula K., 247 o., 1990 Ft

Ciganológia – Romanológia. (Szerk. Forray R. Katalin) Bp., Pécs, Dialóg Campus K., 314 o., 1980 Ft *A pécsi Tudományegyetem képzési tananyaga.*

CSEKE Péter. Láthatatlan emlékművek. Erdélyi variációk nyelv és lélek szövetségére (1970–2000). 289 o., 1100 Ft *Riportok, szociográfiai írások Erdély ismert és ismeretlen embereinek soráról.*

DURKHEIM, Emile: Az öngyilkosság. Szociológiai tanulmányok. Bp., Osiris, 430 o., 1680 Ft

KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor: Beszélő házak.

Lakásaink szimbolikája. Magyarország az 1990-es években. Bp., Kossuth K., 291 o., 2800 Ft

KOLOSZI Tamás: A terhes babapiskóta. Bp., Osiris, 238 o., 1500 Ft

Tanulmány a magyar társadalom szerkezetének alakulásáról az elmúlt tíz évben.

LÉVAI Katalin: A nő szerint a világ. Bp., Osiris, 249 o., 1500 Ft *Írások a nők magyarországi helyzetéről. 327 nő önvallomása sikeres életéről.*

MAUSS, Marcel: Szociológia és antropológia. Bp., Osiris, 553 o., 1800 Ft

Tanulmányok.

SZALAI Erzsébet: Ezredváltó dilemmák Magyarországon. Bp., Új Mandátum K., 238 o., 1800 Ft *Tanulmányok a magyar társadalom jellemző mozgásáról.*

Szociológiai elmélet. Bp., Osiris, 321 o., 2200 Ft *Tanulmányok a szociológia tudományág legfontosabb irányzatairól, a tudományág alapkérdéseiről.*

Társadalmi riport 2000. (Szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György) Bp., TÁRKI, 639 o., 2490 Ft *Tanulmánykötet a rendszerváltozás utáni Magyarország társadalmáról, gazdasági állapotáról.*

TIBORI Tímea – KISS Tamás T.: Közösségi formációk. Bp., Új Mandátum K.-SZIE JFK., 333 o., 2250 Ft *Szemelvények a közösségek fejlődését, működésük jellemzőit, a közösségszervezés módszereit bemutató legfontosabb szakirodalomból.*

TOMKA Béla: Családfejlődés a 20. századi Magyarországon és Nyugat-Európában: konvergencia vagy divergencia? Bp., Osiris, 152 o., 1500 Ft

Törések és kötések a magyar társadalomban. (Szerk. Elekes Zsuzsanna, Spéder Zsolt) Bp., Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság-Századvég K., 388 o., 2240 Ft *A társadalom mobilitási, rétegződési és népesedési állapotáról rendezett konferencia előadásainak szerkesztett szövegei.*

TERMÉSZETTUDOMÁNY

CSÁNYI Vilmos: Bukfenc és Jeromos. Bp., Vince K., 273 o., 2495 Ft

Az ember és a kutyák közötti kommunikációról, a kutyaelmé működéséről.

Európa regionális földrajza.

(Szerk. Probáld Ferenc) Bp., ELTE Eötvös K., 580 o., 5094 Ft *Kézikönyv a kontinens természeti és társadalmi jelenségeinek jellemzéséről.*

Értékkörző Magyarország. (Szerk. Tardy János) Bp., Természetbúvár Alapítvány K., 179 o., 5600 Ft

A magyarországi világörökség és a nemzeti parkok.

MURRAY, Michael – PIZZORNO, Joseph: A természetgyógyászat enciklopédiája. Bp., József Műhely K., 934 o., 5900 Ft

TÖRTÉNELEM

DUBY, Georges: Folytonos történelem. Bp., Napvilág K., 169 o., 1100 Ft

Kis könyv a történelem szakma mi-benlétéről.

EDELSHEIM GYULAI Ilona: Becsület és kötelesség. Bp., Európa K., 1. köt. 1918-1944. 375 o., 2500 Ft *Horváth István kormányzóhelyettes özvegyének visszaemlékezése.*

HAAS György: Diktatúrák árnyékában. Tildy Zoltán élete. Bp., Magyar Napló K., 359 o., 2800 Ft

HAMBERGER Judit: Szlovákokról és csehokról – magyar szemmel. Pozsony, Kalligram K., 329 o., 1800 Ft

JOHNSON, Paul: A modern kor. A 20. század igazi arca. Bp., XX. Század Intézet, 933 o., 4600 Ft *Fejezetek a 20. század világtörténelméből.*

Kortárs krónika Pákozdtól Aradig. 1848/49. (Vál. Nóvé Béla) Bp., Krónika Nova K., 216 o., 980 Ft *Szemelvénygyűjtemény tizennégy hónap fő eseményeiről.*

LUKACS, John: A XX. század és az újkor vége. Bp., Európa K., 302 o., 1900 Ft

Magyarország a (nagy) hatalmak erőterében. (Szerk. Fischer Ferenc, Majoros István, Vanyó József) Pécs, University Press, 703 o., 4928 Ft *Tanulmánykötet.*

MILNER-GULLAND, Robin – DEJEVSKY, Nikolai: Az orosz világ atlasza. Bp., Helikon K., 240 o., 4980 Ft *Az orosz birodalom múltja, kultú*

rája képekkel, térképekkel, tematikus enciklopédiacikkekkel.

Munkások Magyarországon 1948–1956. Dokumentumok. (Szerk. Belényi Gyula) Bp., Napvilág K., 485 o., 2300 Ft

Nagy képes millenniumi hadtörténet. (Szerk. Rácz Árpád) Debrecen-Bp., Rubicon-Aquila K., 440 o., 8920 Ft

ORMOS Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós. Bp., Polg. Art., 1. köt. 383 o., 2. köt. 389-843 o., 5500 Ft *Monográfia a két világháború közötti Magyarország médiacsászárnak, politikusának életútjáról.*

Szószerk és csatater. Politikusi naplók és visszaemlékezések, 1848–1849. (Szerk. Hermann Róbert) Bp., Balassi K., 570 o., 3200 Ft

VALLÁS

A vallások és az európai integráció. (Szerk. Glózer Rita, Hamp Gábor, Horányi Özséb) Bp., Balassi K.-Magyar Pax Romana-Orsz. Főrabbi Hivatal, 256 o., 1200 Ft

DUÉ, Andrea – LABOA, Juan Maria: A kereszténység történeti atlasza. Szeged, Agapé K., 322 o., 7599 Ft

HEUSSI, Karl: Az egyháztörténet kézikönyve. Bp., Osiris K., Teológiai Irodalmi Egyesület, 591 o., 3500 Ft

KÜNG, Hans – CHING, Julia: Párbeszéd a kínai vallásokról. Bp., Palatinus Könyvek Kft., 307 o., 1400 Ft

MARTINI, Carlo Maria – ECO, Umberto: Miben hisz, aki nem hisz? Bp., Európa K., 173 o., 1500 Ft *Párbeszéd a hívők és hitetlenek között az erkölcsi tartásról.*

Mítoszok és vallások Kínában. (Szerk. Hamar Imre) Bp., Balassi K., 194 o., 1800 Ft (Sinológiai műhely)

TÖRÖK József – LEGEZA László: A magyar egyház évezred. Bp., Mikes K.-Ecclesia K., 176+92 o., 5946 Ft

A válogatás a KMK Könyvtárellátó könyvjegyzéke, a székesfehérvári Úde Színpont és a Hermész-díjjal kitüntetett Bibliofil Kft. Vajda János könyvesbolt katalógusa alapján készült.

FELHÍVÁS

Sokan vannak tehetséges, értelmes gyerekek, akik azért maradnak le mindentől – és egy életre –, mert szüleik szegények, mert olyan környezetben élnek, ahol nem kapnak elég segítséget a tanuláshoz. Elhatároztuk, hogy segítünk megadni közülük minél többnek azt, ami a szerencsésebb helyre született gyerekeknek természetes: nyugodt szobában saját íróasztalt, számítógépet, tanszereket, lapozgatni való könyveket, nyelvtörést, és egy segítőkész felnőtt figyelmes jelenlétét.

Ezzel a céllal jött létre 2000-ben a **Tudor Alapítvány**, mely kezdetben nagyobb városokban, később ahol csak lehet – bérelt helyiségekben délutáni, hétvégi tanszobákat rendezne be 8–10 éves, hátrányos helyzetű, tehetséges gyerekek számára. A cél az, hogy ezek a gyerekek eljussanak legalább a középfokú oktatásig; vagyis odáig, hogy ne kelljen majd eleve behozhatatlan hátrányokkal indulniuk az életben.

Az alapítvány által összegyűjtött pénzből, a tanszobák berendezésén és fenntartásán túl, havi ösztöndíj formájában támogatnánk azokat a személyeket (pedagógusokat, nyugdíjasokat, egyetemistákat), akik vállalnák a rendszeres korrepetálást, az éveken át hűséges, rendszeres együttlétet a gyerekekkel.

Ha egyetért ezzel a céllal, Ön is segíthet. Felajánlásait a Tudor Alapítványnak az OTP-nél vezetett, következő számlaszámán teheti meg: 11702036-20671589.

Aki részletesebb tájékoztatást kér, írjon Endreffy Zoltánnak (1024 Budapest, Keleti Károly u. 28/b.), vagy nézze meg honlapunkat: www.tudor-alapitvany.hu.

A csatlakozók nemcsak közvetlenül segítenek majd, hanem aláírásukkal hozzájárulnának ahhoz is, hogy tehetősebb szponzoroknak tanúsítsuk: közös kezdeményezésünk mögött jelentékeny személyiségek állnak: Böszörményi Miklós tüdőgyógyász, Csányi Vilmos biológus, Endreffy Zoltán filozófus (kuratóriumi elnök), Eszterházi Péter író, Ferge Zsuzsa szociológus, Jancsó Miklós filmrendező, Kaján Tibor karikaturista, Kenyeres Zoltán irodalomtörténész, Keserű Ilona festőművész, Kornai János közgazdász, Laczkovich Miklós matematikus, Lángh Júlia újságíró, Nádas Péter író, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Somlai Péter szociológus (alapító), Várszegi Asztrik főapát.

Az **Európai Tájékoztatói Központ** az elmúlt évben indította útjára szolgáltatását, a rendszeres szakértői fogadóórákat. Ezek célja, hogy minél részletesebb, gyakorlatiasabb és aktuálisabb tájékoztatást nyújtsunk az európai integrációhoz kapcsolódó kérdésekben.

A fogadóórákra – a megadott időn belül bármikor – bárki ellátogathat. Az egyes témákban olyan szakértők segítenek, akik munkájuk során gyakran foglalkoznak a lakosságot is érintő kérdésekkel.

A következő konzultációs óra témája az Európai Unió fiatalokkal, illetve kultúrával foglalkozó közösségi programjain (IFJÚSÁG 2000, KULTÚRA 2000) keresztül elérhető támogatások. Természetesen az Európai Tájékoztatói Központban egyéb programokról (Town-Twinning, ACCESS, SPP) is aktuális információ szerezhető be.

A konzultációs órák tanácsadói a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat, a Kultúrpoint Iroda, az Európai Bizottság Magyarországi Delegációja és az Európai Tájékoztatói Központ munkatársai.

Európai Tájékoztatói Központ 1052 Budapest, Bárczy István u. 1-3. Tel. 06-1-327-1711

JELENTKEZÉSI LAP

Az Aranycitara szervező bizottsága hatod ízben hirdet pályázatot az általános iskolák citerásai részére. A jelentkező szolista és kettősök 3-4 perces műsorral, a kis együttesek 5-6 perces műsorral léphetnek föl. A vetélkedő színpad helye Szenttamás, a szervezője pedig a Citerazenebarátok Klubja. A csoportok létszáma nem haladhatja meg a tizenötöt. Előadhatnak népdalcsokrot, táncához fűződő muzsikát, gyermekjáték dalt, népszokáshoz fűződő zenét. A benevezés történhet egyenként vagy csoportosan, iskolánként vagy művelődési egyesületen keresztül.

Név: osztály:

Iskola / ME:

Helység:irányítószám:utca:hátszám:

Telefon:.....

Összeállítás címe és táji meghatározása:

Előkészítő pedagógus: A csoport létszáma:

Kategóriák: (A megfelelőit kérjük aláhúzni!)

alsósok a) szolista és kettős b) kisegyüttes

felsősök a) szolista és kettős b) kisegyüttes

A jelentkezési lapok beküldésének határideje 2001. április 28. A vetélkedőt 2001. május 12-én tartjuk meg.

Jelentkezni: Zatkó Ibolya, 21480 Srbbobran, Sv. Szavó u 72. Telefon: 021 730 261 vagy pedig a dnemet@eunet.yu